

**T.C.
AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

**AKRAN ZORBALIĞI EĞİTİMİNİN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ, EMPATİ DÜZEYLERİ VE
BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİNE ETKİSİ**

Ebru YAVUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR**

2024-AFYONKARAHİSAR

T.C.
AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

AKRAN ZORBALIĞI EĞİTİMİNİN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
BİLGİ, EMPATİ DÜZEYLERİ VE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİNE ETKİSİ

Ebru YAVUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR

2024-AFYONKARAHİSAR

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Ebru YAVUZ

İmza:

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR

İmza:

KABUL VE ONAY

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim ve tez sürecimin her aşamasında değerli bilgi ve deneyimleriyle yoluma ışık tutan desteğini her zaman yanımda hissettiren kıymetli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR'e,

Araştırmamın kurumlarında yürütülmesine izin veren okul yöneticilerine,

Araştırmamın veri toplama aşamasında yardımını ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Erdoğan KOCA'ya,

Araştırmaya katılmayı kabul eden değerli öğrencilere,

Okul hayatımın başlangıcından bugüne kadar üzerimde büyük emeği olan değerli hocam Yusuf IŞIK'a,

Yüksek lisans sürecimde beni her zaman destekleyen ve motive eden canım kuzenim Rabia'ya ve değerli arkadaşım Dilan'a,

Eğitim sürecim başta olmak üzere her anımda beni destekleyen ve yanımda olan kıymetli amcama,

Hayatım boyunca destek ve emeklerini benden esirgemeyen, her zaman anlayışlı ve destekleyici olan canım ablama,

Sevgisini her zaman kalbimde hissettiren, varlığıyla canıma can olan, daima yanımda olan biricik anneme,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ebru YAVUZ

Afyonkarahisar, 2024

AKRAN ZORBALIĞI EĞİTİMİNİN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ, EMPATİ DÜZEYLERİ VE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİNE ETKİSİ

Ebru YAVUZ

Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim
Dalı Yüksek Lisans Tezi Kasım 2024
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR

ÖZET

Bu araştırma, akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin bilgi, empati düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Aralık 2023-Mayıs 2024 tarihleri arasında Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu'ndaki altıncı sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemi, dahil edilme kriterlerine uyan, deney grubunda 37, kontrol grubunda 38 olmak üzere toplam 75 altıncı sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Kontrol grubu rutin müfredat eğitim programını takip etmiş, deney grubuna yedi oturumdan oluşan akran zorbalığı eğitim programı uygulanmıştır. Veriler, yüz yüze görüşme tekniği ile Tanıtıcı Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Bilgi Formu, Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, Akran Zorbalığına Uğrayan Kurbanı Karşı Empati Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 26.0 for Windows paket programı kullanılmış olup tanımlayıcı istatistikler, t testi, Pearson korelasyon analizi ve varyans analizi uygulanmıştır. Odak grup görüşmesinden elde edilen veriler tematik analiz kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan deney grubundaki öğrencilerin %10.8'i, kontrol grubundaki öğrencilerin ise %15.8'i daha önce akran zorbalığına maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Akran zorbalığı eğitimi sonrası kontrol grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişlerine ait son test puan ortalamaları ($\bar{X}=1.63$) deney grubundaki öğrencilerden daha yüksektir ($\bar{X}=1.22$). Bunun yanı sıra eğitim sonrasında deney ($\bar{X}=1.55$) ve kontrol ($\bar{X}=1.37$) gruplarındaki öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin eğitim öncesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Deney grubundaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi ($r=0.354$) ve başa çıkma stratejileri düzeyleri ile akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki ($r=0.392$) saptanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeyi ile akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=-0.327$).

Odak grup görüşmesi sonucunda “eğitime ilişkin görüşler”, “eğitimin çıktıları” ve “öneriler” olmak üzere üç tema ortaya çıkmıştır. Öğrenciler özellikle eğitimin empati ve baş etme becerilerini geliştirme de etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçları, akran zorbalığı eğitim programının öğrencilerin akran zorbalığıyla ilgili bilgi düzeylerini artırmada, empati ve baş etme becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, akran zorbalığı eğitim programlarının ortaokul müfredatına entegre edilerek ülke genelinde yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, başa çıkma stratejileri, eğitim, empati, farkındalık

THE EFFECT OF PEER BULLYING EDUCATION ON SECONDARY SCHOOL STUDENTS KNOWLEDGE, EMPATHY LEVELS AND COPING STRATEGIES

Ebru YAVUZ

**Afyonkarahisar Health Sciences University Graduate Education
Institute, Department of Child Health and Diseases, Master's Thesis
November 2024 Supervisor: Asst. Prof. Hamide Nur ÇEVİK
ÖZDEMİR**

ABSTRACT

This research was conducted as a quasi-experimental study with a pre-test and post-test control group in order to evaluate the effects of peer bullying education on the knowledge, empathy levels and coping strategies of secondary school students.

The research was conducted with sixth grade students at Antalya-Serik Tekeli Secondary School between December 2023 and May 2024. The study sample consisted of a total of 75 sixth grade students who met the inclusion criteria, 37 in the experimental group and 38 in the control group. The control group followed the routine curriculum education program, and the intervention group was given a seven-session peer bullying education program. Data were collected using the face-to-face interview technique using the Introductory Information Form, Peer Bullying Information Form, Bullying-Related Cognitions Scale for Children, Empathy for Peer Bullying Victim Scale, Coping Strategies Scale and Semi-Structured Interview Form. SPSS 26.0 for Windows package program was used in the analysis of research data and descriptive statistics, t test, Pearson correlation analysis and variance analysis were applied. Data obtained from the focus group interview were evaluated using content analysis.

10.8% of the students in the experimental group and 15.8% of the students in the control group who participated in the study stated that they had been exposed to peer bullying before. It was determined that there was a statistically significant difference between the post-test scores of the knowledge levels of the students in the experimental and control groups regarding peer bullying ($p<0.05$). After peer bullying training, the post-test mean score of the students in the control group regarding their cognitions about bullying ($=1.63$) was higher than that of the students in the experimental group ($=1.22$). In addition, it was determined that the levels of coping with bullying strategies of the students in the experimental ($=1.55$) and control ($=1.37$) groups after the training showed a statistically significant difference compared to before the training ($p<0.05$). A significant and positive relationship ($r=0.392$) was found between the knowledge ($r=0.354$) and coping strategies levels of the students in the experimental group regarding peer bullying and their empathy levels towards the victim of peer bullying. In addition, a significant and negative relationship was found between the students' level of cognitions about child bullying and their level of empathy towards the victim of peer bullying ($r=-0.327$).

As a result of the focus group interview, three themes emerged: “views on education”, “outcomes of education” and “suggestions”. Students particularly stated that education was effective in developing empathy and coping skills.

Research results show that the peer bullying education program is effective in increasing students' knowledge about peer bullying and developing empathy and coping skills. In this regard, it is recommended that peer bullying education programs be integrated into the secondary school curriculum and spread throughout the country.

Keywords: Peer bullying, coping strategies, education, empathy, awareness

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Hipotezleri	4
1.3. Araştırmanın Varsayımları	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Tanımlar	5
1.6. Araştırmanın Amacı	6
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Akran Zorbalığı	8
2.2. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı	9
2.3. Akran Zorbalığının Tarihsel Süreci	11
2.4. Akran Zorbalığının Türleri.....	12
2.4.1. Fiziksel Zorbalık	12
2.4.2. Sözel Zorbalık	12
2.4.3. İlişkisel Zorbalık	13
2.4.4. Siber Zorbalık.....	13
2.5. Akran Zorbalığında Yer Alan Roller	14
2.5.1. Zorba	14
2.5.2. Hedef.....	15
2.5.3. Zorba/Hedef	16
2.5.4. Seyirci/İzleyici/Tanık	16

2.6. Akran Zorbalığında Etkili Olan Faktörler	18
2.6.1. Aile Faktörü.....	19
2.6.2. Bireysel Faktörler.....	19
2.6.3. Akran Faktörü	20
2.6.4. Okul Faktörü	21
2.7. Akran Zorbalığının Etkileri	22
2.7.1. Zorba Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri	23
2.7.2. Hedef Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri	24
2.7.3. Zorba/Hedef ve Seyirci Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri	26
2.8. Empati	26
2.9. Baş Etme/Başa Çıkma Stratejisi	27
2.10. Akran Zorbalığında Hemşirenin Rolü.....	28
3. GEREÇ VE YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Tipi	30
3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	30
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	30
3.3.1. Katılımcıların Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri	31
3.3.2. Katılımcıların Araştırmadan Dışlanma Kriterleri.....	31
3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri.....	32
3.5.1. Bağımsız Değişkenler	32
3.5.2. Bağımlı Değişkenler	32
3.6. Veri Toplama Araçları	34
3.6.1. Tanıtıcı Bilgi Formu (EK-3).....	34
3.6.2. Akran Zorbalığı Bilgi Formu (EK-4)	34
3.6.3. Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (ÇZBÖ) (EK-5).....	35
3.6.4. Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği (EK-6).....	35
3.6.5. Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği (EK-7).....	36
3.6.6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (EK-8).....	36
3.7. Araştırmanın Veri Toplama Aşamaları	37
3.7.1. Akran Zorbalığı Eğitim Programı'nın Hazırlık Aşaması	38
3.7.2. Akran Zorbalığı Eğitim Programı'nın Uygulama Aşaması.....	41
3.8. Araştırma Verilerinin Analizi	43
3.9. Süre ve Olanaklar	43
3.10. Etik Açıklamalar.....	45

4. BULGULAR.....	46
4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik ve Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular	46
4.2. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Konusundaki Bilgi Düzeyine İlişkin Bulgular	49
4.3. Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği'ne İlişkin Bulgular.....	50
4.4. Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği'ne İlişkin Bulgular	53
4.5. Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği'ne İlişkin Bulgular.....	55
4.6. Odak Grup Görüşmesine Ait Bulgular.....	58
5. TARTIŞMA.....	61
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
6.1. Sonuçlar.....	71
6.2. Öneriler	72
7. KAYNAKLAR.....	74
EKLER.....	89
ÖZGEÇMİŞ	119

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AAP	: The American Academy of Pediatrics
APA	: Amerikan Pediatri Akademisi
AZBF	: Akran Zorbalığı Bilgi Formu
AZUKKEÖ	: Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği
CDC	: Centers for Disease Control and Prevention
ÇZBÖ	: Çocukla İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
HBSC	: Health Behavior Health Behaviors in School-aged Children
KGI	: Kapsam Geçerlilik İndeksi
KGO	: Kapsam Geçerlilik Oranı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCES	: National Center for Education Statistics
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
PISA	: Programme for International Student Assessment
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SS	: Standart Sapma
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	: United Nations Children's Fund
ZBSÖ	: Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği
Akt	: Aktaran
Ark	: Arkadaşları
N	: Örneklem büyüklüğü
P	: İstatistiksel Anlamlılık Düzeyi
R	: Korelasyon Katsayısı
T	: Eşleştirilmiş Gruplarda T Testi
$\bar{x}$	: Aritmetik Ortalama

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1: Akran zorbalığının okul kademelerine göre dünya'daki ve Türkiye'deki prevelansları	10
Tablo 2.2: Zorba rolündeki çocukların kısa vadede ve uzun vadede yaşadığı olumsuz etkiler.....	23
Tablo 2.3: Hedef rolündeki çocukların kısa vadede ve uzun vadede yaşadığı olumsuz etkiler.....	25
Tablo 3.1: Araştırmanın uygulama aşamaları.....	37
Tablo 3.2: Akran zorbalığı eğitim programı.....	39
Tablo 3.3: Eğitim materyalinin kapsam geçerlilik indeksi.....	41
Tablo 4.1: Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin demografik ve bazı bireysel özelliklerine göre dağılımı	47
Tablo 4.2: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	49
Tablo 4.3: Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son test akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin karşılaştırılması.....	50
Tablo 4.4: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	51
Tablo 4.5: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeylerinin karşılaştırılması	53
Tablo 4.6: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması ..	54
Tablo 4.7: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeylerinin karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.8: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.9: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin karşılaştırılması	56
Tablo 4.10: Deney grubunun AZBF, ÇZBÖ, AZUKKEÖ ve ZBÇSÖ son test ve kalıcılık testinden aldıkları puanlarının karşılaştırılması	57
Tablo 4.11: AZBF, ÇZBÖ, AZUKKEÖ ve ZBÇSÖ arasındaki ilişkilere yönelik korelasyon matrisi	57
Tablo 4.12: Odak grup görüşmesinden elde edilen temalar ve kodlar	58

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1: Akran zorbalığının bileşenleri.....	9
Şekil 2.2: Akran zorbalığında yer alan roller	14
Şekil 2.3: Akran zorbalığında etkili olan faktörler	18
Şekil 3.1: CONSORT akış şeması.....	33
Şekil 3.2: Zaman çizelgesi	44

1. GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Araştırmanın Problemi

Akran zorbalığı, aralarında güç dengesizliği olan kişi veya kişilerden güçlü olanın hedef seçtiği kişiye karşı sürekli olarak bilerek ve isteyerek zarar verici davranışlarda bulunmasıdır (Olweus 1993; Kartol ve Bulut, 2022).

Akran zorbalığı dört temel rolü içerir. Bunlar; zorba, hedef, zorba/hedef ve seyircilerdir. Zorbalar, başkalarına zarar veren davranışlar sergileyen bireylerdir. Hedefler, bu zarar verici davranışlara maruz kalarak fiziksel ve duygusal anlamda zarar gören kişilerdir (Olweus 2010; Dolgun 2018). Zorba/hedef rolündekiler, hem zorbalığa uğrayan hem de başkalarına zorbalık yapan kişilerdir (Olweus 2010; Hall 2017). Seyirciler ise, akran zorbalığı meydana gelirken bu olaya tanıklık eden kimselerdir (Salmivalli 2014).

Akran zorbalığı özellikle okul çağı çocuklarında yaygın olarak görülmektedir. Okul çağı; çocukların öz benlik farkındalıklarının arttığı, sosyal çevrelerinin genişlediği, akran arkadaşlığının önem kazandığı bir dönemdir. Okul çağı çocukları, akran zorbalığına genellikle okulda maruz kalmaktadır. Bunun sebepleri; çocukların günlerinin neredeyse üçte birini okullarda geçmesi, okulların farklı yaş grubundaki birçok çocuğu aynı anda bir araya getirmesi ve devam zorunluluğu olabilir.

United Nations Children's Fund/Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) tarafından 2018'de yayınlanan bir rapora göre, dünya çapında 13-15 yaş arasındaki öğrencilerin yarısı (yaklaşık olarak 150 milyon öğrenci), okul çevresinde akran zorbalığına maruz kalmaktadır. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), çocukluk ve ergenlik dönemi zorbalığını incelediği raporunda, küresel ölçekte neredeyse her üç öğrenciden birinin (%32) bir veya daha fazla gün zorbalığın hedefi olduğunu bildirmiştir (UNICEF 2018; Gaffney ve ark., 2019; UNESCO 2019). Akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalar akran zorbalığının özellikle ilkokulun sonuna doğru arttığını, ortaokulda en yüksek seviyeye ulaştığını ve lisenin sonuna doğru azaldığını göstermektedir (Swearer ve Hymel, 2015; Demir ve Küçük, 2022). Dünyada ortaokul döneminde akran zorbalığı görülme oranları %6 ile %54 arasında değişirken, Türkiye'de bu oran %8 ile %51

arasında değişiklik göstermektedir (Hicks ve ark., 2018; Gökaya ve Tekinsav Sütü, 2020; Doğan ve Yüzbaşı, 2021).

Akran zorbalığı, öğrencilerin sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimleri üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler, zorbalıkta yer alan tüm roller için geçerlidir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler genellikle özgüven eksikliği, düşük benlik saygısı, düşük akademik başarı ve sürekli bir kaygı durumu yaşamaktadır. Zorba rolündeki öğrenciler ise kötü madde kullanımı ve suça yatkınlık açısından diğer öğrencilere göre daha fazla risk altındadır (Renda ve ark., 2011; Fergusson ve ark., 2014; Gökaya ve Tekinsav Sütü, 2020). Zorba/hedef rolündeki öğrenciler, kaygı, düşük benlik saygısı, özgüven eksikliği ve dürtüsellik gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Seyirci rolündeki öğrenciler ise okulda güvende hissetmeyebilir, kendilerinin de hedef olabileceği korkusuyla sürekli tetikte durmak zorunda kalabilirler (Shore 2006; Barhigh ve ark., 2013).

Ortaokul öğrencilerinde görülen akran zorbalığı, empati düzeyleriyle önemli bir ilişkiye sahiptir. Empati becerisi, bireylerin başkalarının duygularını anlama ve paylaşma kapasitesini artırarak, sosyal duyarlılığı ve iş birliğini güçlendirir. Bu becerilerin gelişmesi, öğrencilerin zorbalık ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlardan kaçınmalarına katkı sağlar (Demir ve Küçük 2022). Bunun yanı sıra, öğrencilerin zorbalıkla baş etme becerilerinin geliştirilmesi de zorbalığın azalmasında önemli bir faktördür. Etkili başa çıkma stratejileri, öğrencilerin zorbalığın olumsuz etkilerinden korunmalarına veya bu etkilerle başa çıkmalarına yardımcı olabilir (Undheim ve ark., 2016; Xie ve ark 2022).

Akran zorbalığı, çocukların sağlığını olumsuz etkileyen ciddi bir sorundur. Bu durumla etkili bir şekilde mücadele edebilmek ve bilinçli bir farkındalık oluşturmak için okullarda eğitimler planlanmalıdır. Yapılacak olan eğitimlerde “tüm okul yaklaşımı” benimsenmelidir. Tüm okul yaklaşımları, öğrenciler arasında olumlu ilişkileri teşvik etmek ve zorbalık davranışlarını azaltmak için okul kültürünü değiştirmeyi hedefler (Bradshaw ve ark., 2015; Dimitrios ve ark., 2023). Hedefli deneyler, zorbalık veya mağdur olma riski yüksek olan öğrencileri belirlemeyi ve onlara gerekli desteği sağlamayı içerir (Dimitrios ve ark., 2023). Akran zorbalığı eğitimlerinin hazırlanmasında disiplinler arası iş birliği büyük önem taşır. Okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, psikolojik danışman ve rehberlik servisi, ebeveynler ve pediatri hemşireleri gibi birçok

disiplinin bir araya gelmesi, tüm okul yaklaşımının benimsenmesini ve eğitimlerin etkili olmasını destekleyebilir. Bu iş birliği, farklı bakış açılarını birleştirerek daha kapsamlı ve etkili stratejilerin geliştirilmesine olanak tanır. Görevi, çocukların her yönden iyi oluşunu değerlendirmek ve sosyal, psikolojik, bilişsel ve fiziksel sağlığını en üst seviyeye çıkarmak olan pediatri hemşireleri (Çetinkaya ve ark., 2017) bu iş birliğinde önemli bir rol üstlenir. Pediatri hemşiresi, çocukları her yönüyle ayrıntılı olarak gözlemleyerek; çözilemeyen sorunların altında yatan ana sebeplerin bulunmasında anahtar rol oynar. Bakım verici ve sağlığı koruyucu rolü sayesinde, çocukların akran zorbalığını tanıması, fark etmesi ve zorbalığın önlenmesine yönelik çocuğun takip edilmesinde önemli bir katkı sağlar. İletişimci ve iş birliği rolü ve rehabilite edici ve rahatlatıcı rolü ile zorbalık yaşayan çocukların yaşadıkları durumu paylaşımlarına yardımcı olur. Eğitici ve araştırmacı rolü ile risk altındaki öğrenci popülasyonunun belirlenmesini kolaylaştırır ve konu ile ilgili eğitimler hazırlayarak çocuklarda bilinçli farkındalık oluşturur. Danışman, savunucu, eğitici ve araştırmacı rolü ile çocukların akran zorbalığı ile baş etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur ve zorbalıkla baş ederken hangi yöntemleri kullanmaları gerektiğini öğretir. Yönetici ve koordine edici rolü ile hazırlanan eğitimlerde tüm okul yaklaşımının benimsenmesi için disiplinler arası iş birliği sağlar ve eğitimlerin sürekliliğini gözetir. Bunların yanı sıra pediatri hemşiresi değişim ajanı olması yönü ile zorba roldeki çocuğun saldırgan davranışlarını zorbalık karşıtı tutumlara dönüştürmesine yardımcı olur. Pediatri hemşireleri, bu çok yönlü yaklaşımları sayesinde akran zorbalığına karşı etkili bir mücadele sürecinin oluşturulmasında önemli bir kilometre taşıdır.

Ulusal literatürde akran zorbalığı ile ilgili tanımlayıcı çalışmalar bulunmasına rağmen, konuyla ilgili eğitim müdahalelerini içeren çalışmaların sayısı sınırlıdır (Karataş 2011; Taneri ve ark., 2021). Bu bağlamda, ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığını tanımasını sağlamak ve zorbalıkla baş etme becerilerini geliştirmek için farklı yöntemleri içeren programlara ihtiyaç vardır. Akran zorbalığına yönelik hazırlanan eğitim programlarının, öğrenci davranışları üzerinde olumlu etkiler yaratacağı düşünülmektedir. Bu tür programlar, hem öğrencilerin zorbalığı tanıma yeteneklerini artıracak hem de sağlıklı sosyal ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Bu doğrultuda hazırlanacak akran zorbalığı eğitim programının birincil hedefi, ortaokul öğrencilerinin zorbalığı sosyal açıdan istenmeyen bir durum olarak konumlandırmalarını

sağlamaktır (El-Esawy ve ark., 2023). Ayrıca, öğrencilerin akran zorbalığını tanıması, bu konudaki farkındalıklarının artması ve baş etme becerilerinin geliştirilmesi de hedeflenmektedir. Eğitim programı, öğrencilerin zorbalık karşıtı bir tutum sergilemelerine ve zorbalık karşısında yetkin ve özerk bireyler olmalarına odaklanır (Taneri ve ark., 2021). Akran zorbalığı eğitim programı, eğitim içeriklerine oyunu entegre ederek öğrencilerin gerekli bilgi ve becerileri yaparak, yaşayarak ve eğlenerek öğrenmelerini sağlar. Eğlenerek öğrenme ortamında sunulan eğitim sayesinde, çocuklarda akran zorbalığına dair bilginin artacağı ve uygulamalarla tutumlarında olumlu değişiklikler olacağı düşünülmektedir. Bu yaklaşımın, öğrenme sürecini daha etkili ve kalıcı hale getireceği ve öğrencilerin sosyal ilişkilerini güçlendirmesine de katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Ortaokul öğrencilerine verilen akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₂: Ortaokul öğrencilerine verilen akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla ilgili biliş düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₃: Ortaokul öğrencilerine verilen akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₄: Ortaokul öğrencilerine verilen akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma stratejileri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Yukarıdaki hipotezler çerçevesinde, çalışmada ayrıca şu sorulara yanıt aranmıştır;

- Ortaokul öğrencilerinin demografik özellikleri nelerdir?
- Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri nelerdir?
- Ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla ilgili bilişleri hangi düzeydedir?
- Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri nelerdir?
- Ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma stratejileri nelerdir?

- Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı bilgi düzeyleri ile akran zorbalığa uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla ilgili biliş düzeyleri ile akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma stratejileri ile akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmaya seçilen örneklem grubu evreni temsil etmektedir.
- Araştırmada yer alan ortaokul öğrencileri anket formlarını doldururken gerçek düşünce ve görüşlerini belirtmiştir.
- Araştırmada kullanılan ölçüm araçları ölçtükleri nitelik açısından geçerli ve güvenilirlerdir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Antalya ili Serik ilçesinde bulunan bir devlet okulunda altıncı sınıfta öğrenim gören öğrencilerden elde edilen bilgilerle sınırlıdır.
- Odak grup görüşmesinin yalnızca tek bir oturumda gerçekleştirilmiş olması, katılımcıların farklı bakış açılarını tam anlamıyla yansıtmaya kapasitesini sınırlayabilir.

1.5. Tanımlar

Akran Zorbalığı: Aralarında psikolojik ya da fiziksel açıdan güç eşitsizliği olan kişi veya kişilerden güçlü olanın hedef seçtiği kişiye bilerek ve isteyerek zaman içinde tekrar eden zarar verici tutum ve davranışlardır (Olweus 1993).

Zorba: Zorbalığı başlatan ve zorbalık olayında aktif olarak yer alan bireylerdir (Olweus 2010).

Hedef/Kurban/Mağdur: Zorbalığa uğrayan/maruz kalan kişidir (Olweus 2010).

Zorba/Hedef: Hem zorbaca davranışlarda bulunan hem de zorbalığa uğrayan bireydir (Ünalmlş 2010).

Seyirciler/İzleyenler: Zorbalık gerçekleşirken etrafta bulunan kişilerdir (Salmivalli 2014).

Başa Çıkma: Kişinin bir stres etkeni ile karşılaştığında bu stres etkeninin oluşturduğu durumsal ve duygusal etkiyi azaltmak amacıyla gösterdiği bilişsel ve davranışsal çabaları ifade eder (Folkman ve ark., 1986).

Empati: Bir olgu karşısında kişinin kendini karşısındaki kişinin yerine koyması ve olaya o kişinin bakış açısıyla bakması, onun düşüncelerini ve duygularını hissetmesi, hissettiklerini doğru olarak anlaması ve anladıklarını karşısındaki kişiye iletmesi sürecidir (Dökmen 1997).

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, akran zorbalığı eğitiminin, ortaokul öğrencilerinin bilgi, empati düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisini belirlemektir.

2. GENEL BİLGİLER

Akran zorbalığı; bir veya birkaç çocuk tarafından diğer bir çocuğa uygulanan ve zaman içinde tekrarlayan, faillerin lehine bir güç dengesizliği olan, bilerek ve istenerek gerçekleştirilen zarar verici davranış ve tutumlardır (Olweus 1993; Diaz-Caneja ve ark., 2021).

Akran zorbalığı özellikle okul çağı dönemde yaygın olarak görülmektedir. Okul çağı, çocukların gelişim dönemleri içindeki önemli bir evredir. Bu dönemde çocukların kişilerarası ilişkileri önem kazanır ve sosyal çevreleri değişir. Çocuklar birincil sosyal çevresi olan ailelerinden uzaklaşarak akran gruplarına yönelir. Çocuklar, arkadaşlarını en önemli destek kaynağı olarak görmeye başlarlar. Aralarındaki duygusal bağ, akran arkadaşlığının önemini artırır. Kurulan akran arkadaşlığı, çocukların psikolojisi ve kişilik özellikleri üzerinde olumlu ve olumsuz eylemler açısından etkili olabilir (Putri 2018).

Okul çağında çocuklar arkadaşları tarafından kabul görmek ve bir gruba dahil olmak isterler. Bir gruba dahil olan çocuklar kendilerini güvende ve mutlu hissederek akranları arasında ilk kez birey olma duygusunu yaşar (Avşar ve Ayaz Alkaya, 2018). Akranları tarafından kabul gören çocuklar, özbenlikleri hakkında olumlu duygular besler ve bu durum, çocuğun kimlik gelişimi üzerinde olumlu bir etki yaratır (Yalom 2007, akt. Yelboğa ve Koçak, 2019). Sağlıklı kurulmuş arkadaşlıklar, çocukların destek, yardımlaşma, onaylanma ve güven gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur (Schwartz-Mette ve ark., 2020).

Okul çağı döneminde belli bir grubun parçası olmayan çocuklar ise iletişim kurmaktan çekinir ve yalnızlaşır. Bu çocuklar diğer gruplar/çocuklar tarafından bilerek ve isteyerek sosyal ortamlardan, grup etkinliklerinden dışlanabilir (Gökkaya 2017; Kaplan ve ark., 2023). Sosyal olarak dışlanmalar, ilerleyen zamanlarda kötü sözler söylemeye, alay etmeye, fiziksel zarar vermeye dönüşebilir. İçinde rekabet, çatışma ve kıskançlık gibi durumları içeren bu arkadaşlıklar çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bu zararlı davranışlar, akran zorbalığına dönüşebilir ve çocuğun hem sosyal hem de duygusal iyilik halini tehdit edebilir.

Akran zorbalığı çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal sağlıklarını olumsuz etkileyen ve önemli olumsuz sonuçları olan ciddi bir halk sağlığı sorunudur. Akran

zorbalığından kaynaklanan olumsuz sonuçları görmek, risk altındaki çocuk gruplarını belirlemek, çocukların refah seviyesini arttırmak ve çocuklara yönelik şiddete çözümler bulunması için çalışmalar yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) de bu çalışmalardan biridir. 2030 SKH arasında “Sağlıklı Bireyler” (SKH 3) ve “Nitelikli Eğitim” (SKH 4) yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda her çocuk kendini güvende hissettiği, haklarının korunduğu, şiddete maruz kalmadığı bir sosyal çevrede, akranları ile barış içinde yaşama ve saygı değerlerini teşvik eden kaliteli bir eğitim alma hakkına sahiptir. Buna rağmen çocuklar akran zorbalığı ile en fazla okul ve okul çevresinde karşılaşmaktadır. Bu durum çocukların güvenli bir okulda nitelikli eğitim alma hakkını kısıtlamakta ve/veya engellemektedir (Ostrov ve Kamper, 2015; Wu ve ark., 2015; Cava ve ark., 2021).

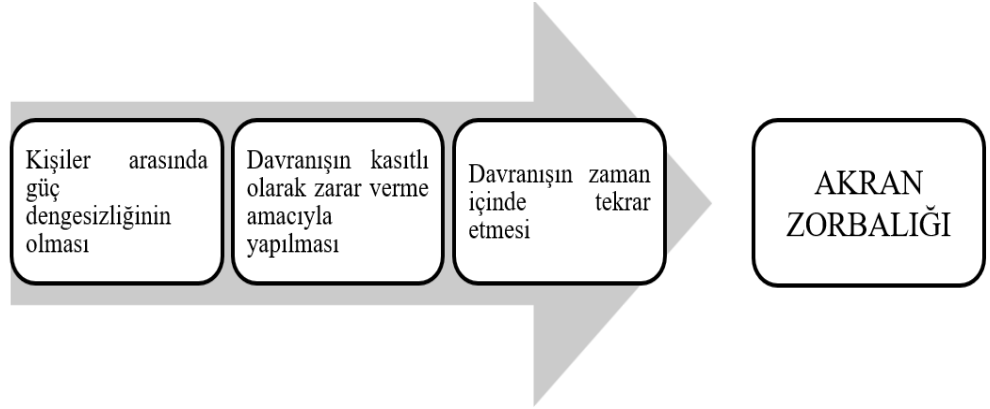
2.1. Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı; saldırganlığın bir türüdür. Aralarında psikolojik ya da fiziksel açıdan güç eşitsizliği olan kişi veya kişilerden güçlü olanın hedef seçtiği kişiye bilerek ve isteyerek zaman içinde tekrar eden zarar verici tutum ve davranışlardır (Olweus 1993).

Pişkin (2002)’in tanımına göre akran zorbalığı; bir öğrencinin ya da öğrenci grubunun kendilerinden daha güçsüz buldukları öğrenciye kasıtlı olarak ve sürekli rahatsızlık vermesi durumunda mağdurun kendini koruyamadığı saldırganlık biçimidir.

Başka bir tanıma göre akran zorbalığı; psikolojik veya fiziksel açıdan arada gerçek veya algılanan bir güç dengesizliği olan, sosyal olarak daha önde gelen kişi veya kişilerce, hedef alınan kişiye kasıtlı yapılan sistematik olarak zaman içinde tekrarlayan bir durumdur. Akran zorbalığı kendini savunmakta zorluk yaşayan bir kişiye karşı yapılan ve bu kişide korku ve endişe uyandırmayı amaçlayan, hedefe zarar veren; psikolojik, sözel, fiziksel saldırı ya da yıldırma kapsayan olumsuz davranışları içerir (Olweus 1993; Skrzypiec ve ark., 2019; Kartol ve Bulut, 2022).

Akran zorbalığının birden fazla tanımı olmasına rağmen bir olayın akran zorbalığı olarak adlandırabilmesi için üç bileşeni içermesi gerekmektedir. Bu bileşenler; olayda yer alan kişiler arasında güç dengesizliğinin olması, davranışın kasıtlı yapılması ve davranışın tekrar etmesi (Olweus 1993).

Şekil 2.1: Akran zorbalığının bileşenleri (Araştırmacılar tarafından tasarlanmıştır)

UNESCO ise akran zorbalığının tanımında değişiklikler yapılmasını önermektedir. Önceki tanımlar, akran zorbalığının genel olarak bir veya birkaç kişinin hedef aldıkları kişiye karşı tekrarlı ve kasıtlı yaptıkları zarar verici davranışlar olarak görmektedir. Fakat UNESCO akran zorbalığının hem okul içinde hem okul dışında olan ilişkiler ve yapılar sisteminde meydana geldiğini ve bu sebeple zorbalığın öğrenciler arasında değil “tüm eğitim” sorunu olduğunu kabul edilmesi gerektiğini belirtiyor (UNESCO 2020).

2.2. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı

Akran zorbalığı dünya çapında yaşanan bir halk sağlığı sorunudur. Yaygınlık oranı ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (El-Esawy ve ark., 2023).

UNICEF raporunda, dünya çapında 13-15 yaşlarındaki öğrencilerin yarısının (yaklaşık olarak 150 milyon öğrenci) okul ve çevresinde akran zorbalığına uğradığını belirtmiştir. Aynı raporda 13-17 yaş arasındaki öğrencilerin %29 ile %47’sinin akranları arasında fiziksel zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (UNICEF 2018). UNESCO çocukluk ve ergenlik dönemi zorbalığını incelediği raporda, dünya genelinde neredeyse her üç öğrenciden birinin (%32) bir veya daha fazla gün zorbalığın hedefi olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Avrupa’da dört öğrenciden birinin ve Sahra altı Afrika ülkelerinde ise hemen hemen iki çocuktan birinin zorbalığa uğradığı tespit edilmiştir (Gaffney ve ark., 2019, 2019a; UNESCO 2019). National Center for Education Statistics/Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi ise her beş öğrenciden birisinin zorbalığa uğradığını göstermiştir (NCES) (2019). Organisation for Economic Co-Operation and Development/Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üye ülkelerinde 15 yaşlarındaki öğrencilerde akran zorbalığı yaygınlığının %25 olduğunu bildirmektedir (OECD 2017; Demir ve Küçük,

2020). Mısırdaki yapılan araştırmalar da 13-15 yaş arasındaki öğrencilerin %70'inin zorbalığa uğradığını gösteriyor (El-esawy ve ark., 2023). Health Behaviors in School-aged Children/Okul çağındaki Çocuklarda Sağlık Davranışları (HBSC) uluslararası raporunda dünya çapında öğrencilerin %10'undan fazlasının ayda en az iki üç defa okulda zorbalığa uğradığını bildirmiştir (Cosma ve ark., 2024). Avrupa, Avustralya, Doğu Asya, Güney Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Okyanus'daki 22 ülkede yapılan 82 araştırmanın meta-analiz sonuçları ise, gençlerin %53'ünün zorba, hedef, hem zorba hem hedef olarak zorbalıkta yer aldığını göstermiştir (Cook ve ark., 2010). Centers for Disease Control and Prevention/Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC) verileri ise akran zorbalığı oranlarının genel olarak zorbalığın %13 ile %75 arasında değiştiğini belirtmiştir (CDC 2014).

Karaca (2018), ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada, akran zorbalığının ortaokullarda yaygın bir sorun olduğunu ve öğrencilerin %39.9'unu olumsuz şekilde etkilediğini belirtmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 verilerine göre de, 6-17 yaş arasındaki çocukların ayda en az birkaç defa diğer akranları tarafından zorbalığa uğrama oranının %13.8 olduğu tespit edilmiştir.

Akran zorbalığının okul kademelerine göre dünyadaki ve Türkiye'deki istatistiğini açıklayan çalışmalara ait bulgular Tablo 2.1'de sunulmuştur (Metin Aslan ve Tuğrul, 2014; Tural Hesapçıoğlu ve Yeşilova, 2015; Hicks ve ark., 2018; Sarı ve Demirbağ, 2019; Doğan ve Yüzbaşı, 2021).

Tablo 2.1: Akran zorbalığının okul kademelerine göre dünya'daki ve Türkiye'deki prevalansları

Okul Kademeleri	Dünya'da Akran Zorbalığı Prevelansı	Türkiye'de Akran Zorbalığı Prevelansı
Okul öncesi Dönem	%7- %55	%7- %55
İlkokul Dönemi	%12- %55	%5- %65
Ortaokul Dönemi	%6- %54	%8- %51
Lise Dönemi	%7- %40	%24- %38

2.3. Akran Zorbalığının Tarihsel Süreci

Akran zorbalığı çok eski zamanlardan beri yaşanan bir durum olmasına rağmen bu konuda çalışmaların yapılması 1970’li yılları bulmuştur. İlk kez 1973 yılında Heinemann zorbalığı “mobbing” kelimesi ile tanımlamıştır (Olweus 2013; Thornberg ve ark., 2018; Yelboğa ve Koçak, 2019). Mobbing, Norveç dilinde birkaç kişi tarafından uygulanan şiddet anlamına gelmektedir. Ancak mobbing teriminin zorbalık kavramının tüm bileşenlerini karşılamadığı ve okullarda yaşanan akran istismarı türünü tanımlamak için uygun olmadığı düşünülmüştür. Bunun üzerine konuyu aydınlatmak için çalışmalar devam etmiştir (Smith ve ark., 2002; Olweus 2013).

Zorbalık konusundaki ilk sistemli araştırmalar, İskandinav ülkelerinde yapılmıştır. Bu alandaki öncü bilimsel çalışmalar, Dan Olweus tarafından gerçekleştirilmiştir (Pappas 2023). Olweus, zorbalığı “bullying” terimiyle tanımlayarak, “bir kişi veya grubun kendini savunamayan bir akranı hedef alarak ona karşı kasıtlı olarak yapılan saldırgan davranışlar” şeklinde ifade etmiştir (Olweus 1993; Thornberg ve ark., 2018). Heinemann’dan farklı olarak, Olweus akran zorbalığının sadece bir grup tarafından değil, bazen bir kişi tarafından da uygulanabileceğini göstermiştir (Olweus, 1993, 2013).

Zorbalığın bir sorun olarak gündeme gelmesi 1982’de Norveç’te yaşları 10-14 arasında değişen ortaokul çağındaki üç erkek çocuğun intiharı ile olmuştur. Bu olay kamuoyu ve basında büyük bir yankı uyandırmıştır. Halk arasında tepkilerin artması sonucu Eğitim Bakanlığı konuyu araştırması için Olweus’dan destek almıştır. Olweus, çocukların akran zorbalığı yüzünden hayatlarına son verdiği sonucuna ulaşmıştır (Erk 2019). Bu konu ile akran zorbalığının ne derece tehlikeli olabileceği fark edilmiş ve bu konuda yapılan çalışmalar artmıştır. 1983 sonbaharında Eğitim Bakanlığı Norveçteki okullarda (birinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar olan gruplarda) akran zorbalığı sorunlarına karşı ülke çapında eğitim kampanyaları başlatmıştır (Olweus 2013). Olweus bu olaylardan sonra okullarda uygulanması için Olweus Akran Zorbalığı Önleme Programı’nı hazırlamıştır. Programın uygulandığı okullarda iki yıl içinde akran zorbalığının %50 azaldığı görülmüştür (Erk 2019).

İlerleyen yıllarda dünya genelinde akran zorbalığı hakkında yapılan çalışmalarda artışlar yaşanmıştır. Japonya, Kanada, İngiltere başta olmak üzere 1980-1990 yılları arasında

akran zorbalığının tanımlanması, tespit edilmesi ve önlenmesi için çalışmalar yürütülmüştür (Monks ve Coyne, 2011; Olweus, 2011, 2013).

2.4. Akran Zorbalığının Türleri

Akran zorbalığının farklı türleri vardır. Olweus (1993) zorbalığı doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

- Doğrudan zorbalık, zorba roldeki bireyin hedefe karşı açıkça uyguladığı saldırı kapsamındaki eylem ve sözleri oluşturur. Doğrudan zorbalık; tekme atmak, itmek, vurmak, lakap takmak, alay etmek, tehdit etmek gibi davranışları içerir.
- Dolaylı zorbalık ise, hedefi bilerek ve isteyerek sosyal ortamlardan dışlama, yalnızlaştırma, ayrımcılık yapma, hakkında kötü söylemlerde bulunma gibi davranışları kapsar (Olweus, 1993, 1994; Gökkaya 2017; Yelboğa ve Koçak 2019).

Bazı kaynaklar ise zorbalığı; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, ilişkisel zorbalık ve siber zorbalık olarak dörde ayırır (Liu ve Graves 2011; Sesar ve ark., 2016; Meldayani ve ark., 2023).

2.4.1. Fiziksel Zorbalık

Hedefe karşı güç kullanılarak yapılan zorbalığı ifade eder. Okullarda en sık görülen zorbalık türüdür (Vlachou ve ark., 2011). Fiziksel zorbalık diğer zorbalık türleri arasında tespiti en kolay olanıdır. Fiziksel zorbalık, vurma, tekme-tokat atmak, çelme takmak, saç çekmek, eşyalarına zarar vermek, uygunsuz el hareketleri yapmak gibi davranışları kapsar. Yapılan çalışmalar fiziksel zorbalığın özellikle erkek çocuklar arasında yaygın olduğunu göstermiştir (Olweus 1993; UNICEF 2018; El Sayed ve ark., 2022). Öğretmenler, rehberlik danışmanlar ve hedefler fiziksel zorbalığı mağduriyetin en şiddetli şekli olarak algılamaktadır (Jacobsen ve Bauman, 2007; Chen ve ark., 2015).

2.4.2. Sözel Zorbalık

Zorba tarafından hedefe yönelik olumsuz sözel ifadelerin kullanılması ile ortaya çıkar. Sözel zorbalık; isim/lakap takma, alay etmek, hakaret etmek, küfürlü konuşmak,

bağırarak, küçük düşürücü sözler söylemek, cinsel içerikli lakap takmak veya sözler söylemek gibi davranışları içerir (Liu ve Graves, 2011; Gökkaya 2017).

2.4.3. İlişkisel Zorbalık

Hedefin sosyal ilişkilerine zarar vererek sosyal itibarını düşürmeyi amaçlayan davranışlardır. Hedefin akanları ile olan sosyal iletişimini sürdürme becerisine zarar verir (Liu ve Graves, 2011). İlişkisel zorbalık, hedefin sırlarını başkalarına söylemek, hedef hakkında asılsız söylentiler çıkarmak, dedikodu yapmak, hedefi görmezden gelmek, arkadaş grubundan dışlamak, okul dışı aktivitelere dahil etmemek, küsmek, tehdit etmek gibi davranışları içerir (Ayas ve Pişkin, 2011). Marsh ve arkadaşları (2021), araştırmalarında ruh sağlığına en fazla zarar veren mağduriyetin ilişkisel mağduriyet olduğunu bildirmiştir.

2.4.4. Siber Zorbalık

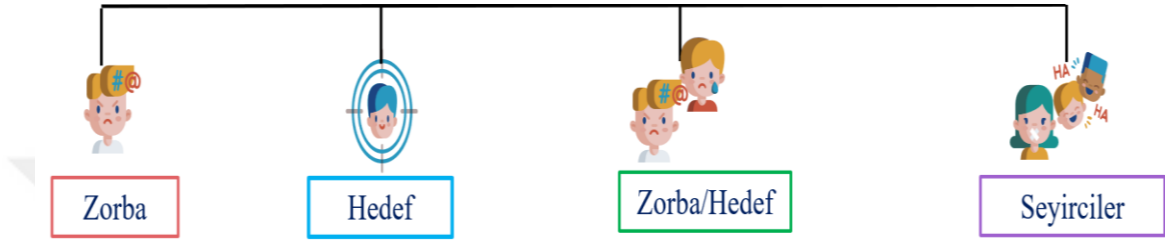
Bilgisayar, cep telefonu vb. teknolojik aletleri ve interneti kullanarak hedefin siber-görsel itibarına zarar vermek için yapılan zorbalık türüdür (Liu ve Graves, 2011). Siber zorbalık; kişiden habersiz onun bilgilerini kullanarak hesap açmak, sosyal medyada kişi hakkında olumsuz yorumlar yazmak, sosyal medya hesaplarından dışlamak, özel fotoğraflarını ve görüşmelerini başkaları ile paylaşmak, izinsiz olarak kişinin fotoğrafını/videosunu paylaşmak gibi durumları kapsar (Gökkaya 2017; Vaillancourt ve ark., 2017; MEB 2022).

Konu ile ilgili olarak, öğrenciler arasındaki akran zorbalığının türlerine göre dağılımını inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Kapıcı (2004) öğrencilerin zorbalığa uğrama durumlarını incelediği araştırmasının sonucunda, öğrencilerin %40'nın fiziksel, duygusal, sözel veya cinsel zorbalığa uğradığı görülmüştür. Kepenekçi ve Çingir (2006) lise öğrencileri ile yürüttüğü araştırmanın sonucunda, araştırmaya katılan tüm öğrencilerin bir veya birden fazla çeşitte zorbalığa uğradığı bildirmiştir. Öğrenciler akademik yıl içinde en az bir defa %35.5 oranında fiziksel zorbalığa, %33.5 oranında sözel zorbalığa, %28.3 oranında duygusal zorbalığa, %15.6 oranında cinsel zorbalığa maruz kalmıştır. OECD (2017), Programme for International Student Assessment/Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2015 raporunda,

Türkiye’de ortalama 15 yaşlarında olan öğrencilerin %18.6’sının, zorbalığın farklı türlerine maruz kaldığını bildirmiştir (Demir ve Küçük, 2020; Kartol ve Bulut, 2022).

2.5. Akran Zorbalığında Yer Alan Roller

Akran zorbalığında dört rol bulunmaktadır. Bunlar; zorba, hedef, zorba/hedef ve seyircilerdir.

Şekil 2.2: Akran zorbalığında yer alan roller (Araştırmacılar tarafından tasarlanmıştır)

2.5.1. Zorba

Zorba roldeki çocuklar kendinden ruhsal veya fiziksel olarak daha güçsüz bulduğu çocuklara saldırgan tutum ve davranışları ile zarar verir (Erk 2019). Zorba kişiler fiziksel olarak daha güçlü olan, akranları arasında popülaritesi yüksek veya sosyal statü olarak daha önde gelen kişilerdir. Bu kişiler gücünü; hedefi küçük düşürmek, korkutmak ve tehdit etmek için kullanır (Olweus 1993). Hedef kişinin üzerindeki etkisini fark eden zorbalar, kendisini güçlü hisseder ve üstün görür. Hissettiği bu güçten haz alır ve bu hazzı tekrar deneyimlemek için zorbalık davranışına fiili olarak devam eder.

Zorba roldeki çocukların karakteristik özellikleri şunlardır;

- Otoriter, kontrolcü ve saldırgan kişilik yapısı,
- Sorumluluk bilincinin düşük olması (ödevlerini yapmama, kurallara uymama vb.)
- Kendinden büyük çocuklarla arkadaşlık kurma,
- Zayıf aile içi iletişim,
- Kötü madde kullanımı,
- Sosyal ilişkilerinde zorluk yaşama,
- Düşük empati kurma becerisi.

Ayrıca zorba roldeki çocuklarda düşük akademik başarı, kendine zarar verme eğilimi ve suça yatkınlık olasılığı yüksektir (Olweus 1994; Espelage ve Swearer, 2010; Dimitrios ve ark., 2023; Erk 2019).

2.5.2. Hedef

Zorbalık yapan kişi veya kişilerin sözlerinden, davranışlarından, hareketlerinden düzenli olarak zarar gören kişidir. Diğerlerine göre daha savunmasız, hassas, zayıf ve itaatkardır (Huitsing ve ark, 2014; Dolgun 2018). Bu rol birçok kaynakta “mağdur” ya da “kurban” sözcüğü ile ifade edilmiştir. Ancak UNESCO (2020) tarafından yayınlanan raporda kurban/mağdur kelimeleri yerine hedef kelimesinin kullanımını önermiştir. Çünkü kurban/hedef kelimeleri bireyin niteliklerine odaklanarak bireyin olumsuz etiketlenmesine sebep olmaktadır.

Hedef roldeki çocukların karakteristik özellikleri şunlardır;

- Genel olarak kaygılı,
- Sürekli endişeli ruh haline sahip,
- Donuk, içe kapanık,
- Psikolojik veya fiziksel olarak daha zayıf,
- Duygularını düzenlemekte ve baş etmekte zorlanan,
- Sosyal becerileri zayıf,
- Yalnızlaşma,
- Arkadaş edinmenin zor olduğu algısı,
- Kendisinin başarısız görme eğiliminde,
- Aşırı korumacı aile yapısına sahip,
- Öz saygısı düşük olan,
- Sıkça haksızlığa uğramış hissedilen,
- Problem çözme becerileri barışçıl yapıda olan çocuklardır (Sesar ve ark., 2016; Erk 2019; Kaplan ve ark., 2023; Kartol ve Bulut, 2022; Marin ve ark., 2022).

Bunların yanı sıra çocukları hedef haline getiren bazı risk faktörleri de bulunmaktadır. The American Academy of Pediatrics (AAP)/Amerikan Pediatri Akademisi (APA)

(2006) ve Birleşik Devletler Sağlık ve İnsan Hizmetleri Ofisi (2012) bu risk faktörlerini şu şekilde sıralamaktadır (akt. Huggins 2016; Yelboğa ve Koçak, 2019).

- Kendini savunmakta yetersiz olan veya zayıf olan çocuklar,
- Görünüş olarak diğerlerinden farklı olan (giyim tarzı, kilo, gözlüklü olmak, saç şekli gibi) çocuklar,
- Özguveni düşük olan, üzgün, kaygılı ve depresyonda görünen çocuklar,
- Diğer arkadaşları tarafından dışlanan veya az sayıda arkadaşı olan çocuklar,
- Sosyal becerileri zayıf olan çocuklar,
- Fiziksel veya gelişimsel yetersizliği olan çocuklar riskli grupta yer alır.

2.5.3. Zorba/Hedef

Bu roldeki bireyler kendinden daha güçlü kişi veya kişiler tarafından zorbalığa uğrarken, kendisinden daha zayıf kişilere zorbalık yaparlar (Cook ve ark., 2010; Hall 2017). Zorba/hedefleri zorbalık yapan çocuklardan ayıran en önemli özellik; zorba/hedef rolündeki çocukların stratejik bir yönelimle saldırgan davranış sergilememesidir (Erk 2019). Zorba/Hedef roldeki çocukların karakteristik özellikleri şunlardır;

- Dürtüsel hareket eden,
- Problem çözmede güçlük yaşayan,
- Sosyal becerileri zayıf,
- Özguven ve benlik saygısı düşük,
- Cezalandırıcı veya ihmalkâr bir ailede yetişen,
- Akranlarına göre daha fazla fiziksel şiddete maruz kalan çocuklardır.

Bu gruptaki çocuklar zorbalığa maruz kalan çocukların duygusal problemlerini, zorbalık yapan çocukların ise davranışsal problemlerini deneyimler (Raminhos ve ark., 2015; Erk 2019).

2.5.4. Seyirci/İzleyici/Tanık

Zorbalık gerçekleşirken etrafta bulunan kişilerdir. Zorbalık olayını negatif veya pozitif yönde güçlendirebilir; zorbalığın yaygınlığını azaltma, sürdürme veya artırma işlevi görebilir (Salmivalli 2014).

Zorbalığa tanık olan çocuklar, farklı seyirci rollerinde yer alabilir. Bu roller, çocukların zorbalık karşısındaki davranışlarına göre belirlenir. Zorbalık olayına karışmayan, ancak zorba roldeki çocuğun tarafını tutan kişiler “aktif izleyiciler/itaatkarlar” olarak adlandırılır. Bu gruptaki çocuklar, zorba roldeki çocuğa destek vererek, zorbanın davranışlarını ve hareketlerini kolaylaştırırlar. Zorba roldeki çocuğu desteklemenin amacı, kendilerini güvence altına almak ve zorba roldeki çocuğun yanında olarak sosyal statü elde etmektir (Huitsing ve ark., 2014; Dolgun 2018).

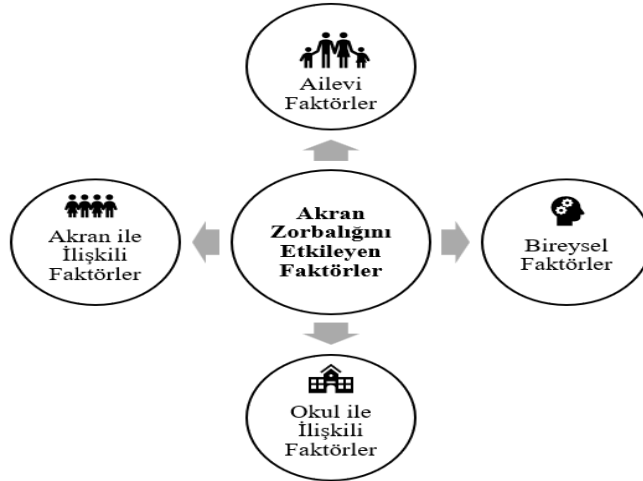
Zorbalık olayına karşı olumlu bir tutum sergileyen, zorbalık yapan çocuğa geri bildirimde bulunan ve fiziksel olarak zorbayı destekleyen kişiler ise “asistan tip izleyiciler” olarak tanımlanır (Dolgun 2018). Hedef roldeki çocuğun yanında bulunan kişiler ise “savunucular” grubundadır. Bu kişilerde empati duygusu ön plana çıkar ve arkadaşlarına yardım etme isteği taşırlar. Empati, zorbalığa deney etmeleri için seyircileri motive eden en önemli faktördür (Barhight ve ark., 2013; Thornberg ve Jungert, 2013; Liu ve ark., 2023). Zorbalık karşısında tarafsız kalan grup ise “dışarıdakiler/bağılantısızlar” olarak adlandırılır (Demaray ve ark., 2016). Bu grup, korku duygusu ile hareket eder. Zorba karşısında hedefi savunmanın getirebileceği sosyal dışlanma, saldırıya uğrama veya statü kaybı korkusuyla sessiz kalmayı tercih ederler (Forsberg ve ark., 2018).

Akran zorbalığının öğrenciler arasındaki yaygınlığını inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Gültekin’in (2003) 731 öğrenci ile yaptığı araştırmasında öğrencilerin %13.9’unun hedef rolde olduğunu ve 11 yaş grubundaki öğrencilerin açık saldırıya, 16 yaş grubundaki öğrencilerin ise ilişkisel saldırıya daha fazla maruz kaldığını tespit etmiştir. Genç (2007) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin %18.3’ü akran zorbalığının hedefi olurken %15.2’si akranlarına zorbalık yaptığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %53.9’u ise zorbalığa tanık olmuştur. Öğrenciler arasında en sık görülen zorbalık türünün sözel zorbalık olduğu belirlenmiştir. Alikashioglu ve arkadaşlarının (2007) 9-10-11. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin %22’sinin akran zorbalığına uğradığını, %9.4’ünün hem zorba hem hedef olduğunu, %9.2’sinin zorba olduğunu bildirmiştir. Bulgurcu (2011) ortaokul öğrencileri arasındaki zorbalığın yaygınlığını incelediği araştırmasının sonucunda, öğrencilerin %39.7’sinin hedef, %16.2’sinin hem hedef hem zorba, %4’ünün zorba rolünde olduğu belirlenmiştir. En yaygın zorbalık davranışlarının %20.9 oranı ile “dışlanma”, %19.8 oranı ile “alay etme,

kötü isimler takma” olduğu bulunmuştur. Tural Hesapçioğlu ve Yeşilova (2015) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada; öğrencilerin %29.3’ünün arkadaşlarına zorbalık yaptığını, %24’ünün zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Öğrencilerin %27.7’si okulda yaşanan zorbalığın ciddi bir sorun olduğunu, %21.3’ü zorbalar yüzünden okula gitmekten korktuklarını bildirmişlerdir. Araştırma sonuçları en sık uygulanan zorbalık türünün sözel zorbalık olduğunu belirtmiştir.

2.6. Akran Zorbalığında Etkili Olan Faktörler

Zorbalık doğuştan gelen, içgüdüsel bir davranış değildir. Çocuğun içinde bulunduğu çevreden etkilenecek, kimi zaman görerek kimi zaman yaşayarak öğrendiği bir davranıştır. Çocuğun öğrendiği bu davranışı kendi yaşamına entegre etmesinde bazı faktörler etkili olur (Yelboğa ve Koçak, 2019; Ding ve ark., 2020; Liu ve ark., 2024). Akran zorbalığında etkili olan faktörlerin başında şunlar gelir (Dimitrios ve ark., 2023; El-Esawy ve ark., 2023; Meldayani ve ark., 2023);

Şekil 2.3: Akran zorbalığında etkili olan faktörler (Araştırmacılar tarafından tasarlanmıştır.)

Bunların yanı sıra cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, teknolojik araçların kötü kullanımı gibi faktörler de zorbalık davranışında etkili olmaktadır (Genç 2007; Yelboğa ve Koçak 2019).

2.6.1. Aile Faktörü

Akran zorbalığının değerlendirilmesinde çocuğun birincil bakım vericisi olan ailelerin önemli bir rolü vardır (Yalçıntaş Sezgin 2018; Çarkıt ve Barcanlı, 2020; Kutlu ve Karaca, 2021). Aile, çocukların ilk yaşam alanı olup kişilik gelişiminin ilk adımlarının atıldığı yerdir. Aile içindeki bağlar, çocuğun tüm yaşamı boyunca kuracağı ilişkiler açısından büyük önem taşır (Aslan 2002). Aile içi iletişim ve etkileşim, çocuğun öz benliğinin oluşumunu destekler. Çocuk, ailede gördüğü iletişim biçimlerini benimseyerek kendi yaşamına yansıtır. Akran zorbalığı değerlendirmesinde, aile ile ilişkili bazı davranış ve tutumlar çocuğun zorbalık yapmasında, bazı davranış ve tutumlar ise çocuğun akran zorbalığına uğramasında etkili olabilir (Doğan ve Yüzbaşı, 2021).

Çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, aile içindeki sıcak paylaşımların eksikliği, ebeveynler tarafından ihmal veya istismara uğramaları, aşırı korumacı bir aile yapısının varlığı gibi durumlar, ebeveyn ile çocuk arasındaki güvenli bağlanmayı olumsuz etkiler (Liu ve Graves, 2011; Erk 2019; Abuhammad ve ark., 2020; Dimitrios ve ark., 2023; Liu ve ark., 2024). Bu gibi durumlar çocuklarda özgüven azalmasına, çocukların sürekli kaygılı ruh haline bürünmesine ve zamanla yalnızlaşmalarına sebep olarak onları akran zorbalığında kolay hedef haline getirebilir (Erk 2019; Çakmak ve Çoban, 2023).

Çocuğun isteklerinin şartlı olarak kabul görmesi veya saldırgan davranışlarına izin verilmesi, zarar verici eylemlerine net sınırlar konulmaması ve hata yaptığında sert cezalar verilmesi, çocuğun akran zorbalığında zorba role girmesine yol açar (Olweus 2013; Dolgun 2018; Yelboğa ve Koçak, 2019). Çocuk, aile içinde yaşadığı bastırılmış duyguları sosyal çevresinde başka bireylere karşı agresif tavırlar sergileyerek ifade eder. Zamanla, bu agresif davranışların dozu artabilir ve zarar verici eylemlere dönüşebilir (Faiz 2018; Meldayani ve ark., 2023). Agresif davranışların amacı, akranları arasında kendini kanıtlama ve sosyal statü elde etme isteği olabilir (Cantone ve ark., 2015).

2.6.2. Bireysel Faktörler

Çocukların karakterleri, mizaçları, duyguları, davranış ve tutumları zorbalık olayında hangi rolde yer alacağını gösterebilir. Öfkeli ve güçlü enerjili yapıya sahip olan, saldırgan davranış geçmişi olan, zayıf sosyal iletişim becerilerine sahip olan çocuklar zorba rolüne

daha yatkındır (Espelage ve Swearer, 2010; Yelboğa ve Koçak, 2019). Bu çocukların otoriter olma arzuları, güçlü görünme düşünceleri onları zorba davranışlara yönlendirebilir. Çocuğun saldırgan davranışlarına karşı akran çevresindeki artan popülaritesi zorba rolünü destekleyerek bu davranışı sürdürmelerine sebep olabilir (Salmivalli ve Peets, 2009). Zorbalık rolünün desteklendiğini görmek zorba roldeki çocuğun hoşuna gider. Bu çocuklarda gün geçtikçe öfke kontrolü ve empati becerileri azalır. Zayıf öfke kontrolü ve düşük empati becerisine sahip olan çocukların, saldırganlık ve zorba davranış gösterme riski artar (Çelen 2020; Nickerson ve ark., 2020). Zorba roldeki çocuklar hedef aldıkları çocuğun zorbalık olayı karşısında ne hissettiği ve ne düşündüğü ile ilgilenmez. Sadece o an'a ve o anda sergiledikleri davranışlara odaklanırlar. Olay karşısında hedefin sessiz kalması, ağlaması, yalvarması, yalnızlaşması gibi davranışlar zorba roldeki çocuğu daha da güçlendirir (Çakmak ve Çoban, 2023).

Bazı çocuklar ise daha sessiz ve sakin yapıdadır. Sessiz yapıdaki çocuklar ve bazı özel durumları olan çocuklar (dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü, herhangi bir engelinin veya anomalisinin olması, farklı bir ırkının olması, farklı fiziksel özelliklerinin olması (diş teli kullanması, fazla kilolu/zayıf olması) vb.) (Adalar 2018) daha kolay hedef haline gelebilir (Salmivalli ve Peets, 2009).

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalarda, zorbalık için en önemli bireysel risk faktörlerinin düşük akademik başarı, düşük zeka, yüksek cesaret ve risk alma davranışlarının olduğu belirtilmiştir (Ttöfi ve ark., 2016; Farrington 2020; Dimitrios ve ark., 2023). Ayrıca UNİCEF'de, Jamaica Raporunda zorbalık ile ilgili bireysel özelliklere değinmiştir. Raporda, zorbalığa uğrayan öğrencilerin diğerlerine göre sessiz, uysal, iyi huylu, kendini savunamayan, karşılık vermeyen, yumuşak tonda ve yumuşak seste konuşan, çekingen çocuklar olduğunu ifade etmiştir (UNICEF 2015; Yelboğa ve Koçak, 2019).

2.6.3. Akran Faktörü

Arkadaşlık çocukların en önem verdiği sosyal ilişkidir (Öztürk ve Kutlu, 2017). Çocukların kurdukları arkadaşlıklar onların davranış ve tutumları üzerinde önemli bir role sahiptir. Akran ilişkisi bir çocuğun sosyal ilişkilerinde, akademik başarısında, kişisel gelişiminde olumlu gelişmeler yaşatabileceği gibi olumsuz tecrübeler de sebep olabilir.

Konu hakkında yapılan araştırmalar, akran faktörünün çocuklarda zorbalık davranışını azaltan (Murphy ve ark., 2017; Ding ve ark., 2020) veya arttıran (Li ve ark., 2020; Bâker ve ark., 2023; Zhao ve ark., 2024) bir etken olduğunu göstermiştir. Akranları arasında kabul edildiğini ve desteklendiğini görmek çocuğun kendine olan özgüvenini arttırarak kişisel gelişimini olumlu yönde etkiler. Akranları ile arasında güvenli bağlanma oluşan çocukların geleneksel ve siber zorbalığa katılma olasılıklarının azaldığı görölmüştür (Wright ve ark., 2015; Murphy ve ark., 2017). Bunun aksine çocuğun akran ilişkilerinin kötü olması, sapkın akranlarıyla arkadaşlık kurması çocukların zorbalık yanlışı davranış gösterme ihtimalini arttırmaktadır (Brechtwald ve Prinstein, 2011). Zorbalık olayı esnasında akranlarının zorba yanlışı davranış göstermeleri (zorbayı destekleyici tezahüratların yapılması, olay karşısında gülünmesi vb.) zorbalık yapan çocuğun performans gösterme arzusunu tetikleyecektir. Akranların zorbalık yanlışı tutum ve davranışları, başta önlenebilecek olan bir zorbalığı geri dönülemmez hale getirebilir (Zhao ve ark., 2024). Hong ve ark. (2017) alışmalarında, sapkın arkadaş gruplarının geleneksel zorbalığa ve mağduriyete karışma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bunun yanı sıra akran ilişkileri zayıf olan kimselerin ileriki yaşamlarında çekingenlik, stres, uyum sorunu, depresyon, düşük benlik saygısı, düşük sosyal beceriler gibi sorunlar yaşayacağı öngörölmüştür (Smokowski ve Kopasz, 2005, akt. Tekçe ve Yurtal, 2020).

2.6.4. Okul Faktörü

UNICEF'in 2018'de yayınladığı rapora göre, tüm dünyada 13-15 yaş aralığındaki öğrencilerin yarısı (yaklaşık olarak 150 milyon öğrenci) hem okulda hem okul çevresinde akran zorbalığına maruz kalmaktadır. Buna sebep olan birçok faktör söz konusudur. Bu faktörler şunlardır;

- Çocukların günlerinin neredeyse üçte birinin okullarda geçmesi,
- Okul ve çevresinde güvenliğin az olması,
- Olumsuz öğretmen-öğrenci ilişkisi,
- Zorbalığın sık göröldüğü alanlarda gözetmen eksikliği,
- Öğretmen ve yöneticilerin akran zorbalığını öğrenci tartışması olarak adlandırması,
- Akran zorbalığı ile ilgili eğitim planlamalarının yetersiz olması,
- Okul yönetiminin zorbalığı önlemek için yıldırıcı politikalar benimsememesi,

- Rekabetçi bir okul kültürünün olması,
- Okulda değerler eğitiminin verilmemesi,
- Konunun takibi için gerekli toplantıların yapılmaması veya aksatılması,
- Akran zorbalığı programlarının oluşturulmaması ve konunun müfredata entegre edilmemesi,
- Sağlıklı okul iklimi için gerekli çalışmaların eksik olması,
- Okul ve aile arasındaki iletişimin zayıf olması okuldan kaynaklı faktörler arasında yer almaktadır (Bossenmeyer 2014; El esawy ve ark., 2023).

Öğrencinin öğretmeni ile olan ilişkisi de çocuğun saldırgan davranışlar göstermesini veya bu davranışların azalmasını etkiler. Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkisi akran zorbalığına karşı koruyucu faktördür. Öğrencilerin öğretmenleri tarafından kendilerinin olduğu gibi kabul edildiğini fark etmesi, duygu, düşünce ve fikirlerine değer verildiğini görmesi kendilerinin de öz benliklerine verdiği değeri arttırır. Öğretmenin adaletli ve eşitlikçi yaklaşımda olması, çocukların farklılıklarına (din, dil, fiziksel özellik, yetenek seviyesi, sosyal sınıf, etnik köken, cinsiyet vb.) saygı duyması, özerkliğini desteklemesi çocuklarda kişisel gelişimi olumlu etkiler. Özerkliği desteklenen çocuklar arasındaki kişilerarası iletişim artar kişilerarası çatışma azalır (Gregory ve ark., 2010; Hendrickx ve ark., 2016; Cheon ve ark., 2019). Çatışmaların azalması zorbalığa giden süreci sekteye uğratarak çocuklar arasındaki iletişimi olumlu yönde etkiler. Ayrıca zorbalık ve okul iklimi parametrelerini birlikte ele alan çalışmalar öğrencilerin zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin okul iklimi algısından etkilendiğini bulmuştur (Farrington 2020; DiRussa ve ark., 2023; Liu ve ark., 2024). Okul iklimi algısı olumlu yönde olan çocukların, geleneksel ve siber zorbalık olaylarına karışma ihtimali düşüktür (Holfeld ve Leadbeater, 2017; Ding ve ark., 2020).

2.7. Akran Zorbalığının Etkileri

Akran zorbalığı, içinde yer alan tüm rollere fiziksel, bilişsel, duygusal, akademik, psikolojik, psikosomatik ve sosyal açıdan zarar veren bir durumdur (Mercan ve Sarı, 2018; Hamurcu 2020; Ng ve ark., 2022). Bu durum süreç olarak belli bir zaman döngüsünde gerçekleşse de roller üzerindeki olumsuz sonuçları kısa vadede ve/veya uzun vadede ortaya çıkmaktadır.

2.7.1. Zorba Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri

Akran zorbalığında zorba rolünde yer alan öğrencilerin kısa ve uzun vadede karşılaştıkları olumsuz etkiler, Tablo 2.2'de gösterilmiştir (Farrington ve ark., 2012; Fergusson ve ark., 2014; Hall 2017; Fry ve ark., 2018; Gökkaya ve Tekinsav Sütçü, 2020; Doğan ve Yüzbaşı, 2021).

Tablo 2.2: Zorba rolündeki çocukların kısa vadede ve uzun vadede yaşadığı olumsuz etkiler

Kısa Vadede Görülen Olumsuz Etkiler	Uzun Vadede Görülen Olumsuz Etkiler
Okula olan sevginin azalması	Psikolojik sorunlar yaşama
Okula olan ilginin azalması	Suç ve şiddet olaylarına dahil olma
Devamsızlık oranının artması	Kötü madde kullanımı
Akademik başarıda düşüş	Riskli davranışlarda bulunma
Mezuniyet oranlarında azalma	İş yaşamlarında başarısız olma

Zorba roldeki çocukların yetişkinlik döneminde suç işleme ve suça dahil olma oranlarına yönelik yapılan araştırmalar mevcuttur. Zorbalık yapan öğrencilerin ileriki yıllarda suça karışma ve riskli davranışlarda bulunma eğilimlerinin diğer akranlarına göre 2.5 kat daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Renda ve ark. (2011) yaptığı bir araştırmada, ortaokul döneminde zorbalık yapan çocukların ileriki yıllarda suça bulaşma ve sabıka kaydı olma ihtimalinin diğer çocuklardan daha fazla olduğunu bildirmiştir. İleriye yönelik boylamsal çalışmaları elen alan bir sistematik derleme; zorba roldeki çocukların çeşitli çocukluk risk faktörleri bakımından kontrol edilse bile bu çocukların olaydan 11 yıl sonrasına kadar suça eğilimli olduklarını göstermiştir. Ayrıca zorbalık yapan çocukların bu durumdan 15 yıl sonrasına kadar uyuşturucu kullanımına eğilimli olduklarını ortaya çıkarmıştır (Ttofi ve ark., 2011; Ttofi ve ark., 2016; Farrington 2020).

Zorbalık yapan bireyler hem bireysel hem sosyal sorunlarla karşı karşıya kalır. Bireysel sorunların başında depresif ruh hali ve saldırgan davranışlar yer alır. Çünkü zorbalık davranışı; şiddet içerikli suç oluşturan davranışlar, depresif belirtiler ve intihar düşüncesi ile ilişkilidir (Hall 2017). Zorba roldeki bireyler, zorbalık olayına hiç dahil olmamış kimselere göre intihara daha yatkındır. Ayrıca zorbalık yapan çocuklarda depresyon gelişme riski diğer çocuklara oranla daha fazladır (Taneri ve ark., 2021). Sosyal

sorunların başında ise uyum problemleri yer almaktadır. Zorbalık yapan bireyler, akranlarına karşı sergiledikleri olumsuz tutumların yanı sıra, topluma ve yasalara karşı da uyumsuz bir yaklaşım sergileyebilir (Zequinão ve ark., 2016; E Silva ve ark., 2020).

2.7.2. Hedef Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri

Literatür incelendiğinde akran zorbalığına uğrayan çocuk ve ergenlerin kişisel, sosyal, akademik, somatik, psikosomatik, psikolojik açıdan olumsuz etkilendiği görülmüştür. Geleneksel veya siber zorbalığa uğrayan ergenlerin diğer ergenlere göre somatik (nefes darlığı, ağrı vb.), psikosomatik (uyku bozukluğu, mide ağrısı, baş ağrısı vb.), psikolojik (anksiyete, depresyon vb.) bozukluklar ile karşılaşma ihtimalleri daha yüksektir (Gini ve Pozzoli, 2009,2013; Schneider ve ark., 2012; Taneri ve ark., 2021; Ng ve ark., 2022). Yapılan çalışmalar hedef roldeki çocuk ve ergenlerin zorbalık olayından sonrası üzüntü, aşağılanma, çaresizlik gibi olumsuz duyguları anında deneyimlediğini belirtmiştir (Kaiser ve Rasminsky, 2009; Hall 2017). Özellikle akran arkadaşlığının önem kazandığı bu dönemde hedef öğrenciler arkadaşları arasında dışlanma, soyutlanma, reddedilme gibi sorunlarla karşı karşıya kalır (Rodriguez-Hidalgo ve ark., 2019; Marin ve ark., 2022; Kaplan ve ark., 2023). Yapılan çalışmalarda, hedef roldeki öğrencilerin kısa vadede yaşadıkları kaygı, sosyal kaygı, özgüvenlerinde azalma, düşük benlik saygısı, yalnızlık, kendine zarar verme (Barker ve ark., 2008; Barhight ve ark., 2013), depresyon gibi sorunlar yüzünden diğer akranlarına göre daha fazla risk altında (Salmivalli ve Isaacs, 2005; Arseneault ve ark., 2006; Barhight ve ark., 2013; Doğan ve Yüzbaşı, 2021) olduğu ve daha fazla psikolojik yardıma ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir (Kapçı 2004). Salmon ve arkadaşlarının (2000) yürüttüğü bir araştırmada, depresyon rahatsızlığı sebebiyle psikiyatriste başvuran adölesanların yaklaşık dörtte üçünün çocukluk döneminde zorbalığa uğradığı tespit edilmiştir.

Akran zorbalığında hedef rolde bulunan öğrencilerin kısa ve uzun vadede yaşadıkları olumsuz etkiler, Tablo 2.3'te özetlenmiştir (MEB 2007; Juvonen ve Graham, 2014; Arseneault 2017; Hall 2017; Farrigton 2020; Doğan ve Yüzbaşı, 2021; Marsh ve ark., 2021; Marin ve ark., 2022; Çakmak ve Çoban, 2023).

Tablo 2.3: Hedef rolündeki çocukların kısa vadede ve uzun vadede yaşadığı olumsuz etkiler

Kısa Vadede Görülen Olumsuz Etkiler	Uzun Vadede Görülen Olumsuz Etkiler
Düşük özgüven	
Sosyal ortamlardan dışlanma	Depresyon
Sosyal kaygı	Kötü madde kullanımı
Tehdit altında hissetme	Obezite problemi
Devamsızlık oranlarında artış	Riskli davranışlarda bulunma (intihara eğilim, kendine zarar verme gibi)
Akademik başarıda düşüş	Riskli cinsel davranışlar
Okulu bırakma	Cinsel yol ile bulaşan enfeksiyonlara maruz kalma

Hedef roldeki çocuk, yaşadığı zorbalık durumundan sonra arkadaş çevresinden destek görmek ister. Akran grubundaki çocuklar ise zorba roldeki öğrencinin aynı davranışları kendilerine de sergileyeceği korkusu ile hedef roldeki arkadaşlarından uzaklaşır (Juvonen ve Graham, 2014; Çakmak ve Çoban, 2023). Sosyal ilişkileri zayıflayan hedef roldeki çocuk zamanla yalnızlaşmaya başlar. Hedef roldeki çocuklar okulda kendisini tehdit altında, endişeli ve güvensiz hissedebilir. Bu gibi düşünceler ile mücadele eden çocukların odakları azalarak ders başarılarında düşüşler yaşanabilir ve çocuklar beklenen akademik başarıyı sağlayamayabilir. Hedef roldeki çocukların zaman içinde okula olan ilgileri azalarak okula olan devamsızlıkları artabilir ve hatta okulu bırakmalarına (MEB 2007) sebep olabilir (Arseneault ve ark., 2006; Nakamoto ve Schwartz, 2010; Hall 2017).

Çocukluk döneminde zorbalığa uğrayan öğrencilerde, yetişkinlik evresine gelindiğinde psikolojik rahatsızlıklar (anksiyete, depresyon vb.), düşük benlik saygısı, düşük özgüven ve intihara meyilli düşüncelerin devam ettiği gözlemlenmektedir (Olweus 1993; Arseneault 2017; Doğan ve Yüzbaşı, 2021). Koyanagi ve arkadaşları (2019) meta analiz çalışmalarının sonucunda küresel çapta okul çocukları arasında meydana gelen zorbalığa uğrama ve intihar girişimlerinin yaygın olduğunu ve zorbalığa uğrayan öğrencilerin intihar girişiminde bulunma ihtimallerinin, zorbalığa uğramayanlara göre neredeyse 3 kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Ttofi ve arkadaşlarının (2011) yaptığı sistematik derlemede, okul zorbalığına uğrayan öğrencilerin çocukluk dönemindeki farklı risk

faktörleri kontrol edilse bile bu çocukların 36 yıl sonrasına kadar depresyon yaşama eğiliminde olduklarını belirtilmiştir.

Sonuç olarak hedef roldeki öğrencilerde; okul kurallarına uymama, okula olan ilginin azalması, okul devamsızlıklarının artması, akademik başarıda düşüş, akranları tarafından dışlanma, reddedilme, sosyal ilişkilerde kopukluk, sosyal izolasyona maruz kalma, benlik saygısında azalma, duygusal ve fiziksel yıpranma, kaygı, depresyon, yalnızlık, kendine zarar verme ve intihar eğilimi gibi birçok soruna sebep olabilmektedir (Ayaz Alkaya ve Avşar, 2017; Hazar ve Ekici, 2021).

2.7.3. Zorba/Hedef ve Seyirci Roldeki Çocuklar Üzerine Etkileri

Literatür incelendiğinde akran zorbalığında zorba/hedef rolündeki öğrenciler ve seyirci roldeki öğrencilerin davranışlarını inceleyen çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Zorba/hedefler ile ilgili yapılan çalışmalar zorba/hedeflerin anksiyete, depresyon, kötü madde kullanımı, yeme bozuklukları ve somatik bozukluklar gibi çeşitli zihinsel ve sosyal sağlık sorunları açısından riskli grupta olduklarını göstermektedir (Coyle ve ark., 2021; DiRussa ve ark., 2023).

Seyirci roldeki öğrenciler ile ilgili yapılan araştırmalar ise; seyirci roldeki çocukların, zorbalık olayını anımsadıkları zaman üzüntü, korku, öfke gibi olumsuz ve duygusal problemler yaşadıklarını bildirmişlerdir (Janson ve Hazler, 2004; Barhight ve ark., 2013; Hall 2017). Daha çok okul ve çevresinde gerçekleşen zorbalık durumu seyirci gruptaki öğrencilerin okula olan bağlılıklarının azalmasına sebep olmaktadır (MEB 2007).

Sonuç olarak akran zorbalığında yer alan tüm rollerde, olumsuz etkiler görülmektedir. Akran zorbalığı çocukların zihinsel ve fiziksel sağlığına, refahına zarar veren; kaygı, depresyon, uyku sorunları gibi çeşitli sorunlarla bağlantılıdır (Turcotte ve ark., 2015; Ford ve ark., 2017; Savahl ve ark., 2019; Xie ve ark., 2022). Akran zorbalığının en önemli sonuçlarından birisi ise çocukların yaşadıkları tüm sorunların ileriki yaşamlarına aktarılabilmesidir (Takizawa ve ark., 2014; Boden ve ark., 2016; Xie ve ark., 2022).

2.8. Empati

Empati karşımızdaki kişiye ve onun yaşadıklarına karşı verdiğimiz duygusal tepkilerdir. Bir olgu karşısında kişinin kendini karşısındaki kişinin yerine koyması ve olaya o kişinin

bakış açısıyla bakması, onun düşüncelerini ve duygularını hissetmesi, hissettiklerini doğru olarak anlaması ve anladıklarını karşısındaki kişiye iletmesi sürecidir (Dökmen 1997; Kaya ve Siyez, 2010; Salavera ve ark., 2021). Empatinin iki alt boyutu vardır bunlar; bilişsel empati ve duygusal empatidir (Smith, 2003; Salavera ve ark., 2021). Duygusal empati; kişi kendini karşısındakinin yerine koyup onun hislerini hayal ettiğinde hissettiği/çektği acı, karşısındaki kişinin hissettiklerinin aynısı veya benzeridir. Bilişsel empati; karşı taraftaki kişinin duygularını doğru tanımlamak ve anlamaktır (Cuff ve ark., 2016; Utomo 2022). Empatinin tüm bileşenleri yerine getirildiğinde kişiler arasında kurulan iletişim daha anlamlı ve sağlıklı olacaktır.

Empati duygusu çocukluk çağında oluşmaya başlar ve geç ergenlik çağında gelişir (Utomo 2022). Çocukluk döneminde düşük empati düzeyi akranlar ile zayıf ilişkilere sebep olur (Belacchi ve Farina, 2012; Salavera ve ark., 2021). Ergenlik çağında düşük empati düzeyi ise anti-sosyal davranışların ortaya çıkmasına ve saldırganlığa yol açabilir (Salmon ve ark., 2018; Salavera ve ark., 2021). Yüksek düzeyde empati becerisine sahip çocuklar fedakarlığa daha yatkındır (Telle ve Pfister, 2014; Salavera ve ark., 2021). Çocukların yetiştirilme tarzları, yaşadıkları çevre, okul hayatları, arkadaş ortamları, akran zorbalığı döngüsündeki rolleri empati düzeylerini etkilemektedir (Liu ve Graves, 2011). Çocukların empati duygularını geliştirmek için öncelikle çocuklarda halihazırda varolan empati düzeyleri belirlenmelidir.

2.9. Baş Etme/Baş Çıkma Stratejisi

Baş çıkma, kişinin bir stres etkeni ile karşılaştığında bu stres etkeninin oluşturduğu durumsal ve duygusal etkiyi azaltmak amacıyla gösterdiği bilişsel ve davranışsal çabaları ifade eder (Folkman ve ark., 1986; Lazarus, 1991, 1999; Lazarus ve Folkman, 1984b).

Zorbalığa uğrayan çocuklar zorbalığa karşı farklı baş etme stratejilerini benimseyebilir. Çocukların zorbalık ile baş etmede kullanabileceği iki temel model bulunmaktadır. Birinci model Lazarus ve Folkman'ın (1984) geliştirdiği etkileşimsel başa çıkma modelidir. Bu modele göre başa çıkmanın iki ana işlevi bulunmaktadır bunlar; problem odaklı başa çıkma ve duygu odaklı başa çıkmadır (Folkman ve Lazarus, 1984b). Problem odaklı başa çıkma, stres etkenini azaltarak ortadan kaldırmayı hedefleyen aktif davranışlardan oluşur. Bu başa çıkma şekli, problem hakkında düşünmeyi, çözümler

araştırmayı, bulunan çözümleri analiz etmeyi ve uygun görülen çözümü uygulamaya odaklanır (Tenenbaum ve ark., 2011). Duygu odaklı başa çıkma, stresin olumsuz duygusal etkisini hafifletmeyi (Sang ve ark., 2022) ve bu duyguları düzenlemeyi amaçlar. Duygu odaklı başa çıkma stratejileri arasında; o anki duyguyu yaşama (ağlama, sakinleşmek ve rahatlamak için müzik dinleme, derin nefes almak), kişinin kendisini kontrol etmesi, sosyal destek araması, kendini savunması, zorbaya karşı dik durması, olay yerinden uzaklaşması gibi yöntemler yer alır (Folkman ve ark., 1986; Tenenbaum ve ark., 2011).

Diğer model ise Roth ve Cohen'in geliştirdiği yaklaşma ve kaçınma stratejileridir. Kaçınma stratejisi, çocukların zorbalık durumu ile baş etmesinde olumsuz yaklaşımları benimsemesi, yaklaşma stratejileri ise çocukların zorbalık durumu ile baş etmede aktif önlemler almasını ifade eder (Roth ve Cohen, 1986; Xie ve ark., 2022).

Belirli ve etkili bir baş etme stratejisi, çocukların baş etme yeteneklerine ve bilişsel becerilerine bağlı olarak zorbalığın olumsuz etkilerinden kurtulmayı kolaylaştırabilir hatta engelleyebilir (Endler ve Parker, 1994; Undheim ve ark., 2016; Xie ve ark., 2022). Çocukların tercih edecekleri baş etme stratejileri zorbalığın türü, çocukların; cinsiyeti, yaşı, bilişsel durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Bu durumda doğru deneyde bulunabilmek için çocukların baş etme stratejilerini nasıl benimsediklerini anlamak ve hangi durumlarda hangi stratejileri tercih ettiklerini belirlemek önem arz etmektedir (Evans ve ark., 2017; Xie ve ark., 2022).

2.10. Akran Zorbalığında Hemşirenin Rolü

Akran zorbalığı, öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyen ciddi bir sorundur. Bu sorun, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de etkiler yaratarak, çözümü için farklı disiplinlerin iş birliğini gerektirir. Sağlık profesyonelleri, özellikle hemşireler, bu alanda önemli bir rol üstlenmektedir. Hemşireler, çocukların sağlık durumlarının değerlendirilmesi, zorbalığın belirlenmesi ve önlenmesi sürecinde etkin bir şekilde görev alarak, öğrencilerin genel sağlıklarını desteklemektedir (Dolgun 2018). Akran zorbalığı ile mücadelede hemşirelerin rollerini inceleyen araştırmalar, hemşirelerin zorbalığın önlenmesinde ve müdahale süreçlerinde etkili

olduğunu ortaya koymaktadır (McFarlane 2017; Akcan ve Ergün, 2019; Federici ve ark., 2019). Hemşirelerin, akran zorbalığındaki rolleri şu şekilde sıralanabilir;

- Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik durumlarını takip ederek zorbalığın erken belirtilerini tespit eder (Dolgun 2018).
- Zorbalık yapan çocukları ve hedef olma riski taşıyan çocukları (farklı etnik kökenden gelen veya belirgin fiziksel özelliklere sahip olan) belirleyerek, erken dönemde fark eder. (Demir 2021).
- Okullarda yönetimle iş birliği yaparak öğrencilere, ebeveynlere ve okul personeline akran zorbalığının etkileri hakkında eğitimler düzenleyerek öğrenciler ve diğer paydaşlarda bilinçli farkındalık oluşmasına katkı sağlar (Reknes 2014; Demir ve Küçük, 2020).
- Zorbalığa maruz kalan veya zorbalık yapan öğrencilere empatik ve yargılayıcı olmayan bir yaklaşım sergileyerek psikolojik destek sunar ve gerektiğinde profesyonel yardım için yönlendirme yaparak çözüm odaklı rehberlik sağlar (Yosep ve ark., 2022).
- Zorbalığın önlenmesi için savunucu rol üstlenerek çocukların haklarını ve güvenliğini korur ayrıca güvenli ve destekleyici bir okul ortamı yaratılmasını teşvik eder (Demir ve Küçük, 2020).
- Okul yönetimi ile iş birliği yaparak, akran zorbalığını önlemeye yönelik yıldıracı politikaların oluşturulmasına katkı sağlar (Dolgun 2018; Demir 2021)
- Zorbalık vakalarının sıklığı, nedenleri ve etkileri hakkında veri toplayarak bu alandaki akademik çalışmalara zemin hazırlar. Ayrıca zorbalık üzerine bilimsel çalışmalar yaparak farkındalık artırıcı ve önleyici stratejiler geliştirilmesine katkı sağlar (Dolgun 2018).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Tezin bu bölümünde araştırmanın tipi, örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi adımları sunulmaktadır.

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu modelde yansız atama ile oluşturulmuş iki grup bulunur. Bunlardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak kullanılır. Her iki gruptan da hem deney öncesinde hem deney sonrasında ölçüm alınır (Karasar 2009; Metin 2015; Beşel 2023). Ayrıca akran zorbalığı eğitiminin tamamlanmasından sonra deney grubundaki öğrencilerle odak grup görüşmesi oturumu gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma 18 Aralık 2023-14 Mayıs 2024 tarihleri arasında Antalya Serik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Antalya-Serik Tekeli Ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu 66 kişilik öğretmen kadrosunun yer aldığı ve 1053 öğrencinin öğrenim gördüğü bir kurumdur. Kurumda onu beşinci sınıflara, 11'i altıncı sınıflara, dokuzu yedinci sınıflara ve üçü sekizinci sınıflara ait olmak üzere 33 derslik bulunmaktadır. Dersliklerin dördünde özel gereksinimli çocuklar eğitim görmektedir.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma evrenini, 18 Aralık 2023-14 Mayıs 2024 tarihleri arasında Antalya ili Serik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu'nda eğitim gören altıncı sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Eğitim kurumunun idare yönetimi tarafından paylaşılan bilgilere göre araştırma tarihleri içinde kurumda altıncı sınıfta kayıtlı 321 öğrenci olduğu bildirilmiş olup bu öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

Çalışma, Antalya ili Serik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullar arasından basit rastgele örneklem yöntemi ile seçilen Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu'nda örnekleme alınacak öğrenci sayısının belirlenmesinde tabakalı örneklem yöntemi, okulda alınacak altıncı sınıf ve şubelerin belirlenmesinde basit rastgele örneklem yöntemi kullanılmıştır. Antalya-Serik

Tekeli Ortaokulu'nda 6E ve 6F şubelerinde yer alan öğrenciler ile çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örneklem büyüklüğü, G*Power 3.1.9.7 programı kullanılarak yapılan güç analizi ile belirlenmiştir. Hesaplama, 0.65 etki büyüklüğü, %5 hata payı ($\alpha = 0.05$) ve %80 güç ($1-\beta = 0.80$) dikkate alınarak her grup için minimum örneklem büyüklüğü 33 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, eksik veriler göz önünde bulundurularak 75 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya alınan 6E sınıfından 38 öğrenci deney grubunu, 6F sınıfından 37 öğrenci ise kontrol grubunu oluşturmuştur.

3.3.1. Katılımcıların Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

- Araştırmanın gerçekleştirileceği okulda, araştırmanın gerçekleştirileceği tarihte aktif olarak eğitim gören,
- Altıncı sınıf öğrencisi olan,
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olan,
- Daha önce akran zorbalığına yönelik bir eğitime katılmamış olan,
- Türkçe konuşup anlayabilen,
- Fiziksel ve zihinsel engeli bulunmayan,
- Programda yer alan etkinlikleri anlayabilecek düzeyde iletişime açık olan çocuklar dâhil edilecektir.

3.3.2. Katılımcıların Araştırmadan Dışlanma Kriterleri

- Araştırma süresince sağlık sorunları gibi faktörler nedeniyle aktif eğitime ara veren,
- Altıncı sınıf öğrencisi olmayan,
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan,
- Okul değiştiren,
- Daha önce akran zorbalığına yönelik bir eğitime katılmış olan,
- Türkçe konuşamayan ve anlayamayan,
- Fiziksel ve zihinsel engeli bulunan,
- Programda yer alan etkinlikleri anlayamayacak düzeyde iletişime kapalı olan,

- Ailesi veya kendisi araştırmaya katılmayı kabul etmeyen öğrenciler çalışma dışında tutulacaktır.

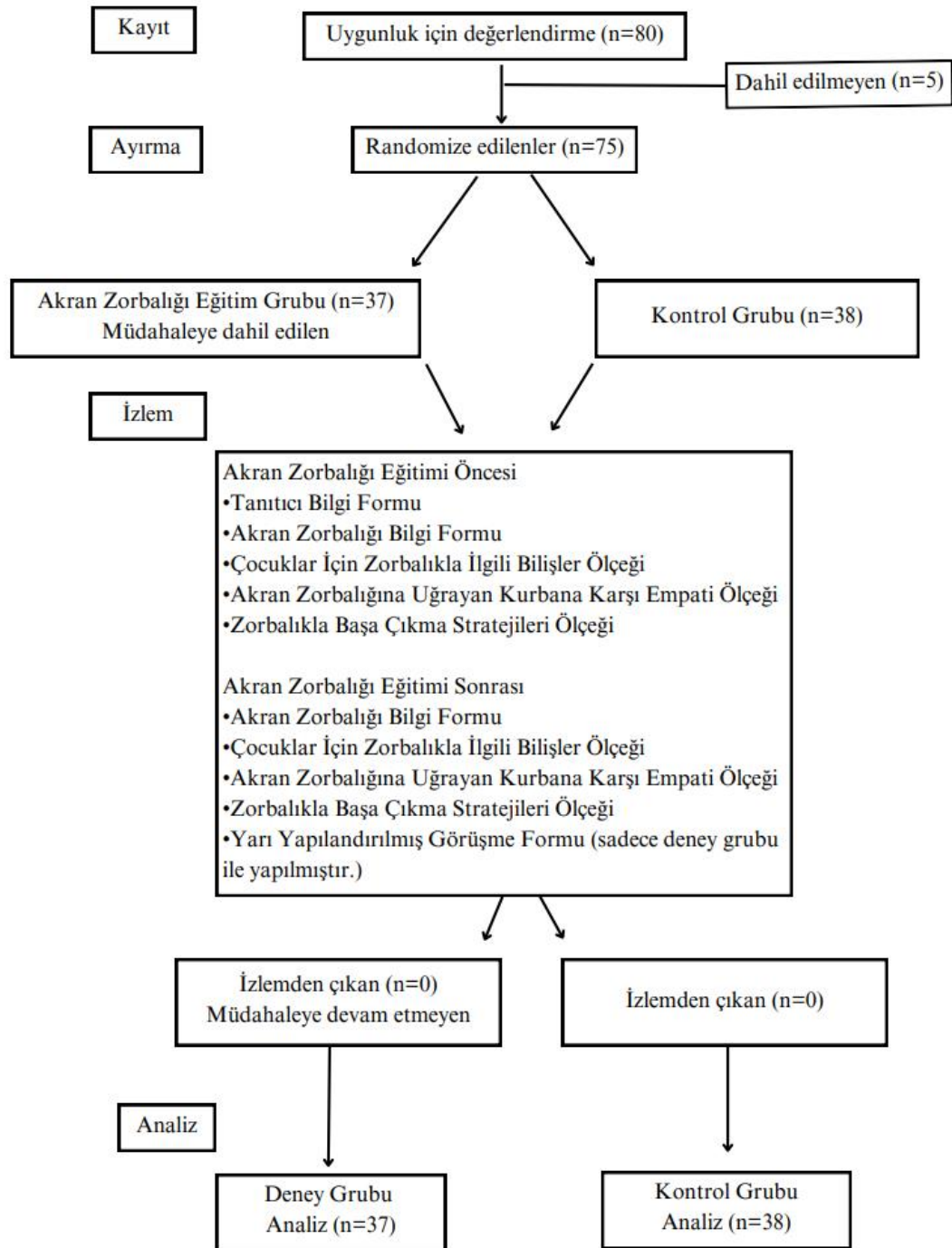
3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

3.5.1. Bağımsız Değişkenler

Akran zorbalığı eğitimi programı ve “Tanıtıcı Bilgi Formu”nda yer alan bazı sorular (öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, aile tipi, ebeveynlerinin eğitim durumu, ebeveynlerinin çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi) araştırmanın bağımsız değişkenleridir.

3.5.2. Bağımlı Değişkenler

“Akran Zorbalığı Bilgi Formu puanları”, “Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği puanları”, “Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği puanları”, “Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği’nden alınan puan ortalamaları” araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

Şekil 3.1: CONSORT akış şeması

3.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, veri toplama yöntemlerinden biri olan anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Veriler, öğrenciler ile yüz yüze görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında; “Tanıtıcı Bilgi Formu”, “Akran Zorbalığı Bilgi Formu (AZBF)”, “Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (ÇZBÖ)”, “Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği”, “Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği (ZBSÖ)” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Formların doldurulması yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

3.6.1. Tanıtıcı Bilgi Formu (EK-3)

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ilki, araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmış olan tanıtıcı bilgi formudur (Öztürk Çopur 2019; Demir 2021). Tanıtıcı Bilgi Formu 17 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan, 10’u öğrencinin sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik (cinsiyet, yaş, aile tipi, ebeveyn eğitim durumu, gelir düzeyi vb.), beşi öğrencinin akademik durumu/hayatı ve arkadaşlık ilişkilerini belirlemeye yönelik (akademik başarısı, okulu sevme durumu, devamsızlık durumu gibi), ikisi akran zorbalığı kavramını bilme ve akran zorbalığına uğrama durumunu belirlemeye yöneliktir.

3.6.2. Akran Zorbalığı Bilgi Formu (EK-4)

AZBF, literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır (Gültekin 2003; Ayas ve Pişkin, 2015). Bu form ortaokul öğrencilerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerini değerlendirmek için geliştirilmiş sekiz sorudan oluşmaktadır. Soruların değerlendirilmesi 3’lü Likert tipinde “bilmiyorum=0” “yanlış=1” “doğru=2” olarak derecelendirilmiştir. Formdan alınabilecek en yüksek puan 16 en düşük puan sıfırdır. Formda puanlar yükseldikçe akran zorbalığı hakkındaki bilginin arttığı görülmektedir. AZBF’nin kapsam ve dil geçerliliği için altı uzmandan görüş alınmıştır. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesinde Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ) kullanılmıştır. AZBF’nin KGİ’si 0.95 bulunmuştur. Ayrıca çalışmada, formun güvenirliliği değerlendirilmiştir. AZBF’nin Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı 0.85 bulunmuştur.

3.6.3. Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (ÇZBÖ) (EK-5)

Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, Gökkaya ve Tekinsav Sütcü (2015) tarafından, çocuklarda akran zorbalığı kavramı ile ilgili bilişsel özellikleri değerlendirmek hedefi ile geliştirilmiştir. Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin puanlaması 4'lü Likert (1 puan= Hiç doğru değil, 2 puan= Biraz doğru, 3 puan= Oldukça doğru, 4 puan= Tamamen doğru) şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçek toplam puan ile değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22 en yüksek puan ise 88'dir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği çocukların zorbalık ile ilgili bilişlerin arttığını yani zorbalığı normal ve olağan karşıladıklarını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.91 bulunmuştur (Gökkaya ve Tekinsav Sütcü, 2015). Bu çalışmada ise Cronbach alfa değeri 0.89 bulunmuştur.

3.6.4. Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği (EK-6)

Empathy towards Victim Scale Pöyhönen ve ark. (2008) tarafından, akran zorbalığına uğrayan kurbanlara yönelik empatiyi belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, yedi madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte 5'li Likert derecelendirmesi (0=hiç, 4=her zaman) kullanılmıştır. Ölçekte en düşük sıfır puan en yüksek 28 puan alınabilmektedir. Alınan puanın yüksek olması empati düzeyinin yüksek olduğunu belirtir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.84 olarak hesaplanmıştır (Karna ve ark., 2011).

“Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği”nin Türkçe'ye çevirisi Nalbant ve ark. (2018) tarafından yapılmıştır. Orijinal halinde yedi madde tek boyuttan oluşan ölçeğin Türkçeye uyarlaması yapılırken açıklayıcı faktör analizi sonucunda iki boyutlu olduğu bildirilmiştir. Bu boyutlar duyuşsal empati (üç madde) ve bilişsel empati (dört madde) olarak adlandırılmıştır. Birinci boyut; karşısındaki kişinin ne hissettiğini anlayıp fark ederek uygun tepkiyi verme becerisi olan duyuşsal empatidir. İkinci boyut bir kişinin kendini karşısındaki kişi yerine koyarak karşısındakinin ne hissettiğini anlayabilmesi ve farkına varabilmesi anlamına gelen bilişsel empatidir (Barhight ve ark., 2013). Ölçekten alınabilecek minimum puan sıfır maksimum puan ise 28'dir. Yüksek puan, empati düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.88'dir. Ölçek 10-19 yaş aralığındaki

öğrencilerin akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empatilerini ölçmek için uygundur (Nalbant ve ark., 2018). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.89 bulunmuştur.

3.6.5. Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği (EK-7)

Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği, öğrencilerin akran zorbalığı ile başa çıkmak için kullandıkları stratejileri belirlemek amacıyla Sezer (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 27 madde ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutları; çaresizlik ve boyun eğme (üç madde), yardım arama (beş madde), sosyal desteğe başvurma (yedi madde), kaçınma (3 madde), direnme (beş madde) ve iyimserlik (dört madde)'dir. Ölçek 4'lü Likert tipinde "Hiçbir zaman=0" "Bazen=1" "Genellikle=3" "Sık sık=2" "Her zaman=3" derecelendirilmiştir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde toplam puan hesaplanmaz. Alt boyutlar içindeki değerlendirme şu şekildedir; çaresizlik ve kaçınma alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe öğrencilerin etkisiz başa çıkma stratejilerini kullandığını göstermektedir. Sosyal desteğe başvurma, yardım arama, direnme ve iyimserlik alt boyutlarından alınan puanların yüksekliği ise etkili başa çıkma stratejilerinin kullanıldığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.84'tür. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.85 bulunmuştur.

3.6.6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (EK-8)

Bu çalışmada, odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerin toplanması amacıyla yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına yönelik deneyimlerini, düşüncelerini, eğitimle ilgili görüşlerini ve önerilerini belirlemeye yönelik yedi sorudan oluşmuştur. Form, araştırmanın amacına uygun olarak, ortaokul öğrencilerinin etkileşimli bir ortamda fikirlerini özgürce paylaşabilmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Görüşmeler eğitim programının tamamlanmasının ardından okuldaki toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. Görüşmede grup dinamiğini teşvik etmek için açık uçlu sorularla yönlendirilmiş ve ortaokul öğrencilerine her bir soruya yönelik detaylı açıklamalar yapmaları için fırsat verilmiştir. Odak grup görüşmesi tek oturumda ve 50 dakikada tamamlanmıştır.

3.7. Araştırmanın Veri Toplama Aşamaları

Bu araştırma; hazırlık, uygulama, izlem ve analiz aşamalarından oluşmuştur. Araştırmanın uygulama aşamaları özetlenerek Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Araştırmanın uygulama aşamaları

	Akran Zorbalığı Eğitim Programı Grubu (Deney grubu)	Kontrol Grubu
Hazırlık Aşaması	• Gruba uygulanacak olan akran zorbalığı eğitimi için bir program içeriği oluşturulması. • Oluşturulan eğitim programı içeriğinin alan uzmanları tarafından incelenmesi. • Akran zorbalığı eğitim programına son şeklinin verilmesi. • Veri toplama araç ve gereçlerinin hazırlanması.	Kontrol grubu için herhangi bir eğitim programı oluşturulmamıştır.
Örneklem Grubunun Belirlenmesi		
Ön Test	Deney ve kontrol gruplarına ön testlerin uygulanması; • Tanıtıcı Bilgi Formu, • Akran Zorbalığı Bilgi Formu, • Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, • Akran Zorbalığı’na Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği, • Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği.	
Eğitim Programının Uygulanması	Akran zorbalığı eğitim programının uygulaması.	Kontrol grubuna herhangi bir eğitim programı uygulanmamıştır.

Tablo 3.1: Araştırmanın uygulama aşamaları (devamı)

	Akran Zorbalığı Eğitim Programı Grubu (Deney grubu)	Kontrol Grubu
Son Test	Deney ve kontrol gruplarına son testlerin uygulanması; • Akran Zorbalığı Bilgi Formu, • Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, • Akran Zorbalığı'na Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği.	
Uygulama Sonrası Odak Grup Görüşmesi	• Akran zorbalığı eğitim programının etkinliğine ilişkin deney grubundaki öğrencilerin görüşlerinin odak grup görüşmesi ile belirlenmesi.	
İzleme (Kalıcılık) Testinin Uygulanması	Uygulamadan bir ay sonra deney grubuna izleme testinin uygulanması.	
Analiz	Verilerin analizi.	

3.7.1. Akran Zorbalığı Eğitim Programı'nın Hazırlık Aşaması

Eğitim programı hazırlanmadan önce yüksek lisans öğrencisi, Okul Sağlığı Hemşireliği eğitim sertifikası (EK-16) ve oyun terapi eğitimi (EK-17) almıştır. Araştırmacı bu eğitimler doğrultusunda çocukların yaş özelliklerine uygun eğitim içeriği hazırlamayı ve oyunlar planlamayı öğrenmiştir. Araştırmacı, hem teorik hem de uygulama açısından bu konuda deneyime sahiptir.

Eğitim programının hazırlanması aşamasında, akran zorbalığı konusunda öğrenciler ile yapılan deneysel çalışmalar, tanımlayıcı çalışmalar, kurum rehberleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) eğitim kaynakları taranmıştır (Demir 2021; MEB 2022; Özbek ve Taneri, 2022). Eğitim içeriği, MEB tarafından ortaokullara yönelik hazırlanan akran zorbalığı eğitim formları temel alınarak oluşturulmuş ve literatür taraması sonrasında akran zorbalığına dair güncel bilgiler ışığında eğitim programı hazırlanmıştır (MEB 2022).

Akran Zorbalığı Eğitim materyali; eğitim içeriği ve amacı, akran zorbalığının tanımı, akran zorbalığında yer alan roller, zorbalık türleri, zorbalığa yönelik empati çalışmaları ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Her bölümün içeriği 45 dakikalık oturum şeklinde planlanmıştır. Akran zorbalığı eğitim programı öğrencilere yedi hafta boyunca haftada bir gün her biri 45 dakika süren oturumlar şeklinde uygulanmıştır. Oturumlarda önce konu ile ilgili sözel anlatım yapılmış sonrasında oyunlar ile konunun pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Literatür ışığında hazırlanan eğitim programının içeriği Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Akran zorbalığı eğitim programı

Oturum	Oturum İçeriği	Kullanılan Yöntem	Etkinliğin Adı
1	-Tanışma -Eğitimin amacı ve işleyişi	Grup toplantısı (45 dk)	Üç parmak (https://www.yaraticidrama.com/tanisma-etkinlikleri/ , Erişim tarihi: 10.09.2023)
2	Akran zorbalığının tanımı	Düz anlatım (20 dk) Oyun yolu ile öğretim (25 dk)	Güzel elma çirkin elma (Erk 2019)
3	Akran zorbalığında roller	Düz anlatım (20 dk) Rol oynama (25 dk)	Zor Balık (Tarçalır Erol 2020)
4	Akran zorbalığının türleri	Düz anlatım (20 dk) Oyun yolu ile öğretim (25 dk)	Bu hangi zorbalık türü? (https://wordwall.net/tr/resource/39015849/rehberlik/zorbal%C4%B1k-t%C3%BCrleri , Erişim tarihi: 10.18.2023)
5	Empati	Düz anlatım (20 dk) Örnek olay (25 dk)	Elif zorbalığa uğruyor/ Elif ne yapmalı? (Araştırmacılar tarafından yazılmıştır.)

Tablo 3.2: Akran zorbalığı eğitim programı (devamı)

Oturum	Oturum İçeriği	Kullanılan Yöntem	Etkinliğin Adı
6	Akran zorbalığında başa çıkma stratejileri	Düz anlatım (20 dk) Sergi tekniği (25 dk)	Zorbalığa karşı koyuyoruz!
7	Değerlendirme	Grup toplantısı (45 dk)	Anti zorbalık sözleşmesi (Erk 2019)

Eğitim materyali hazırlandıktan sonra 14 maddelik eğitim materyali değerlendirme formu oluşturulmuştur (EK-2). Eğitim materyalinin içeriğinin değerlendirilmesi için altı alan uzmanından (Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Çocuk Gelişimi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği) uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlara ait bilgiler EK-1a'da verilmiştir. Uzmanlar Eğitim Materyali Değerlendirme formu ile eğitim materyalini değerlendirmiştir. Uzmanlar eğitim materyallerini; içeriğinin hedefe uygunluğu, içerikte yer alan bilgilerin anlaşılabilirliği ve görsellerin uygunluğu açısından değerlendirmiştir. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesinde KGİ ve Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO) kullanılmıştır. KGİ'nin hesaplanmasında Dawis tekniği kullanılmıştır. Bu teknik uzman görüşlerini 4'lü Likert tipinde "(1= Madde uygun değildir, 2=Madde ciddi olarak gözden geçirilmelidir, 3= Madde uygun ancak küçük değişiklikler gereklidir, 4=Madde uygundur)" derecelendirmiştir. Dawis tekniğine göre 4'lü Likert tipindeki derecelendirme sisteminde, 3 (Madde uygun ancak küçük değişiklikler gerekli) ve 4 (Madde uygundur) puanlarını işaretleyen uzmanların sayısının toplam uzman sayısına bölünmesiyle o maddeye ait KGİ hesaplanır. KGİ'si 0.78 üzerinde olan maddeler uygun kabul edilmektedir (Yurdugül 2005; Çevik Özdemir 2019; Tatar ve Uzun, 2023). Uzman görüşleri sonucunda madde bazında ve form bazında kapsam geçerlilik indeksi 1.00 olarak saptanmıştır. Sonuç olarak, uzmanlar arasında uyumun olduğu, eğitim materyallerinin kapsam geçerliliğini sağladığı belirlenmiştir (Tablo 3.3).

Tablo 3.3: Eğitim materyalinin kapsam geçerlilik indeksi

Madde	Uygun	Oldukça Uygun	Uzman Sayısı	KGİ	Karar
1	6	0	6	+1.00	Kabul
2	6	0	6	+1.00	Kabul
3	6	0	6	+1.00	Kabul
4	4	2	6	+1.00	Kabul
5	5	1	6	+1.00	Kabul
6	6	0	6	+1.00	Kabul
7	6	0	6	+1.00	Kabul
8	5	1	6	+1.00	Kabul
9	6	0	6	+1.00	Kabul
10	6	0	6	+1.00	Kabul
11	6	0	6	+1.00	Kabul
12	6	0	6	+1.00	Kabul
13	6	0	6	+1.00	Kabul
14	6	0	6	+1.00	Kabul

Toplam Uzman Sayısı 6
Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ) ≥ 0.80

3.7.2. Akran Zorbalığı Eğitim Programı'nın Uygulama Aşaması

Araştırmaya başlanmadan önce araştırmanın gerçekleştirileceği okula gidilerek okul yöneticileriyle iletişime geçilmiştir. Okul yöneticilerine araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Görüşme sonrasında okul yöneticilerinden 2023-2024 eğitim öğretim yılında altıncı sınıfta öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet dağılımları, genel ders ortalamaları hakkında bilgi alınmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda birbiri ile eşleşen iki grup araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Deney ve kontrol grubunun belirlenmesinden sonra okul yönetiminin desteği ile öğrencilere ve ebeveynlere ulaşılmıştır. Öğrencilere ve ailelerine eğitim ve veri toplama süreci konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Daha sonra öğrencilere ve velilere kapalı zarfta onam formu dağıtılmıştır. Ayrıca uygulamanın bazı aşamalarının fotoğraf ve video ile kayıt altına alınması hususunda da öğrenciler, aileleri ve okul yönetiminden izinler alınmıştır. Örneklem grubunda bulunan tüm öğrenciler ve ebeveynleri araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiştir. Onamı alınan deney ve kontrol grubundaki öğrencilere ön testler uygulanmıştır.

Ön Testin Uygulanması: Araştırmada, veri toplama yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında veri güvenliğinin sağlanabilmesi için araştırmacı yerine farklı bir gözetmen uygulamayı gerçekleştirmiştir. Gözetmen öğrencilerle yüz

yüze görüşme tekniği ile verileri toplamıştır. Verilerin toplanmasında öğrencilerin dikkatini dağıtmayacak sessiz bir sınıf ortamı oluşturulmuştur. Gözetmen, veri toplamaya başlamadan önce öğrenciler ile tanışmış ve görüşme amacını açıklamıştır. Görüşmede akran zorbalığı ile ilgili bazı anket formlarının doldurulacağı açıklanmış ve anket formları öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilere, dağıtılan anket formlarından herhangi bir not almayacaklarını söylenmiştir. Öğrencilerin; sosyodemografik özelliklerini öğrenmek için Tanıtıcı Bilgi Formu, akran zorbalığı hakkındaki bilgi düzeylerini ölçmek için Akran Zorbalığı Bilgi Formu, akran zorbalığı kavramı ile ilgili bilişsel özelliklerini belirleyebilmek için Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, zorbalığa karşı empati düzeylerini belirleyebilmek için Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği, akran zorbalığı ile karşılaşma durumunda kullanmayı tercih ettikleri yöntemleri belirlemek için Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Formların doldurulması ortalama 20-25 dakika sürmüştür. Bu formların doldurulmasıyla birlikte ön test için veri toplama aşaması tamamlanmıştır.

Akran Zorbalığı Eğitim Programının Uygulanması: Ön-test veri toplama sürecinden sonra deney grubundaki öğrencilere akran zorbalığı eğitim programı yedi oturum şeklinde uygulanmıştır. Eğitim programı okul yöneticisinin uygun gördüğü zaman diliminde ve uygun sınıf ortamında haftada bir oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Eğitim oturumlarında akran zorbalığının ne olduğu, akran zorbalığında yer alan roller, zorbalık türleri, akran zorbalığında empati oluşturma, başa çıkma stratejileri hakkında bilgiler verilmiştir. Verilen bilgiler etkinlikler (anlatım, oyun, rol yapma, küçük grup etkinlikleri) ile pekiştirilmiştir. Eğitim içeriği kapsamında, öğrenciler akran zorbalığıyla mücadele konulu afişler hazırlamıştır ve bu afişler, okul idaresinin izniyle okulun sergi alanında panolarda sergilenmiştir (EK-20). Bu süreçte kontrol grubuna herhangi bir eğitim programı uygulanmamış olup kontrol grubu normal müfredatı takip etmiştir. Eğitim programının son oturumundan sonra, odak grup görüşmesiyle deney grubundaki öğrencilerle eğitim süreci değerlendirilmiştir. Odak grup görüşmesi sonlandırılırken öğrencilere akran zorbalığı eğitimine katıldıkları için teşekkür edilerek katılım belgesi verilmiştir (EK-19).

Son Testlerin Uygulanması: Akran zorbalığı eğitim programı bittikten 15 gün sonra deney ve kontrol gruplarına son testler uygulanarak veriler toplanmıştır.

İzlem: Akran zorbalığı eğitim programının bitmesinden bir ay sonra eğitimin kalıcılığını değerlendirmek amacı ile deney grubuna kalıcılık testi uygulanmıştır.

3.8. Araştırma Verilerinin Analizi

Bu tez çalışmasında, akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin bilgi, empati düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla istatistiksel analizler SPSS 26.0 (Armonk, NY: IBM Corp) (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Demografik ve bireysel veriler frekans ve yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. Ölçekler arasındaki puanlamalar, gruplar arasındaki farklılıklar ve ön test-son test arasındaki farklılıklar için veri yapısı (verilerin normal dağılımı, varyansın homojenliği vb) dikkate alınmıştır. Verilerin normal dağılıma uyup uymadıklarını belirlemek için Shapiro-Wilk testi kullanılmıştır. Shapiro-Wilk testi sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu verilerin istatistiksel analizinde parametrik testlerden eşleştirilmiş t test kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanlarının karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklemeler için t-testi kullanılmıştır. Her bir grubun zaman içindeki (ön test ve son test) değişimlerini analiz etmek amacıyla ise Bağımlı Örneklemeler için t-testi uygulanmıştır. Bu yöntem, aynı grup üzerinde yapılan tekrarlı ölçümlerin karşılaştırılmasında kullanılır. Ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi için ise, Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır. Analizlerde, istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Odak grup görüşmesinden elde edilen sonuçlar nitel verilerin analizinde kullanılan tematik analiz tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.9. Süre ve Olanaklar

Araştırmanın planı Mayıs-Eylül 2023 tarihleri arasında oluşturulmuştur. Akran zorbalığı ile ilgili literatür taranarak tez konusu belirlenmiştir. 10 Ekim 2023 tarihinde etik kurul izni alınmış olup 20 Ekim 2023 tarihinde tez önerisi kabul edilmiştir. 27 Kasım 2023 tarihinde de kurum izinleri alınmıştır. Akran Zorbalığı Bilgi Formu'nun oluşturulması 15 Haziran 2023- 5 Temmuz 2023 tarihleri arasında, formun uzman görüşlerinin alınması 20 Temmuz 2023- 30 Temmuz 2023 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın yapılabilmesi için kurum izni çıktıktan sonra araştırmanın yapılacağı kuruma bilgi verilerek 18 Aralık

2023-14 Mayıs 2024 tarihleri arasında veriler toplanmıştır. Araştırma raporu Haziran 2024- Ekim 2024 tarihlerinde yazılmıştır.

Yapılan Çalışmalar	TARİH											
	Mayıs- Eylül 2023	27.09.2023	10.10.2023	20.10.2023	27.11.2023	Eylül- Kasım 2023	2 Aralık 12 Aralık 2023	18 Aralık 2023 6 Şubat 2024	12 Şubat 14 Mayıs 2024	Haziran Ekim 2024	28 Kasım 2024	
Literatür İnceleme ve Konu Seçim												
Tez Önerisi												
Etik Kurul İzin Yazısı												
Etik Kurul Onayı			✓									
Kurum İzni					✓							
Eğitim İçeriğinin Oluşturulması												
Eğitim İçeriğinin Uzman Görüşüne Sunulması												
Pilot Çalışma												
Verilerin Toplanması												
Verilerin Analizi/Yazımı												
Tez Savunması												

Şekil 3.2: Zaman çizelgesi

3.10. Etik Açıklamalar

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır (EK-9). Araştırma verilerinin toplanabilmesi için Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın gerçekleşeceği Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu için izin alınmıştır (EK-10). Ayrıca Antalya-Serik Tekeli Ortaokulu idare yönetiminden de sözlü izin alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunda bulunan öğrenciler ve ailelerine araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve önemi anlatılarak öğrenciler ve ailelerden katılım için bilgilendirilmiş onam formu yazılı ve sözlü olarak alınmıştır (EK-11). Veriler toplanırken araştırmacı tarafından öğrencilere ve ailelerine araştırmanın amacı hakkında bilgi verilerek gizlilik ve gönüllülük ilkesi açıklanmış, araştırmaya katılmayı istemezlerse çalışmadan ayrılacakları anlatılmıştır. Daha sonra öğrencilere ve velilere kapalı zarfta onam formu dağıtılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine, Akran Zorbalığı Bilgi Formu, Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, Akran Zorbalığına Uğrayan Kurbanı Karşı Empati Ölçeği ve Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği'ne ilişkin istatistiksel bulgular sunulmuştur.

4.1.Öğrencilerin Sosyodemografik ve Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin cinsiyet, yaş, okulu sevme durumu, akademik başarı, okula devamsızlık, arkadaşlık ilişkileri, ebeveynlerin eğitim ve meslek durumu, aile gelir düzeyi, aile ilişkileri ve akran zorbalığına maruz kalma gibi sosyodemografik ve bireysel özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1'deki bulgulara göre, deney grubundaki öğrencilerin %40.5'inin kız, %59.5'inin erkek; kontrol grubundaki öğrencilerin ise %47.4'ünün kız ve %52.6'sının erkek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımları incelendiğinde, deney grubundaki öğrencilerin %59.5'inin 11 yaşında, %35.1'inin 12 yaşında ve %5.4'ünün 13 yaşında olduğu; kontrol grubundaki öğrencilerin ise %18.4'ünün 11 yaşında, %68.4'ünün 12 yaşında ve %13.2'sinin 13 yaşında olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin %83.8'i, kontrol grubundaki öğrencilerin ise %84.2'si okulu sevdiklerini ifade etmiştir. Başarı durumlarına bakıldığında, her iki grupta da öğrencilerin çoğunluğunun takdir belgesi aldığı (deney grubu; %83.8, kontrol grubu; %84.2), az sayıda öğrencinin teşekkür belgesi aldığı ve çok azının herhangi bir belge almadığı görülmüştür (Tablo 4.1).

Deney grubundaki öğrencilerin %94.6'sı, kontrol grubundaki öğrencilerin ise %92.1'i özel durumlar dışında devamsızlık yapmamaktadır. Deney grubunun %86.5'i bir arkadaş grubuna dahildir ve %86.5'i arkadaşlık ilişkilerinin iyi veya çok iyi olduğunu belirtmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilerin %78.9'u bir arkadaş grubuna dahildir ve %89.5'i arkadaşlık ilişkilerinin iyi veya çok iyi olduğunu bildirmiştir (Tablo 4.1).

Deney grubundaki öğrencilerin %83.8'i, kontrol grubundaki öğrencilerin ise %92.1'i çekirdek aile yapısına sahiptir. Annelerin eğitim düzeyi incelendiğinde, her iki grupta da çoğunluğun üniversite mezunu olduğu görülmüştür (deney: %54.1 ve kontrol: %50).

Babaların eğitim düzeyinde de benzer şekilde, üniversite mezunlarının (deney: %54.1 ve kontrol: %50) ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.1).

Deney grubundaki öğrencilerin annelerinin %32.4'ü ev hanımı, %32.4'ü memur, %8.1'i ise serbest meslek sahibidir. Kontrol grubunda ise annelerin %39.5'i ev hanımı, %10.5'i memur ve %18.4'ü serbest meslek sahibidir. Babaların meslek durumlarına bakıldığında, deney grubunda %35.1'i memur, %24.3'ü serbest meslekle uğraşırken; kontrol grubunda %15.8'i memur, %23.7'si serbest meslekle uğraşmaktadır. Deney grubundaki öğrencilerin %56.8'i, kontrol grubundakilerin ise %42.1'i ailelerinin gelir durumunu "iyi" olarak değerlendirmiştir. Aile ilişkileri incelendiğinde, her iki grupta da öğrencilerin büyük çoğunluğunun (deney: %94.6 ve kontrol: %94.8) aileleriyle ilişkilerinin iyi veya çok iyi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, deney grubundaki öğrencilerin %89.2'si ve kontrol grubundaki öğrencilerin %84.2'si daha önce akran zorbalığına maruz kalmadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 4.1: Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin demografik ve bazı bireysel özelliklerine göre dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Deney		Kontrol	
		n	%	n	%
Cinsiyet	Kız	15	40.5	18	47.4
	Erkek	22	59.5	20	52.6
Yaş	11	22	59.5	7	18.4
	12	13	35.1	26	68.4
	13	2	5.4	5	13.2
Okulu sevme durumu	Evet	31	83.8	32	84.2
	Hayır	6	16.2	6	15.8
Okul başarı durumu	Takdir belgesi	31	83.8	32	84.2
	Teşekkür belgesi	4	10.8	4	10.5
	Belge yok	2	5.4	2	5.3
Devamsızlık durumu	Evet	2	5.4	3	7.9
	Hayır	35	94.6	35	92.1
Akran zorbalığı eğitimi alma durumu	Hayır	37	100.0	38	100.0
Bir arkadaş grubuna dahil olma durumu	Evet	32	86.5	30	78.9
	Hayır	5	13.5	8	21.1

Tablo 4.1: Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin demografik ve bazı bireysel özelliklerine göre dağılımı (devamı)

Değişkenler	Gruplar	Deney		Kontrol	
		n	%	n	%
Arkadaşlık ilişkileri durumu	Çok iyi	21	56.8	19	50.0
	İyi	11	29.7	15	39.5
	Orta	3	8.1	4	10.5
	Kötü	2	5.4	0	0.0
Aile tipi	Çekirdek	31	83.8	35	92.1
	Geniş	4	10.8	3	7.9
	Parçalanmış aile	2	5.4	0	0.0
Anne eğitim durumu	İlkokul	6	16.2	6	15.8
	Ortaokul	1	2.7	5	13.2
	Lise	10	27.0	8	21.1
	Üniversite	20	54.1	19	50.0
Baba eğitim durumu	İlkokul	1	2.7	4	10.5
	Ortaokul	6	16.2	5	13.2
	Lise	10	27.0	10	26.3
	Üniversite	20	54.1	19	50.0
Anne meslek	Memur	12	32.4	4	10.5
	Serbest meslek	3	8.1	7	18.4
	Ev hanımı	12	32.4	15	39.5
	Diğer	10	27.0	12	31.5
Baba meslek	Memur	13	35.1	6	15.8
	Serbest meslek	9	24.3	9	23.7
	Çalışmıyor	0	0.0	1	2.6
	Diğer	15	40.5	22	57.9
Aile gelir durumu	İyi	21	56.8	16	42.1
	Orta	16	43.2	22	57.9
Aile ilişkisi	Çok iyi	27	73.0	28	73.7
	İyi	8	21.6	8	21.1
	Orta	2	5.4	2	5.3
Akran zorbalığına uğrama durumu	Evet	4	10.8	6	15.8
	Hayır	33	89.2	32	84.2

4.2. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Konusundaki Bilgi Düzeyine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin ön test ve son test sonuçlarına göre akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin deney ve kontrol grupları arasında karşılaştırılmasına ilişkin analiz bulguları Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Sorular	Ön Test					Son Test				
	Deney		Kontrol		p	Deney		Kontrol		p
	n	%	n	%		n	%	N	%	
1.Arkadaşımızın istemediği şekilde ona davranmak kötü bir davranıştır.	36	100.0	35	92.1	0.085	35	94.6	33	86.8	0.249
2. Arkadaşımızla güzel vakit geçirmek, onu üzmemek iyi bir davranıştır.	36	97.3	38	100.0	0.308	37	100.0	35	92.1	0.081
3.Arkadaşımıza istemediği bir şekilde dokunmak, vurmak zorbalıktır.	34	94.4	32	86.5	0.248	34	94.4	32	86.5	0.248
4. Arkadaşımızın yanında olmak ve onunla konuşmak iyi bir davranıştır.	37	100.0	33	97.1	0.293	37	100.0	37	97.4	0.321
5.Arkadaşımıza kötü sözler söylemek ve onu arkadaş grubu dışında tutmak kötü bir davranıştır.	35	97.2	31	88.6	0.154	37	100.0	30	83.3	0.010*
6. Arkadaşımızla iyi anlaşmak ve güzelce oyunlar oynamak iyi hissettirir.	36	100.0	37	100.0	1.000	37	100.0	34	94.4	0.146
7. Arkadaşımıza onu utandıracak kötü sözler söylemek kötü bir davranıştır.	36	97.3	32	88.9	0.155	37	100.0	32	86.5	0.021*
8. Arkadaşımızla güzel sözler söyleyerek iletişim kurmak iyi hissettirir.	35	97.2	37	100.0	0.307	35	100.0	36	97.3	0.327

Bağımsız Örneklem için T testi, *p<0.05

Tablo 4.2’deki bulgular incelendiğinde, eğitim öncesinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerini ölçen sorulara verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Eğitim sonrasında, deney ve kontrol gruplarının akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla sorulan "*Arkadaşımızın istemediği şekilde ona davranmak kötü bir davranıştır.*", "*Arkadaşımızla güzel vakit geçirmek, onu üzmemek iyi bir davranıştır.*", "*Arkadaşımıza istemediği bir şekilde dokunmak, vurmak zorbalıktır.*", "*Arkadaşımızın yanında olmak ve onunla konuşmak iyi bir davranıştır.*", "*Arkadaşımızla iyi anlaşmak ve güzelce oyunlar oynamak iyi hissettirir.*" ve "*Arkadaşımızla güzel sözler söyleyerek iletişim kurmak iyi*

hissettirir." gibi sorulara verilen yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak deney grubundaki öğrencilerin tamamı (%100), *"Arkadaşımıza kötü sözler söylemek ve onu arkadaş grubundan dışlamak kötü bir davranıştır."* ve *"Arkadaşımıza onu utandıracak şekilde kötü sözler söylemek kötü bir davranıştır."* sorularına doğru yanıt vermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin, ön test ve son test sonuçlarına göre akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla yapılan analiz bulguları Tablo 4.3'te sunulmuştur.

Tablo 4.3: Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son test akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin karşılaştırılması

Grup	Ön Test	Son Test	t	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Deney	7.70 $\pm$ 0.88	7.81 $\pm$ 0.46	1.071	0.291
Kontrol	7.24 $\pm$ 1.34	7.08 $\pm$ 1.68	0.746	0.461
t	1.772	2.553		
p	0.081	0.013*		

Bağımsız Örneklem için T testi, * $p<0.05$

Tablo 4.3 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinin ön test ve son test arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği ($p>0.05$) belirlenmiştir. Ancak, son test puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmiş olup ($p=0.013<0.05$), kontrol grubundaki öğrencilerin son test puan ortalaması $\bar{X}=7.08$, deney grubundaki öğrencilerin ise $\bar{X}=7.81$ olduğu tespit edilmiştir.

4.3. Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği'ne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişsel düzeylerinin ön test ve son test sonuçlarına göre deney ve kontrol grupları arasında yapılan karşılaştırmalara ilişkin Bağımsız Örneklem için t testi sonuçları Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.4: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Maddeler	Ön Test			Son Test		
	Deney	Kontrol	P	Deney	Kontrol	P
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	
1. Zorbalık çocuklar için normal bir durumdur.	1.24±0.64	1.26±0.72	0.900	1.24±0.76	1.26±0.76	0.910
2. Sevmediğim birisine zorbalık yapıldığında benimde zorbalıkta yer almam normaldir.	1.41±0.86	1.47±0.98	0.750	1.32±0.75	1.61±1.05	0.188
3. Bazen, başkalarına zorbalık yapmak normaldir.	1.24±0.60	1.11±0.31	0.211	1.30±0.66	1.26±0.72	0.832
4. Benim arkadaş grubumda, zorbalık yapmak normal karşılanır.	1.22±0.48	1.42±0.95	0.243	1.41±0.72	1.47±0.95	0.728
5. Zorbalığa uğrayan bir çocuğu gördüğümde, zorbalığı durdurmak için benim yapabileceğim bir şey yoktur.	1.32±0.71	1.37±0.79	0.800	1.22±0.58	1.63±0.91	0.022*
6. Zorbalık, çocukların içinde bulundukları grubun kurallarına uymalarını sağlar.	1.03±0.16	1.37±0.85	0.019*	1.24±0.72	1.47±0.98	0.251
7. Zorbalığa uğramak insanların daha dayanıklı olmasını sağlar.	1.43±0.83	1.50±0.95	0.745	1.22±0.58	1.50±0.95	0.125
8. Bazı çocuklara sadece ders vermek için sataşmak gerekir.	1.41±0.72	1.47±0.76	0.692	1.32±0.58	1.45±0.83	0.460
9. Zorbalık, problemleri çözmek için iyi bir yol olabilir.	1.27±0.77	1.34±0.75	0.682	1.30±0.78	1.55±1.08	0.246
10. Diğerlerinden farklı olan çocuklar zorbalığa uğrarlar.	1.62±0.98	1.97±1.17	0.164	1.86±1.03	1.87±1.09	0.988
11. Bazı çocuklar hak ettikleri için zorbalığa uğrarlar.	1.35±0.75	1.66±0.99	0.137	1.57±0.96	1.76±1.10	0.415
12. Bazı çocuklar, başka çocuklara zarar verdikleri için zorbalığa uğrarlar.	1.81±0.78	1.97±0.94	0.418	2.00±0.94	1.87±1.02	0.563
13. Ezik/zavallı çocuklara sataşmak normaldir.	1.30±0.81	1.11±0.51	0.222	1.14±0.54	1.32±0.81	0.259
14. Eğer bazı çocuklar kolayca ağlamasa ve pes etmese, bu kadar fazla zorbalığa uğramazlar.	1.95±1.08	2.00±1.23	0.840	2.27±1.26	2.11±1.18	0.560
15. Zorbalığa uğrayan çocukların çoğu bu duruma kendileri neden olur.	1.51±0.69	1.79±0.99	0.167	1.43±0.80	1.71±0.87	0.154
16. Arkadaşımdan benim her istediğimi yapmaması kötü bir şeydir.	1.46±0.90	1.55±1.01	0.674	1.24±0.49	1.55±1.06	0.111

Tablo 4.4: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması (devamı)

Maddeler	Ön test		P	Son Test		P
	Deney	Kontrol		Deney	Kontrol	
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	
17. Diğer çocukların beni bir oyuna almamalarına dayanmam.	1.78±0.89	1.74±1.00	0.831	1.62±0.89	1.63±0.85	0.961
18. Arkadaş grubunun isteklerini yerine getirmeyen çocuklara zorbalık uygulanması normaldir.	1.19±0.46	1.32±0.84	0.424	1.16±0.44	1.37±0.82	0.181
19. Oyunlarda benim koyduğum kurallara uymayanları oyundan atmak gerekir.	1.49±0.90	1.34±0.81	0.469	1.38±0.83	1.45±0.89	0.730
20. Bir çocuk eğer benim arkadaşımса her istediğimi yapmalıdır.	1.11±0.39	1.18±0.56	0.500	1.22±0.71	1.13±0.53	0.560
21. Diğer çocuklar beni oyunlarına almadığında onların oyununu bozmam normaldir.	1.32±0.71	1.29±0.69	0.830	1.16±0.37	1.24±0.59	0.516
22. Benim istediklerimi yapmayanlara haddini bildirmek gerekir.	1.11±0.52	1.18±0.61	0.561	1.16±0.55	1.39±0.89	0.178
Bağımsız Örneklem için T testi, *p<0.05						

Tablo 4.4'deki bulgular incelendiğinde, eğitim öncesinde deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişsel düzeylerini ölçen sorulara verdikleri yanıtlar arasında, *"Zorbalık, çocukların içinde bulundukları grubun kurallarına uymalarını sağlar."* sorusu hariç, diğer sorular arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak eğitim sonrasında, deney ve kontrol grupları arasında zorbalıkla ilgili bilişsel düzeyleri ölçen *"Zorbalığa uğrayan bir çocuğu gördüğümde, zorbalığı durdurmak için benim yapabileceğim bir şey yoktur."* sorusuna verilen yanıtlarda anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu bulgulara göre, kontrol grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişsel düzeyleri ($\bar{X}=1.63$), deney grubundakilere ($\bar{X}=1.22$), kıyasla daha yüksektir.

Tablo 4.5'te, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin ön test ve son test sonuçlarına göre zorbalıkla ilgili bilişsel düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla yapılan analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.5: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeylerinin karşılaştırılması

Gruplar	Ön Test	Son Test	t	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Deney	30.57±8.91	30.78±8.72	0.183	0.855
Kontrol	32.42±10.25	33.61±11.72	0.801	0.428
t	0.835	1.181		
p	0.406	0.242		

Bağımsız Örneklem için T testi

Tablo 4.5'teki bulgulara göre, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişsel düzeylerinin ön test ve son test arasında anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Ayrıca, ön test ve son test sonuçları arasında da deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4. Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği'ne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin ön test ve son test sonuçlarına göre akran zorbalığına uğrayan kurban yönelik empati düzeylerinin deney ve kontrol grupları arasında karşılaştırılmasına ilişkin Bağımsız Örneklem için t testi sonuçları Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Maddeler	Ön Test			Son Test		
	Deney	Kontrol	p	Deney	Kontrol	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	
1. Zorbalığa uğrayan bir öğrenci üzüldüğünde ben de üzülürüm.	2.46 $\pm$ 1.17	2.45 $\pm$ 1.18	0.965	2.49 $\pm$ 1.33	2.47 $\pm$ 1.31	0.967
2. Zorbalığa uğrayan bir öğrenci üzüldüğünde onu rahatlatmak isterim.	2.89 $\pm$ 1.17	2.87 $\pm$ 1.34	0.936	2.84 $\pm$ 1.09	2.63 $\pm$ 1.40	0.481
3. Zorbalığa uğrayan bir öğrenci ağlamaya başladığında ben de kendimi kötü hissedirim.	2.46 $\pm$ 1.32	2.79 $\pm$ 1.32	0.283	2.38 $\pm$ 1.38	2.32 $\pm$ 1.53	0.853
4. Bir öğrenci zorbalığa uğradığında onun adına öfkelenmeye başlarım.	1.97 $\pm$ 1.57	2.11 $\pm$ 1.37	0.699	1.86 $\pm$ 1.49	2.29 $\pm$ 1.35	0.201
5. Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl hissettiğini anlayabilirim.	2.68 $\pm$ 1.33	2.47 $\pm$ 1.54	0.546	2.81 $\pm$ 1.29	2.61 $\pm$ 1.55	0.535
6. Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl kötü hissettiğinin farkına varabilirim.	2.81 $\pm$ 1.24	2.74 $\pm$ 1.48	0.816	3.05 $\pm$ 0.97	2.37 $\pm$ 1.60	0.028*
7. Zorbalığa uğrayan öğrenci söylemese bile nasıl hissettiğini tahmin edebilirim.	2.43 $\pm$ 1.48	2.45 $\pm$ 1.46	0.965	2.97 $\pm$ 1.14	2.50 $\pm$ 1.43	0.118

Tablo 4.6 incelendiğinde, ön testte deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeylerini belirlemek için sorulan sorulara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.6 incelendiğinde, ön testte deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına uğrayan kurbanlara yönelik empati düzeylerini ölçen sorulara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Son testte, deney ve kontrol grupları arasında akran zorbalığına uğrayan kurbanlara yönelik empati düzeylerini ölçen "*Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl kötü hissettiğinin farkına varabilirim*" sorusuna verilen yanıtlarda anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu bulgulara göre, deney grubundaki öğrencilerin ($\bar{X}=3.05$) kontrol grubundaki öğrencilere ($\bar{X}=2.37$), göre akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeylerinin daha yüksektir.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test ve son testten elde ettikleri akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri ve alt boyutlarının karşılaştırılması amacı ile yapılan analiz sonuçları Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeylerinin karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	Ön Test	Son Test	t	p
		$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Duygusal Empati	Deney	7.81 $\pm$ 3.24	7.70 $\pm$ 3.48	0.242	0.810
	Kontrol	8.11 $\pm$ 3.45	7.42 $\pm$ 3.77	1.319	0.195
	t	0.381	0.336		
	p	0.705	0.738		
Bilişsel Empati	Deney	9.89 $\pm$ 4.53	10.70 $\pm$ 3.73	1.255	0.217
	Kontrol	9.76 $\pm$ 4.24	9.76 $\pm$ 4.63	0.000	1.000
	t	0.127	0.965		
	p	0.899	0.338		
Genel	Deney	17.70 $\pm$ 7.07	18.41 $\pm$ 6.19	0.740	0.464
	Kontrol	17.87 $\pm$ 6.81	17.18 $\pm$ 7.75	0.766	0.449
	t	0.103	0.752		
	p	0.918	0.454		

Tablo 4.7'deki bulgulara göre, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına uğrayan kurbanı yönelik empati ölçeği ile alt boyutları (duygusal empati ve bilişsel empati) arasındaki puanlar, ön test ve son test arasında anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>0.05$). Benzer şekilde, ön test ve son test sonuçlarına göre, empati düzeyleri ve alt boyutları arasında gruplar arasında önemli bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

4.5. Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği'ne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların gruplara göre karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 4.8'de sunulmuştur.

Tablo 4.8: Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılması

Alt boyutlar	Ön Test			Son Test		
	Deney	Kontrol	p	Deney	Kontrol	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	
Çaresizlik ve Boyun Eğme	1.12±0.73	0.82±0.65	0.063	1.24±0.74	0.93±0.69	0.061
Yardım Arama	1.48±0.96	1.62±1.06	0.552	1.84±0.91	1.75±1.03	0.706
Sosyal Desteğe Başvurma	1.33±0.61	1.18±0.76	0.357	1.63±0.75	1.45±0.77	0.295
Kaçınma	0.54±0.83	0.45±0.77	0.614	0.70±0.84	0.66±0.79	0.813
Direnme	2.14±0.74	1.68±0.89	0.020*	2.30±0.67	1.95±0.76	0.040*
İyimserlik	1.01±0.79	0.63±0.62	0.020*	1.00±0.82	0.89±0.72	0.533

Tablo 4.8 incelendiğinde, eğitim öncesinde deney ve kontrol grupları arasında direnme ($p=0.020<0.05$) ve iyimserlik ($p=0.020<0.05$) alt boyutlarında anlamlı farklar olduğu, ancak çaresizlik, boyun eğme, yardım arama, sosyal desteğe başvurma ve kaçınma alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir. Akran zorbalığı eğitimi sonrasında ise çaresizlik, boyun eğme, sosyal desteğe başvurma, yardım arama, kaçınma ve iyimserlik alt boyutlarında deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($p>0.05$). Ancak, direnme alt boyutunda eğitim sonrasında yine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin ön test ve son testten elde ettikleri zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan analiz sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9: Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin karşılaştırılması

Gruplar	Ön Test	Son Test	t	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Deney	1.35±0.47	1.55±0.53	2.562	0.015*
Kontrol	1.15±0.55	1.37±0.45	3.084	0.004*
t	1.676	1.626		
p	0.098	0.108		

Tablo 4.9’daki bulgulara göre, ön test ve son test sonuçlarında deney ve kontrol gruplarındaki öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak, eğitim sonrasında deney ($\bar{X}=1.55$) ve kontrol ($\bar{X}=1.37$) gruplarında zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinde eğitim öncesine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$).

Tablo 4.10’da deney grubunun akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri, çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler ölçeği, akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati ölçeği ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeği için son test ve kalıcılık testinden aldıkları puanlarının karşılaştırılması amacı ile yapılan Bağımlı Örneklem için t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.10: Deney grubunun AZBF, ÇZBÖ, AZUKKEÖ ve ZBÇSÖ son test ve kalıcılık testinden aldıkları puanlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Son Test	Kalıcılık Testi	t	p
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
AZBF	7.81±0.46	7.76±0.55	0.813	0.422
ÇZBÖ	30.78±8.72	31.81±11.17	1.140	0.262
AZUKKEÖ	18.41±6.19	18.51±6.95	0.165	0.870
ZBÇSÖ	1.55±0.53	1.64±0.55	1.487	0.146

AZBF: Akran Zorbalığı Bilgi Formu, ÇZBÖ: Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği, AZUKKEÖ: Akran Zorbalığına Uğrayan Kurbanı Karşı Empati Ölçeği, ZBÇSÖ: Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği

Tablo 4.10 incelendiğinde, deney gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri, çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler ölçeği, akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati ölçeği ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinden elde ettikleri puanların son test ve kalıcılık test arasında farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 4.11’de, akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri, zorbalıkla ilgili bilişler düzeyi, akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.11: AZBF, ÇZBÖ, AZUKKEÖ ve ZBÇSÖ arasındaki ilişkilere yönelik korelasyon matrisi

Ölçekler		AZBF	ÇZBÖ	AZUKKEÖ	ZBÇSÖ
AZBF	r	-	-0.214	0.354	0.129
	p	1.000	0.066	0.002*	0.272
ÇZBÖ	r	-0.214	-	-0.327	-0.190
	p	0.066	1.000	0.004*	0.103
AZUKKEÖ	r	0.354	-0.327	-	0.392
	p	0.002*	0.004*	1.000	0.001*
ZBÇSÖ	r	0.129	-0.190	0.392	-
	p	0.272	0.103	0.001*	1.000

* $p<0.05$

Tablo 4.11'deki bulgulara göre, öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri ile akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.354$). Bu sonuç, öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri arttıkça, akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Bunun yanı sıra çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler düzeyi ile akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=-0.327$). Bu durum, öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişler düzeyi arttıkça, akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyinin azaldığını göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeyleri ile akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0.392$).

4.6. Odak Grup Görüşmesine Ait Bulgular

Akran zorbalığı eğitimi sonrası deney grubundaki öğrencilerle gerçekleştirilen akran zorbalığı eğitim programının etkililiğine yönelik odak grup görüşmesinde üç ana tema ve on altı kod belirlenmiştir. Bu temalar ve kodlar, Tablo 4.12'de sunulmuştur.

Tablo 4.12: Odak grup görüşmesinden elde edilen temalar ve kodlar

Ana temalar	Kodlar
Eğitim hakkındaki düşünceler	Bilgilendirici (6)
	Öğretici (7)
	Eğlenceli (4)
	Başarılı (15)
Eğitim çıktıları	Akran zorbalığı bileşenlerini tanıma (9)
	Başetme stratejilerini arttırma (18)
	Empati becerilerini geliştirme (8)
Eğitim programına ilişkin öneriler	Eğitime entegrasyonu (7)
	Kurs programlarının hazırlanması (4)
	Oyun temelli öğrenme ortamının
	oluşturulması (10)

"Akran zorbalığı eğitimine yönelik düşünceler" teması, ortaokul öğrencilerinin eğitim programına ilişkin görüşlerini yansıtmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin

büyük bir kısmı, akran zorbalığı eğitim programının etkili olduğu görüşünü paylaşmıştır. Eğitim programı, öğrenciler tarafından en çok “bilgilendirici”, “öğretici”, “eğlenceli” ve “başarılı” olarak tanımlanmıştır. Bu temaya dair bazı öğrenci ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“İnsan bu eğitimden sonra zorbalığa uğrarsam kesinlikle bunu hallederim, böyle böyle yaparım diye düşünüyor ama başına geldiğinde ne yapacağını şaşıyor. Bu durumla ilgili bir bilgi birikiminin olması gerektiğini fark ediyorsun. Bu eğitim sayesinde zorbalıkla ilgili bilğimiz arttı. O yüzden bence herkes bu konuda bilgilendirilmeli.” (Ö₄K)

“Çoğu arkadaşımız akran zorbalığı kavramının ne olduğunu bilmiyordu. Bu eğitimle artık öğrenmiş oldular.” (Ö₆E)

“Akran zorbalığı çok kötü bir şey ve bunun üstesinden gelmekte çok zor bir şey olduğu için, ben bu eğitimin bize çok yardımcı olduğunu düşünüyorum. Bence bu eğitim herkese verilmeli böylece akran zorbalığını ve bununla nasıl baş edileceğini herkes öğrenebilir.” (Ö₁K)

“Eğitim konularının oyunlar ile anlatılması çok güzeldi. Böylece hem anlatılanları öğrenmek daha eğlenceli oldu hem de konuları daha iyi anladık.” (Ö₈E)

"Eğitimin çıktıları" teması, öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin edindikleri bilgileri ve kazanımlarını yansıtmaktadır. Bu tema altında üç ana kod belirlenmiştir: "akran zorbalığının bileşenlerini tanıma", "baş etme becerilerini artırma" ve "empati becerilerini geliştirme". Eğitim çıktıları temasına dair bazı öğrenci ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

“Zorbalık ve çatışma arasındaki farkı öğrendik. Akran zorbalığının, güçlü olanın zayıf olana yani arada güç farkı olduğunu, sürekli ve kasıtlı olarak zarar vermesi demek olduğunu öğrendik.” (Ö₃₀E)

“Akran zorbalığında hedef, zorba, zorba/hedef ve seyirciler diye roller olduğunu, zorbalığın türlerini, nedenlerini ve en çok nerelerde gerçekleştiğini öğrendik.” (Ö₃₄E)

“Zorbalıkla karşılaşırsak sessiz kalmamalıyız, zorbanın önünde dik durarak ağlamadan kararlı bir şekilde durarak ona dur demeliyiz, kendimizi ifade etmeliyiz. Bu konuda

arkadaşlarımızdan ve öğretmenlerimizden ilk başta ailemizden yardım istemeliyiz.”
(Ö₁₃K)

"Empatiyi biliyordum, ancak bu eğitim ile daha ayrıntılı bir şekilde öğrendim. Empati kurmanın kavgaları azaltabileceğini ve arkadaşlarımızı daha iyi anlamamıza yardımcı olabileceğini fark ettim. Olaylara karşı çözüm bulmak için kendimizi arkadaşımızın ya da karşıımızdaki kişinin yerine koymamız gerekir, bu sayede sorunların daha hızlı bir şekilde sonlanmasını ve çözülmesini sağlayabiliriz." (Ö₁₇K)

"Eğitim programına ilişkin öneriler" teması, öğrencilerin akran zorbalığı eğitiminin daha etkili hale getirilmesine yönelik düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu tema altında üç ana kod belirlenmiştir: "eğitime entegrasyon", "kurs programlarının hazırlanması" ve "oyun temelli öğrenme ortamının oluşturulması". Öğrenciler, akran zorbalığı konusunun eğitim sistemine entegre edilmesi ve eğitimlerin oyun temelli öğrenme ortamında sunulması gerektiğine dair vurgular yapmışlardır. Öğrencilere ait bazı ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Bence akran zorbalığı eğitimlerinin sayısı artırılmalı ve bu konu, ana dersler gibi haftada bir veya iki kez işlenmeli.” (Ö₂₆K)

“Bu eğitimin sadece bizim sınıfımızda veya okulumuzda değil, tüm Türkiye genelinde normal bir ders olarak verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Böyle dersler anlatılırsa herkes bunun bilincinde olur ve zorbalık azaltılır.” (Ö₂₂E)

“Bence akran zorbalığı ders, kurs olarak verilmeli ama devletin kursu. Kurs sayesinde küçük büyük herkes akran zorbalığını öğrenebilir. Böylece akran zorbalığı azalır ve ülkenin refah seviyesi artabilir.” (Ö₅E)

“Eğitimler sadece ders gibi anlatılmamalı yani düz olmamalı bence. Eğitimlerde yarışma ve bilgi oyunları gibi etkinlikler eklenirse daha etkili olur. Bu sayede derslerde daha çok eğleniriz ve öğrendiklerimiz daha kalıcı olur.” (Ö₄E)

“Eğitim konuları anlatılırken bazı konular tiyatro yapılarak anlatılsa bence öğrenciler derse daha fazla katılır. Bu şekilde hem derste sıkılmayız hem de konuyu daha iyi anlarız.” (Ö₈K)

5. TARTIŞMA

Akran zorbalığı dünya çapında yaşanan bir halk sağlığı sorunudur, yaygınlık oranı ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Chester ve ark., 2015; Skrzypiec ve ark., 2019; El-Esawy ve ark., 2023). Bu sorunun çözülmesi için akran zorbalığına yönelik programlar ile çocukları desteklemek önemlidir. Bu doğrultuda akran zorbalığı ile ilgili literatür incelendiğinde birçok araştırmaya rastlansa da, ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı hakkında farkındalık oluşturmaya yönelik programlar ile desteklenen araştırmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik eğlenerek öğrenme yöntemi ile uygulanan “akran zorbalığı eğitim programı” hazırlanmış ve hazırlanan eğitim programının etkililiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, öğrencilerin bireysel ve sosyodemografik özellikleri ile akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin bilgi düzeyleri, biliş düzeyleri, empati düzeyleri ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Deney grubundaki öğrencilerin yarısından fazlası 11 yaşında, kontrol grubundaki öğrencilerin üçte ikisinden fazlası 12 yaşında olup öğrencilerin tamamı altıncı sınıfta öğrenim görmektedir. Demir’in (2021) ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmasında deney grubundaki öğrencilerin %58.6’sının deney grubundaki öğrencilerin ise %53.1’inin altıncı sınıfta öğrenim gördüğü belirtilmiştir. Benzer şekilde, Gökkaya ve Tekinsav Sütcü (2018) ve Doğan ve Yüzbaşı (2021) çalışmalarında akran zorbalığının sıklıkla ortaokullarda görüldüğünü saptamıştır. Bu sonuçlar çalışmamızla paralellik göstermektedir. Ortaokul dönemi, öğrencilerin fiziksel, duygusal ve sosyal gelişim süreçlerinin hızla değiştiği bir dönemdir, bu değişiklikler zorbalığın daha sık yaşanmasına yol açabilir.

Bu araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu okulu sevdiklerini ifade etmiş ve eğitim döneminde devamsızlık yapmamıştır. Öğrencilerin akademik başarıları incelendiğinde dörtte üçünden fazlasının başarılı olduğu saptanmıştır. Sabramani ve arkadaşlarının (2021) ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin büyük bir kısmının (%87.9) devamsızlık yapmadığı ve %85.8’inin okulu sevdiği belirtilmiştir. Benzer şekilde, araştırmamızda devamsızlığın düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, olumlu okul ikliminin öğrencilerin okula bağlılık ve aidiyet duygusunu artırabileceğini

göstermektedir. Öğrencilerin okula yönelik olumlu duygularının, akademik başarılarını artırmasının yanı sıra, zorbalıkla ilişkili olumsuz davranışların görülme sıklığını da azaltılabileceğini düşündürmektedir. Jimenez ve arkadaşlarının (2021) çalışması, akademik başarının akran zorbalığının mağduriyetini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, öğrencilerin okulu sevmesinin, zorbalık davranışlarından koruyucu bir faktör olabileceğini desteklemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hiçbirisi daha önce akran zorbalığı eğitimi almamıştır. Bu durum, zorbalıkla mücadelede farkındalık eğitimlerinin eksikliğini göstermektedir. Zorbalıkla ilgili eğitimlerin olmaması, öğrencilerin bu tür olumsuz davranışları tanımalarını ve bunlara karşı durmalarını engelleyebilir. Bu eksiklik, okul ortamında zorbalığın devam etmesine zemin hazırlayarak zorbalık davranışlarının normalleşmesine yol açabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu bir arkadaş grubuna dahil olup deney grubunun yarısından fazlası kontrol grubunun ise yarısı arkadaşlık ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Sabramani ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında, yakın arkadaşlara sahip olmanın öğrencilerin zorbalığa karışma olasılığını azalttığı belirtilmiştir. Bu durum, olumlu arkadaşlık ilişkilerinin akran zorbalığını önlemede koruyucu bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Olumlu arkadaşlıklar, öğrencilerin olumsuz davranışlardan kaçınmalarına ve sağlıklı sosyal etkileşimler geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Hem deney grubundaki hem kontrol grubundaki öğrencilerin büyük çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahiptir. Deney grubundaki öğrencilerin yarısından fazlasının; kontrol grubundaki öğrencilerin ise yarısının anne ve babaları üniversite mezunudur. Aksoy ve ark. (2020), ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının aile eğitim düzeyiyle ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, anne ve baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin zorbalık davranışları gösterme olasılıklarının daha düşük olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, Healy ve ark. (2015), eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin daha bilinçli ebeveynlik stratejilerine sahip olduklarını ve bu ebeveynlerin çocuklarının okulda zorbalık yaşaması durumunda, okul ile daha etkili iletişim kurabildiklerini öngörmüştür. Bu bulgular, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin, çocuklarının zorbalıkla karşılaştığında daha etkin müdahale edebilme potansiyeline sahip olduklarını ve bu sayede zorbalık davranışlarını azaltma

noktasında daha etkili bir rol oynayabileceklerini düşündürmektedir. Ebeveyn eğitiminin, çocukların sosyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceği ve zorbalıkla mücadelede önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı bilgi düzeylerine etkisini inceleyen bu çalışmada, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin son test puanları arasında anlamlı istatistiksel farklar gözlenmiş olup, deney grubunun puan ortalamasının kontrol grubunun puan ortalamasından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, akran zorbalığı eğitiminin ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Karimah ve ark. (2024), Susanti ve ark. (2023), Mulya ve ark. (2023), Moselhy (2020), Kutlu (2020) ve Shams ve ark. (2018) tarafından yapılan araştırmalarda, öğrencilere akran zorbalığı eğitimi verilmiş ve eğitim sonrasında öğrencilerin zorbalık hakkındaki bilgi düzeylerinde anlamlı artışlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, akran zorbalığı eğitiminin bilgi düzeylerine olumlu etkiler sağladığını ve mevcut araştırmamızın bulgularının literatürdeki diğer çalışmalarla tutarlı olduğunu göstermektedir. Akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin bilgi düzeyindeki olumlu etkisi, eğitim programlarının öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilgi edinmelerine ve bu konuda bilinçli farkındalık oluşturulmasına olanak sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, eğitimin öğrencilerin zorbalığa karşı duyarlılığını arttırmış olması, onların bu tür davranışları tanıyıp engellemelerine yardımcı olabilir. Araştırmanın nitel bulguları, nicel bulgularla paralellik göstermektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı (%71.4), akran zorbalığı eğitimini bilgilendirici, öğretici ve başarılı olarak değerlendirmiştir. Odak grup görüşmesinde deney grubundaki öğrenciler, eğitim sürecinde zorbalığın tanımı, zorbalıkta yer alan roller ve zorbalıkla baş etme stratejileri hakkında bilgi seviyelerinin arttığını ifade etmiştir. Bu bulgular, eğitimin öğrencilerin zorbalıkla mücadelede daha donanımlı hale gelmelerine yardımcı olduğunu ve eğitimin etkinliğinin öğrenciler tarafından olumlu şekilde algılandığını göstermektedir. Eğitimlerin, öğrencilerin zorbalık davranışlarını tanıyıp engellemelerine yardımcı olacak duyarlılığı kazandırmaya yönelik önemli bir işlevi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeylerinde ön test ve son test arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmaması, çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilir. Bu faktörlerin başında eğitim müdahalesinin süresi

gelmektedir. Eğitim programının uzun bir zaman dilimine yayılması, öğrencilerde dikkat kaybı ve ilgi azalmasına yol açarak motivasyonlarını düşürmüş ve öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Özellikle akran zorbalığı gibi hassas bir konuda, bilgi düzeyini artırmak için daha kısa ve yoğun bir eğitim programı uygulanması, öğrencilerin dikkat ve ilgisini yüksek seviyede tutarak daha olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Bir diğer önemli faktör, akran zorbalığı konusunun son yıllarda dijital platformlarda yaygın olarak yer almasıdır. Sosyal medya, çevrimiçi haber siteleri ve diğer dijital içerikler, öğrencilerin konuya ilişkin farkındalıklarını artırmış olabilir. Bu tür içerikler, öğrencilerin kendi bilgi edinme süreçlerine doğal bir şekilde katkı sağlayabilir. Aynı zamanda, akran zorbalığı konusunda yayımlanan kamu spotlarının artışıyla ailelerin bu konuya ilişkin farkındalıklarının yükseldiği düşünülebilir. Aileler, çocuklarının ilk ve en etkili öğrenme ortamı olarak, bu konuda daha bilinçli hale gelmiş ve çocuklarına rehberlik etme noktasında daha etkin bir rol üstlenmiş olabilir. Bu durum, öğrencilerin konuya dair bilgi düzeylerini doğal olarak artırmış olabilir.

Okul ortamında ise rehberlik servisleri tarafından düzenlenen seminer ve farkındalık çalışmaları, akran zorbalığı konusundaki eğitici faaliyetlerin yaygınlaşmasına katkı sağlamış olabilir. Araştırma sürecine dahil olan öğrenciler, daha önce böyle bir eğitim almamış olsalar da, araştırma devam ederken rehberlik servisleri tarafından düzenlenen seminerlere katılmış olabilir. Bu seminerler, kontrol grubundaki öğrencilerin de akran zorbalığı konusunda bilgi ve beceri kazanmasına yardımcı olarak gruplar arasındaki farkın daralmasına yol açmış olabilir.

Bir diğer faktör, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrenciler arasındaki etkileşimdir. Deney grubuna, eğitimin amacı ve gizlilik ilkesi anlatılmış olsa da, grup üyelerinin kontrol grubundaki öğrencilerle bilgi paylaşımı yapmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı sosyal çevrede bulunan öğrenciler arasında bu tür bilgi aktarımının gerçekleşmesi, kontrol grubunun farkındalık düzeyini artırmış ve deneysel müdahalenin etkisini izole etmeyi zorlaştırmış olabilir. Tüm bu faktörler, deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın oluşmasını engellemiş olabilir.

Bu araştırmanın bir diğer amacı, akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin biliş düzeylerine etkisini incelemektir. Öğrencilerin biliş düzeylerini değerlendirmek için ÇZBÖ ve yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın son test sonuçları, eğitim sonrası deney grubunun zorbalıkla ilgili biliş düzeyinde bir azalma, kontrol grubunun biliş düzeyinde ise bir artış yaşandığını ortaya koymuştur. ÇZBÖ’de yer alan maddeler negatif tutum ve düşünceleri ifade eden cümle yapılarından oluşmaktadır. Bu bağlamda, testten alınan yüksek puanlar, öğrencilerin zorbalıkla ilgili biliş düzeylerinin arttığını dolayısıyla öğrencilerin zorbalık hakkındaki negatif tutum ve davranışlarının da artarak zorbalığı daha kabul edilebilir ve normal bir durum olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu durum, biliş düzeyindeki artışın istenmeyen bir sonuç olduğunu ve öğrencilerin zorbalık davranışlarını olumlu görmeye yönelik bir eğilim geliştirdiğini düşündürmektedir. Bu nedenle, kontrol grubundaki öğrencilerde gözlemlenen biliş düzeyindeki artışın olumsuz bir sonuç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Deney grubundaki öğrencilerin son test sonuçlarında biliş düzeylerindeki azalmanın ise akran zorbalığı eğitiminin olumlu etkilerini yansıttığı söylenebilir. Öğrencilerin biliş düzeyindeki azalma, zorbalıkla ilgili negatif tutum ve düşüncelerden uzaklaşmalarına ve zorbalık davranışlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerine olanak sağlamıştır. Akran zorbalığı eğitiminin, öğrencilerin zorbalık davranışlarına yönelik farkındalığını artırarak bu tür eylemlerden kaçınma ve daha sağlıklı sosyal etkileşim biçimleri geliştirme eğilimini güçlendirdiği düşünülmektedir. Bu bulgu, akran zorbalığına yönelik eğitim programlarının etkili bir müdahale stratejisi olarak değerlendirilebileceğini ve öğrencilerin bilişsel algılarını olumlu yönde şekillendirebileceğini ortaya koymaktadır.

Literatürde öğrencilerin akran zorbalığı ile ilgili bilişlerini inceleyen araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bunun sebebi çocukların zorbalık bilişlerine yönelik yeterince ölçme aracının bulunmamasından ve/veya çocukların zorbalık ile ilgili bilişlerindeki değişikliklerin doğrudan davranışlarına yansıtılmasının varsayılmasından kaynaklanıyor olabilir (Yüksel 2018). Literatür incelendiğinde çalışmamızla tam anlamıyla benzer olan bir araştırma bulunmasa da, farklı müdahale programlarını ele alan çalışmalarda benzer bulgulara rastlanmıştır. Demir (2021), akran zorbalığı danışmanlık programının öğrencilerin zorbalık bilişleri üzerindeki etkisini incelemiş ve müdahale sonrası deney grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili biliş puanlarının kontrol grubundan daha düşük olduğunu raporlamıştır. Yüksel (2018) ise, bilişsel davranışçı temelli siber zorbalık önleme

programının öğrencilerin zorbalık ve siber zorbalık deneyimlerine etkisini inceleyerek, deney grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili biliş düzeylerinin azaldığını bulmuştur.

Bu araştırmanın nitel bulguları incelendiğinde, deney grubundaki öğrencilerin akran zorbalığını zarar verici bir davranış olarak tanımladıkları ve zorba davranışlarla zorba olmayan davranışları ayırt edebildiklerini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, öğrenciler zorbalığın normal bir davranış biçimi olmadığını vurgulamışlardır. Bu bulgu, öğrencilerin zorbalık hakkındaki farkındalıklarının arttığını, olumsuz davranışları tanıma ve ayırt etme becerilerinin geliştiğini göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin akran zorbalığına yönelik biliş düzeylerinin arttığı ve zorbalığın olumsuz etkilerini daha iyi kavrayabildikleri anlaşılmaktadır. Bu sonuç, akran zorbalığı eğitiminin, öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişsel süreçlerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Eğitimin, öğrencilerin bilişsel yapılarını değiştirerek zorbalığa karşı daha duyarlı hale gelmelerine katkı sağladığı söylenebilir.

Bu araştırmanın amaçlarından bir diğeri ise, akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin empati düzeylerine etkisini incelemektir. Öğrencilerin empati düzeylerini değerlendirmek için AZUKKEÖ ve yapılandırılmış görüşme formuna ait bulgular tartışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, deney ve kontrol gruplarının son test sonuçları karşılaştırıldığında, deney grubundaki öğrencilerin, zorbalığa uğrayan bir kurbanı karşı daha yüksek empati düzeylerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Özellikle, *"Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl kötü hissettiğinin farkına varabilirim?"* sorusuna verilen yanıtlarda, deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgu, deney grubundaki öğrencilerin duyarlı ve empatik bir yaklaşım sergiledikleri gösterebilir.

Literatürde empati düzeyinin zorbalıkla ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar da benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Hikmat ve ark. (2024) empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin zorbalığa uğrayan öğrencilerle daha fazla empati kurarak onları savunma eğiliminde olduklarını, düşük empati düzeyine sahip öğrencilerin ise zorbalık davranışlarını destekleyebileceğini belirtmiştir. Mertayasa (2024) empatinin öğrencilerin duygusal anlayışını güçlendirerek sosyal sorumluluk bilincini artırdığını ve bu sayede zorbalıkla mücadelede önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Murad ve ark. (2019) empatik tutum ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyerek, empati eğitimi alan

öğrencilerin empati puanlarının arttığını ve zorbalık davranışlarının azaldığını tespit etmiştir. Benzer şekilde, Gökkaya ve Tekinsav Sütçü (2018) ise, zorbalık davranışları sergileyen öğrencilerin empati düzeylerinin düşük olduğunu gözlemlemiştir. Bu bulgular, empati eğitiminin öğrencilerin zorbalıkla ilgili tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ve zorbalık davranışlarını azalttığını desteklemektedir. Öğrencilerin empati düzeylerinin artması, zorbalık gibi saldırgan davranışların azalmasına katkı sağlamakta ve zorbalığa uğrayanlara daha fazla duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Akran zorbalığı eğitiminde empati olgusunun zorbalık davranışlarını azaltma konusunda önemli bir araç olduğu ve öğrencilerin empatik tutumlar kazanmalarının zorbalıkla mücadelede etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın nitel bulguları, nicel bulgularla uyumludur. Öğrenciler akran zorbalığı eğitiminin empati kavramını öğrenmelerine ve empati becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu, akran zorbalığına karşı duyarlılığın arttığını ve empati becerilerinin geliştiğini ortaya koymaktadır. Akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin empati konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin empati becerilerindeki gelişim, hem zorbalık davranışlarının azaltılmasında hem de zorbalığa maruz kalan bireylere destek sağlanmasında etkili bir rol oynayabilir.

Çocukların zorbalıkla ilgili bilişler düzeyi ve akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde ise, çocuklarda zorbalıkla ilgili bilişler arttığında akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin zorbalık olayını olağan bir durum olarak benimsemesi akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı duydukları empati düzeyinin de azalmasına sebep olabilir. Demir (2021) çalışmasında, deney grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişlerinin azaldığını, empati düzeylerinin arttığını ve zorbalık düzeylerinin düştüğünü tespit etmiştir. Bu bulgular, empati düzeylerinin artmasının, öğrencilerin hedeflere karşı daha fazla duyarlılık göstererek onlara yardım etme eğiliminde olmalarına yol açabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, eğitim programlarının öğrencilere zorbalıkla ilgili daha sağlıklı ve empatik bir bakış açısı kazandırarak, öğrencilerin zorbalığa karşı duyarlılıklarını artırmada önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Eğitimler, öğrencilerin empatik tutumlarını geliştirerek, zorbalığı kabul edilebilir bir davranış olarak

görmelerini engelleyebilir. Ayrıca eğitimlerin, çocukların daha duyarlı ve sorumlu bireyler olmalarını sağlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin akran zorbalığı bilgi düzeyleri ve akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyleri arasındaki ilişkileri incelendiğinde, öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri arttıkça akran zorbalığına uğrayan kurbanlara karşı empati düzeyinin de arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda eğitim sonrası deney grubunda görülen bilgi düzeyinin artması ile öğrencilerin kurbanlara karşı empati düzeylerinin arttığı söylenebilir. Eğitim sonrasında öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilgi düzeylerinin artması, onların zorbalık kavramını daha bilinçli bir şekilde anlamalarına ve bu davranışların olası sonuçlarını daha iyi değerlendirmelerine olanak sağlamış olabilir. Artan bilgi düzeyi, öğrencilerin zorbalığı tanıma ve bu tür davranışlara yönelik uygun tepkiler geliştirme becerilerini de desteklemiş olabilir. Bunun yanı sıra, empati düzeylerindeki artış, öğrencilerin hedefin duygularını daha iyi anlama ve zorbalık durumlarında daha duyarlı davranma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda akran zorbalığı eğitiminin hedefine ulaştığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin akran zorbalığı ile baş etmekte kullandıkları stratejiler çeşitlidir. Deney grubunun ön test puanları incelendiğinde kontrol grubu ile arasında direnme ve iyimserlik alt boyutları açısından anlamlı farklar görülmüştür. Eğitim öncesinde, deney grubundaki öğrencilerin akran zorbalığı ile baş etmek için özellikle direnme ve iyimserlik stratejilerini tercih ettiği tespit edilmiştir. Sittichai ve ark., (2018) çalışmasında, geleneksel zorbalık için en çok tercih edilen baş etme stratejilerinin yardım istemek, zorbanın durmasını istemek ve görmezden gelmek olduğunu ifade etmiştir. Erkıral (2021) ise, araştırmasında öğrencilerin akran zorbalığı ile başa çıkma stratejilerinden, özellikle yardım arama, direnme ve sosyal desteğe başvurma stratejilerinin daha fazla tercih edildiğini raporlamıştır. Deney ve kontrol grubunun son test puanları karşılaştırıldığında ise deney grubunda başa çıkma stratejileri arasında en fazla "direnme" alt boyutunun kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, çalışmamız ile tutarlılık göstermektedir. Direnme stratejisinin tercih edilmesi, öğrencilerin zorbalık karşısında daha etkili ve kararlı bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin zorbalık karşısında pasif kalmak yerine, durumu kontrol altına alma çabası içinde olduklarını ve kendilerini savunma becerisi geliştirdiklerini düşündürmektedir.

İyimserlik stratejisinin tercih edilmesi ise, öğrencilerin zorbalık olaylarını görmezden gelerek bu durumun zamanla kendiliğinden sona ereceğine inanmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bu durum, öğrencilerin zorbalık karşısında duygusal dengeyi koruma çabası içinde olduklarını ve olayları daha az travmatik bir şekilde algılamayı tercih ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, bu stratejilerin tercih edilmesi, eğitimlerin öğrenciler üzerinde zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirme ve psikolojik dayanıklılıklarını artırma konusunda olumlu etkileri olduğunu da düşündürmektedir.

Eğitim sonrasında öğrencilerin sosyal desteğe başvurma stratejisini kullanma oranlarında artış gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin zorbalıkla baş etmede daha güçlü bir destek ağı oluşturma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Benzer şekilde, Nixon ve ark. (2020) çalışmalarında, öğrencilerin zorbalık mağduriyetine karşı en etkili baş etme stratejilerinden birinin destek arama olduğunu belirtmiştir. Araştırmanın nitel bulguları nicel bulguları ile uyumluluk göstermektedir. Nitel bulgulara göre, öğrencilerin büyük bir kısmı (%51.4), akran zorbalığı eğitiminin zorbalıkla baş etme stratejilerini geliştirdiğini ifade etmiştir. Öğrenciler, zorbalığa maruz kalma durumunda özellikle direnme ve sosyal desteğe başvurma stratejilerini kullanacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum, eğitimin öğrencilerin zorbalık karşısında daha etkili bir tutum benimsemelerini sağladığını göstermektedir. Direnme stratejisini tercih etmeleri, öğrencilerin zorbalıkla karşılaştıklarında pasif kalmayıp, durumu aktif şekilde çözmeye çalışacaklarını ortaya koymaktadır. Sosyal desteğe başvurma stratejisinin artması ise, öğrencilerin zorbalık karşısında yalnız olmadıklarını ve yardım aramanın bir çözüm yolu olduğunu fark ettiklerini göstermektedir. Bu bulgular, akran zorbalığı eğitiminin, öğrencilere zorbalıkla başa çıkmada sağlıklı ve etkin yollar geliştirmelerine yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca eğitim programlarının öğrencilerin sosyal destek ağlarını güçlendirerek, zorbalığa karşı dayanıklılıklarını artırmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Deney grubunda yardım arama stratejisinin az kullanılması dikkat çekicidir. Bu durum, öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma süreçlerinde yardım istemenin, akranları tarafından zayıflık veya güçsüzlük olarak algılanma riskini taşıdığına inandıklarını gösteriyor olabilir. Öğrenciler, bu tür olumsuz yargılardan kaçınmak amacıyla, zorbalık durumlarını bağımsız olarak çözerek öz yeterliliklerini göstermek isteyebilirler. Bunun yanı sıra, okul

yönetiminin akran zorbalığına yönelik yıldırıcı politikalar geliştirmemesi öğrencilerin okulda kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olabilir. Bu durum da, öğrencilerin yardım aramaktan çekinmelerine ve daha yalnız bir mücadele sürmelerine yol açabilir. Bu bulgu, okul ortamında zorbalığa karşı daha güçlü bir destek sistemi kurulmasının önemini ortaya koymaktadır.

Kontrol grubundaki öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejileri düzeylerinin son testte artış göstermesi, öğrencilerin okul yaşamında karşılaştıkları diğer zorluklarla ilişkilendirilebilir. Sık aralıklarla sınavlara girme, sınav kaygısı ve arkadaşlık ilişkilerindeki çatışmalar gibi stres faktörleri, öğrencilerin baş etme becerilerini geliştirme süreçlerini dolaylı olarak desteklemiş olabilir. Bu tür zorluklarla başa çıkma ihtiyacı, öğrencilerin kendilerini koruma veya sosyal çevrelerinde daha güçlü bir pozisyon elde etme amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmelerine yol açmış olabilir. Akran zorbalığı rollerindeki değişim de öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin gelişimine katkı sağlayan bir diğer önemli faktör olarak değerlendirilebilir. Hedef rolündeki öğrenciler, zamanla bu rolden kurtulma ve kendilerini daha güçlü hissetme çabasıyla, kendilerinden daha zayıf gördükleri öğrencilere karşı zorbalık davranışları sergileyerek hedef rolünden zorba/hedef rolüne geçiş yapabilir. Bu tür rol değişimleri, öğrencilerin güç kazanma ve kendilerini savunma amacıyla baş etme becerilerini geliştirme sürecine katkı sağlamış olabilir. Bu bağlamda, öğrencilerin sosyal çevrelerinde yaşadıkları zorluklar ve etkileşimler, kontrol grubundaki öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma becerilerinin artmasını açıklayabilir. Bu faktörler, deney grubu ile kontrol grubu arasındaki farkın daralmasına yol açmış olabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Akran zorbalığı eğitiminin, ortaokul öğrencilerinin bilgi, empati düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan araştırma sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

- Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlasının arkadaşlarıyla ilişkileri çok iyiydi ve her dört öğrenciden birinin daha önce akran zorbalığına maruz kalma öyküsü vardı.
- Akran zorbalığı eğitiminin, deney grubundaki öğrencilerin bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının son test puanları arasında yapılan analizde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş ($p=0.013<0.05$) olup, bu sonuç, “ H_1 : Akran zorbalığı eğitiminin öğrencilerin akran zorbalığı bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır” hipotezinin doğruluğunu desteklemektedir.
- Akran zorbalığı eğitimi sonrasında, deney ve kontrol grupları arasında zorbalıkla ilgili bilişsel düzeyleri ölçen "zorbalığa uğrayan bir çocuğu gördüğümde, zorbalığı durdurmak için benim yapabileceğim bir şey yoktur" sorusuna verilen yanıtlarda anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu sonuca göre, kontrol grubundaki öğrencilerin zorbalıkla ilgili bilişlerine ait son test puan ortalamaları deney grubundaki öğrencilerden daha yüksektir.
- Akran zorbalığı eğitiminin sonrasında deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati puanları ön test ve son test arasında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak deney grubundaki öğrenciler odak grup görüşmesinde eğitimin empati becerilerini geliştirmeye yönelik olumlu katkılar sağladığını vurgulamışlardır.
- Akran zorbalığı eğitimi sonrasında, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin direnme alt boyutunda anlamlı bir fark

gözlemlenmiş olup, bu bulgu eğitim programının öğrencilerde baş etme becerileri geliştirme davranışları üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

- Akran zorbalığı eğitimi alan öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyleri arttıkça akran zorbalığına uğrayan kurbanı karşı empati düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Benzer şekilde, öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma stratejileri arttıkça, zorbalığa uğrayan kurbanı karşı empati davranışları da olumlu yönde artmaktaydı. Odak grup görüşmesinden elde edilen sonuçlar da verilen eğitimin öğrencilerin empati ve baş etme becerilerini geliştirmede katkı sağlayıcı olduğunu göstermektedir.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Okullarda akran zorbalığını önlemeye yönelik farklı disiplinlerden temsilcilerin (öğretmenler, rehberlik uzmanları, okul yönetimi, hemşireler, veliler gibi) yer aldığı bir koordinasyon ekibi oluşturulmalıdır. Koordinasyon ekibi düzenli değerlendirme toplantıları yaparak zorbalığa yönelik eğitim programlarını planlamalı ve etkili takip mekanizmaları geliştirmelidir.
- Koordinasyon ekibiyle iş birliği yapılarak akran zorbalığını önlemeye yönelik yoldırıcı politikalar belirlenmelidir.
- Öğretmenlere, zorbalık olaylarını fark etme, müdahale etme ve önleme konusunda düzenli hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Ailelerin, çocuklarının zorbalığa maruz kalma veya zorbalık yapma durumlarını anlamaları ve etkili destek sağlayabilmeleri için ailelere yönelik bilgilendirici seminerler ve atölyeler düzenlenmelidir.
- Okullarda rehberlik servisleri, gizliliğin sağlandığı güvenli iletişim alanları oluşturarak öğrencilerin zorbalıkla ilgili yaşadıkları sorunları paylaşmalarını teşvik etmelidir.
- MEB, öğrencilerin akran zorbalığını önleme, empati geliştirme ve etkili başa çıkma becerilerini kazanmaları için hazırlanmış eğitim programlarını müfredata entegre etmelidir.

- Ortaokul müfredatına sosyal ve duygusal öğrenme modülleri eklenerek, öğrencilerin zorbalıkla başa çıkma becerilerinin yanı sıra duygusal farkındalıklarının artırılması sağlanabilir.
- Akran zorbalığı eğitimi, dijital platformlara entegre edilerek interaktif oyunlar, simülasyonlar ve videolar gibi araçlarla daha etkili ve çekici hale getirilebilir.
- Okullarda, öğrenciler tarafından yönetilen zorbalıkla mücadele kulüpleri kurulmalıdır. Bu kulüpler, farkındalık kampanyaları, destek grupları ve sosyal etkinlikler düzenleyerek öğrenciler arasında güvenli bir ortamın oluşmasına katkı sağlayabilir.

7. KAYNAKLAR

- Abuhammad, S., Alnatour, A., Howard, K. (2020) 'Intimidation and bullying: A school survey examining the effect of demographic data'. *Heliyon*, 6(7).
- Adalar, T.E. (2018) *Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Akran Mağduriyeti: Madenli Beldesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Akcan, A. ve Ergün, A. (2019) 'The effect of an aggressive behavior prevention program on kindergarten students'. *Public health nursing*, 36(3), 330-340.
- Aksoy, E., Kara, Ö., Yılmaz, E., Çoknaz, H., Aksoy, P. (2020) 'Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi'. *Journal of International Social Research*, 13(70).
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., Albayrak-Kaymak, D. (2007) 'Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey'. *European Journal of Pediatrics*, 166, 1253-1260.
- Arseneault, L. (2017) 'The long-term impact of bullying victimization on mental health'. *World Psychiatry*, 16(1), 27-28.
- Arseneault, L., Walsh, E., Trzesniewski, K., Newcombe, R., Caspi, A., Moffitt, T. E. (2006) 'Bullying victimization uniquely contributes to adjustment problems in young children: A nationally representative cohort study'. *Pediatrics*, 118(1), 130-138.
- Aslan, K. (2002) 'Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar'. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2).
- Avşar, F., Ayaz Alkaya, S. (2018) 'Akran zorbalığının önlenmesinde okul sağlığı hemşiresinin rolü'. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 5(1), 78-84.
- Ayas, T., Pişkin, M. (2011) 'Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi'. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Ayas, T., Pişkin, M. (2015) 'Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları'. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Ayaz Alkaya, S., Avşar, F. (2017) 'Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları ile atılma düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi'. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(3).
- Bäker, N., Wilke, J., Eilts, J., Von Düring, U. (2023) 'Understanding the complexities of adolescent bullying: the interplay between peer relationships, emotion regulation, and victimization'. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2023(1), 9916294.
- Barhight, L. R., Hubbard, J. A., Hyde, C. T. (2013) 'Children's physiological and emotional reactions to witnessing bullying predict bystander intervention'. *Child Development*, 84(1), 375-390.
- Barker, E. D., Arseneault, L., Brendgen, M., Fontaine, N., Maughan, B. (2008) 'Joint development of bullying and victimization in adolescence: Relations to delinquency and self-harm'. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(9), 1030-1038.

- Belacchi, C., Farina, E. (2012) 'Feeling and thinking of others: Affective and cognitive empathy and emotion comprehension in prosocial/hostile preschoolers'. *Aggressive Behavior*, 38(2), 150-165.
- Beşel, M. C. (2023). *Akran Zorbalığıyla Başa Çıkmada Sosyal Beceri Temelli Psikoeğitim Programının Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Bradshaw, C. P., Waasdorp, T. E., Johnson, S. L. (2015) 'Overlapping verbal, relational, physical, and electronic forms of bullying in adolescence: Influence of school context'. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 44(3), 494-508.
- Brechwald, W. A., Prinstein, M. J. (2011) 'Beyond homophily: A decade of advances in understanding peer influence processes'. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 166-179.
- Boden, J. M., Van Stockum, S., Horwood, L. J., Fergusson, D. M. (2016) 'Bullying victimization in adolescence and psychotic symptomatology in adulthood: evidence from a 35-year study'. *Psychological Medicine*, 46(6), 1311-1320.
- Bossenmeyer, M. (2014) 'Why bullying programs succeed or fail. Peaceful Playground'. Retrieved from <https://peacefulplaygrounds.com/download/pdf/Bullying-Programs-succeed-12042015-F.pdf> Erişim tarihi: 05.04.2023
- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cantone, E., Piras, A. P., Vellante, M., Preti, A., Daniëlsdóttir, S., D'Aloja, et al. (2015) 'Interventions on bullying and cyberbullying in schools: A systematic review'. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health: CP & EMH*, 11(Suppl 1 M4), 58.
- Cava, M. J., Ayllón, E., Tomás, I. (2021) 'Coping strategies against peer victimization: differences according to gender, grade, victimization status and perceived classroom social climate'. *Sustainability*, 13(5), 2605.
- Centers For Disease Control and Prevention (2014) Bullying surveillance among youths: uniform definitions for public health and recommended data elements, CDC, National Center for Injury Prevention and Control <https://www.cdc.gov/Violenceprevention/Youthviolence/Bullyingresearch/Fastfact.Html>
- Chen, C. C., Hamm, J. V., Farmer, T. W., Lambert, K., Mehtaji, M. (2015) 'Exceptionality and peer victimization involvement in late childhood: Subtypes, stability, and social marginalization'. *Remedial and Special Education*, 36(5), 312-324.
- Cheon, S. H., Reeve, J., Ntoumanis, N. (2019) 'An intervention to help teachers establish a prosocial peer climate in physical education'. *Learning and Instruction*, 64, 101223.
- Chester, K. L., Callaghan, M., Cosma, A., Donnelly, P., Craig, W., Walsh, S., et al. (2015) 'Cross-National time trends in bullying victimization in 33 countries among children aged 11, 13 and 15 from 2002 to 2010'. *The European Journal of Public Health*, 25(Suppl_2), 61-64.

- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., Sadek, S. (2010) 'Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation'. *School Psychology Quarterly*, 25(2), 65.
- Cosma, A., Molcho, M., Pickett, W. (2024) 'In a focus on adolescent peer violence and bullying in Europe, central Asia and Canada'. *Health Behaviour in School-aged Children International Report from the 2021/2022 Survey*. Volume 2.
- Coyle, S., Cipra, A., Rueger, S. Y. (2021) 'Bullying types and roles in early adolescence: Latent classes of perpetrators and victims'. *Journal of School Psychology*, 89, 51-71.
- Cuff, B. M., Brown, S. J., Taylor, L. Howat, D. J. (2016) 'Empathy: A review of the concept'. *Emotion Review*, 8(2), 144-153.
- Çakmak, Ş. K., Çoban, A. (2023) 'Erken çocuklukta zorbalığa yönelik farkındalık programı geliştirmede önemli bir adım: Pilot uygulama'. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(1), 265-284.
- Çarkıt, E., Barcanlı, F. (2020) 'Okullarda akran zorbalığı: Öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma'. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(24), 2545-2583.
- Çelen, Ç. (2020) 'Çocuk psikiyatrisi polikliniğine başvuran ergenlerde akran zorbalığı ile siber zorbalık ve öfke ifade tarzlarının ilişkisi'. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1-11.
- Çetinkaya, B., Turan, T., Ceylan, S. S. Bayar Şakın, N. (2017) 'Pediatri hemşirelerinin rol ve fonksiyonlarını uygulama durumlarının belirlenmesi'. *Pamukkale Tıp Dergisi*.
- Çevik Özdemir, H.N. (2019). *Kanserli Çocukların Ailelerinde "Bakım Yüğü Ölçeği"nin Geliştirilmesi ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demaray, M. K., Summers, K. H., Jenkins, L. N., Becker, L. D. (2016) 'Bullying participant behaviors questionnaire (BPBQ): Establishing a reliable and valid measure'. *Journal of school violence*, 15(2), 158-188.
- Demir, K. (2021). *Kişiler Arası İlişkiler Modeli'ne Temellendirilmiş Akran Zorbalığı Danışmanlık Programı'nın Etkinliğinin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, K., Küçük, S. (2020) 'Akran zorbalığı önleme ve deney programlarında güncel yaklaşımlar ve hemşirelik rolleri'. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-102.
- Demir, K., Küçük, S. (2022) 'Development of peer bullying counseling program based on peplau-interpersonal relations model: a study protocol'. *Türk Hemşireler Derneği Dergisi*, 3(1), 29-48.
- Diaz-Caneja, C. M., Martín-Babarro, J., Abregú-Crespo, R., Huete-Diego, M. Á., Giménez-Dasí, M., Serrano-Marugán, I., et al. (2021) 'Efficacy of a web-enabled, school-based, preventative intervention to reduce bullying and improve mental health in children and adolescents: study protocol for a cluster randomized controlled trial'. *Frontiers in Pediatrics*, 9, 628984.
- Dimitrios, S., Vrakas, G., Papadimitropoulou, P. (2023) 'School bullying in high school students, prevention and coping strategies'. *European Journal of Education Studies*, 10(7).

- Ding, Y., Li, D., Li, X., Xiao, J., Zhang, H., Wang, Y. (2020) 'Profiles of adolescent traditional and cyber bullying and victimization: The role of demographic, individual, family, school, and peer factors'. *Computers in Human Behavior*, 111, 106439.
- DiRussa, C., Coyle-Eastwick, S., Jeyanayagam, B. (2023) 'The bystander intervention model and bystander behavior: the impact of school climate on students' likeliness to intervene in bullying'. *International Journal of Bullying Prevention*, 1-16.
- Doğan, A., Yüzbaşı, D.N. (2021) *Akran Zorbalığı Rehber Öğretmen/ Psikolojik Danışmanlar için Kitapçık*.1. Baskı. Ağar, M., Aydın, E. Ankara, ISBN: 978-975-11-5890-1.Genel Yayın No:7788 Erişim adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/23143200_Kuramsal_Kitap.pdf?C=HK=e26e88005e40c830b0718b85cedc6308
- Dolgun, G. (2018) 'Akran zorbalığını önlemede hemşirenin rolü/Role of nurse in peer bullying prevention'. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 95-101.
- Dökmen, Ü. (1997). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 14. Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- El-Esawy, N. M., Abd El-Mohsen, A. S., El-Awady, S. M. S. (2023) 'A health education program for preparatory school students regarding bullying'. *European Chemical Bulletin*, 12 (Special Issue 4), 7111-7118.
- El Sayed, Z. E. S. H., El-Sharkawy, M. H. H., El Salamony, A. A. W., Zewiel, M. A. (2022) 'Effect of educational program on level of self-esteem of school age children and adolescents exposed to bullying'. *International Egyptian Journal of Nursing Sciences and Research*, 2(2), 98-106.
- Endler, N. S., Parker, J. D. (1994) 'Assessment of multidimensional coping: Task, emotion, and avoidance strategies'. *Psychological Assessment*, 6(1), 50.
- Erk, A.B. (2019) *Çocuklarda Akran Zorbalığı*. 2. Baskı. Çelik, B. İstanbul, Ekinoks yayınevi.
- Erkiral, E. (2021). *7. Sınıf Öğrencilerinde Psikodrama Eğitiminin Akran Zorbalığı ile Başa Çıkma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- E Silva, G. R. R., De Lima, M. L. C., Acioli, R. M. L., Barreira, A. K. (2020) 'Prevalence and factors associated with bullying: differences between the roles of bullies and victims of bullying'. *Jornal de Pediatria*, 96(6), 693-701.
- Estévez, E., Jiménez, T., Segura, L. (2019) 'Emotional intelligence and empathy in aggressors and victims of school violence'. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 488.
- Espelage, D. L., Swearer, S. M. (2010). *Bullying in North American schools: A socialecological perspective on prevention and intervention*. 1 st edition. Routledge.
- Evans, C. B., Cotter, K. L., Smokowski, P. R. (2017) 'Giving victims of bullying a voice: A qualitative study of post bullying reactions and coping strategies'. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34, 543-555.
- Faiz, M. (2018). *Penggunaan Konseling Islam Dalam Upaya Mengatasi Dampak Bullying Di Mts Negeri 4 Sleman*. Universitas Islam Indonesia, Islam Fakultas Ilmu Agama , Yogyakarta. <https://dspace.uui.ac.id/handle/123456789/12780>

Farrington, D. P. (2020) 'A importância dos fatores de risco para a prática de bullying e vitimização'. *Jornal de Pediatria*, 96, 667-669.

Farrington, D. P., Loeber, R., Howell, J. C. (2012) 'Young adult offenders: The need for more effective legislative options and justice processing'. *Criminology & Public Policy*, 11(4), 729-750.

Federici, R. A., Flatø, M., Bru, L. E., Midthassel, U. V., Helleve, A., Rønsen, E. (2019) 'Can school nurses improve the school environment in Norwegian primary schools? A protocol for a randomized controlled trial'. *International Journal of Educational Research*, 96, 63-80.

Fergusson, D. M., Boden, J. M., Horwood, L. J. (2014) 'Bullying in childhood, externalizing behaviors, and adult offending: Evidence from a 30-year study'. *Journal of School Violence*, 13(1), 146-164.

Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., DeLongis, A. (1986) 'Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms'. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 571.

Ford, R., King, T., Priest, N., Kavanagh, A. (2017) 'Bullying and mental health and suicidal behaviour among 14-to 15-year-olds in a representative sample of Australian children'. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 51(9), 897-908.

Forsberg, C., Wood, L., Smith, J., Varjas, K., Meyers, J., Jungert, T., et al. (2018) 'Students' views of factors affecting their bystander behaviors in response to school bullying: A cross-collaborative conceptual qualitative analysis'. *Research Papers in Education*, 33(1), 127-142.

Fry, D., Fang, X., Elliott, S., Casey, T., Zheng, X., Li, J., et al. (2018) 'The relationships between violence in childhood and educational outcomes: A global systematic review and meta-analysis'. *Child Abuse & Neglect*, 75, 6-28.

Gaffney, H., Farrington, D. P., Ttofi, M. M. (2019) 'Examining the effectiveness of school-bullying intervention programs globally: A meta-analysis'. *International Journal of Bullying Prevention*, 1, 14-31.

Gaffney, H., Ttofi, M. M., Farrington, D. P. (2019a) 'Evaluating the effectiveness of school-bullying prevention programs: An updated meta-analytical review'. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 111-133.

Genç, G. (2007). *Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Gini, G., Pozzoli, T. (2009) 'Association between bullying and psychosomatic problems: A meta-analysis'. *Pediatrics*, 123(3), 1059-1065.

Gini, G., Pozzoli, T. (2013) 'Bullied children and psychosomatic problems: A meta-analysis'. *Pediatrics*, 132(4), 720-729.

Gökkaya, F. (2017) 'Peer bullying in schools: A cognitive behavioral intervention program'. *Child and Adolescent Mental Health*, 9(1), 1-10.

Gökkaya, F., Tekinsav Sütcü, S. (2015) 'Çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi'. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16.

- Gökkaya, F. ve Tekinsav Sütçü, S. (2018) 'Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimi ile empati arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü'. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 43-64.
- Gökkaya, F., Tekinsav Sütçü, S. (2020) 'Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi'. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40-54.
- Gregory, A., Cornell, D., Fan, X., Sheras, P., Shih, T. H., Huang, F. (2010) 'Authoritative school discipline: High school practices associated with lower bullying and victimization'. *Journal of Educational Psychology*, 102(2), 483.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Hacette Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hall, W. (2017) 'The effectiveness of policy interventions for school bullying: A systematic review'. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(1), 45-69.
- Hamurcu, S. (2020) 'İlkokul öğrencilerinde akran zorbalığı: Ankara Pursaklar örneği'. *OPU Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16, 5540-5564.
- Hazar, Z., Ekici, F. (2021) 'Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile zorbalık bilişleri arasındaki ilişkinin incelenmesi'. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 1-15.
- Healy, K. L., Sanders, M. R., Iyer, A. (2015) 'Parenting practices, children's peer relationships and being bullied at school'. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 127-140.
- Hendrickx, M. M., Mainhard, M. T., Boor-Klip, H. J., Cillessen, A. H., Brekelmans, M. (2016) 'Social dynamics in the classroom: Teacher support and conflict and the peer ecology'. *Teaching and Teacher Education*, 53, 30-40.
- Hicks, J., Jennings, L., Jennings, S., Berry, S., Green, D. A. (2018) 'Middle school bullying: Student reported perceptions and prevalence'. *Journal of Child and Adolescent Counseling*, 4(3), 195-208.
- Hikmat, R., Suryani, S., Yosep, I., Jeharsae, R. (2024) 'Empathy's crucial role: unraveling impact on students bullying behavior-a scoping review'. *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 3483-3495.
- Holfeld, B., Leadbeater, B. J. (2017) 'Concurrent and longitudinal associations between early adolescents' experiences of school climate and cyber victimization'. *Computers in Human Behavior*, 76, 321-328.
- Hong, J. S., Kim, D. H., Piquero, A. R. (2017) 'Assessing the links between punitive parenting, peer deviance, social isolation and bullying perpetration and victimization in South Korean adolescents'. *Child Abuse & Neglect*, 73, 63-70.
- <https://www.yaraticidrama.com/tanisma-etkinlikleri/>. Erişim tarihi: 10.09.2023
- <https://wordwall.net/tr/resource/39015849/rehberlik/zorbal%C4%BLK-t%C3%BCRLERi>. Erişim tarihi: 10.18.2023
- Huggins, M. (2016) 'Stigma is the origin of bullying'. *Journal of Catholic Education*, 19 (3), 165-196.

- Huitsing, G., Snijders, T. A., Van Duijn, M. A., Veenstra, R. (2014) 'Victims, bullies, and their defenders: A longitudinal study of the coevolution of positive and negative networks'. *Development and Psychopathology*, 26(3), 645-659.
- Jacobsen, K. E., Bauman, S. (2007) 'Bullying in schools: School counselors' responses to three types of bullying incidents'. *Professional School Counseling*, 11(1), 2156759X0701100101.
- Janson, G. R., Hazler, R. J. (2004) 'Trauma reactions of bystanders and victims to repetitive abuse experiences'. *Violence and Victims*, 19(2), 239-255.
- Jimenez, T. I., Moreno-Ruiz, D., Estévez, E., Callejas-Jerónimo, J. E., López-Crespo, G., Valdivia-Salas, S. (2021) 'Academic competence, teacher-student relationship, and violence and victimisation in adolescents: The classroom climate as a mediator'. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1163.
- Juvonen, J., Graham, S. (2014) 'Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims'. *Annual Review of Psychology*, 65, 159-185. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115030>
- Kaiser, B., Rasminsky, J. S. (2009). Challenging behavior in elementary and middle school. Retrieved from: https://ptgmedia.pearsoncmg.com/imprint_downloads/merrill_professional/images/kaiser9908.pdf Erişim tarihi: 21.12.2023
- Kaplan, V., Düken, M. E., Kaçkin, Ö., Almazan, J. (2023) 'An investigation of adolescents' social media use and self-perceptions in the framework of peer bullying'. *Journal of Psychological Perspective*, 5(1), 35-44.
- Kapıcı, E. G. (2004) 'İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi'. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karimah, A. F., Julia, J., Iswara, P. D., Ismail, A., Gusrayani, D., Isrokatun, I. (2024) 'Penggunaan video animasi untuk meningkatkan pengetahuan dan kesadaran siswa sekolah dasar terhadap perundungan'. *Ideguru: Jurnal Karya Ilmiah Guru*, 9(1), 416-424.
- Kartol, A., Bulut, S. (2022) 'Akran zorbalığına deneyde okul psikolojik danışmanlarının yaratıcı drama tutumlarının incelenmesi: TÜBİTAK 4005 projesi örneği'. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 470-482.
- Karaca, K. (2018). *Ortaokullarda Akran Zorbalığının Yaygınlığı ve Zorba-Mağdurların Depresyon ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 20. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim Okullarında Zorbalığa Yönelik Geliştirilen Programın Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karna, A., Voeten, M., Little, T. D., Poskiparta, E., Kaljonen, A., Salmivalli, C. (2011). 'A large-scale evaluation of the KiVa antibullying program: Grades 4-6'. *Child Development*, 82(1), 311-330.

- Kaya, A., Siyez, D. M. (2010) 'KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması'. *Eğitim ve Bilim*, 35(156).
- Kepenekci, Y. K., Çinkır, Ş. (2006) 'Bullying among Turkish high school students'. *Child Abuse & Neglect*, 30(2), 193-204.
- Koyanagi, A., Oh, H., Carvalho, A. F., Smith, L., Haro, J. M., Vancampfort, D., et al. (2019) 'Bullying victimization and suicide attempt among adolescents aged 12–15 years from 48 countries'. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 58(9), 907-918.
- Kutlu, M. (2020). *İlkokul 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Akran Zorbalığına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kutlu, M., Karaca, N. H. (2021) 'Akran zorbalığı farkındalık eğitim programının 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin akran zorbalığına yönelik görüşlerine etkisinin incelenmesi' *Journal of Child & Development (J-CAD) /Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇG-D)*, 4(8).
- Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984b) *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
- Lazarus, R.S. (1999) *Stress and Emotion: A New Synthesis*. New York: Springer.
- Lazarus, R.S. (1991) 'Cognition and motivation in emotion'. *American Psychologist*, 46, 352-367.
- Li, R., Lian, Q., Su, Q., Li, L., Xie, M., Hu, J. (2020) 'Trends and sex disparities in school bullying victimization among US youth, 2011–2019'. *BMC Public Health*, 20, 1-6.
- Liu, J., Graves, N. (2011) 'Childhood bullying: A review of constructs, concepts, and nursing implications'. *Public Health Nursing*, 28(6), 556-568.
- Liu, Y. L., Chang, C. Y., Wang, C. Y. (2023) 'Using VR to investigate bystander behavior and the motivational factors in school bullying'. *Computers & Education*, 194, 104696.
- Liu, F., Yang, Y., Lin, P., Xiao, Y., Sun, Y., Fei, G., et al. (2024) 'Associated factors and patterns of school bullying among school-aged adolescents in China: A latent class analysis'. *Children and Youth Services Review*, 156, 107348.
- Marin, I. Á., Perez-Albeniz, A., Lucas-Molina, B., Valderrey, V. M., Fonseca-Pedrero, E. (2022) 'Bullying in adolescence: Impact on socioemotional and behavioral adjustment'. *Revista de Psicodidáctica (English ed.)*, 27(2), 141-148.
- Marsh, H., Guo, J., Parker, P., Pekrun, R., Basarkod, G., Dicke, T., et al. (2021) 'An integrative review of cross-national comparisons of verbal, relational, and physical peer victimization: Gender differences, paradoxical anti-bullying attitudes, and well-being'. *Victimization in Educational Settings*.
- McFarlane, J., Karmaliani, R., Khuwaja, H. M. A., Gulzar, S., Somani, R., Ali, T. S., et al. (2017) 'Preventing peer violence against children: methods and baseline data of a cluster randomized controlled trial in Pakistan'. *Global Health: Science and Practice*, 5(1), 115-137.
- Mercan, H., Sarı, H. Y. (2018) 'Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi'. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(1), 21-29.

- Mertayasa, I. K. (2024) 'A systematic literature review of empathy development: effective strategies for overcoming bullying in students'. *International Proceeding On Religion, Culture, Law, Education, And Hindu Studies*, 1, 180-196.
- Metin Aslan, Ö. M., Tuğrul, B. (2014) 'Okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içerik analizi'. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(1), 60-77.
- Metin, M. (2015) *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 2. Baskı. Metin, M. (Editör), Ankara, Pegem akademi.
- Meldayani, A., Lessy, Z., Kuswandari, Y. (2023, April). *Strategies of Handling Bullying at Private Junior High Schools in Samarinda*. In *Proceeding International Conference on Religion, Science and Education*. Indonesia, November 15th 2023, Vol. 2, pp. 569-577.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2007), "*Şiddeti Tanıma*", *MEB Hizmet-içi Eğitim Seminerleri El Kitabı*..
- Milli Eğitim Bakanlığı (2022). *Akran Zorbalığı*. MEB https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/27134644_Akran_ZorbalYYY-Ortaokul_OYretmen_EYitimi.pdf. Erişim tarihi: 10.12.2023
- Monks, C. P., Coyne, I. (2011). An overview of bullying and abuse across settings. Monks, C. P., Coyne, I. (Eds.) *Bullying in different contexts*. Cambridge University Press, 231.
- Moselhy, M. M. (2020) 'Application of antibullying education package among Preparatory schools students at El-Mokatam District, Egypt'. *IOSR Journal of Nursing and Health Science*, 9(2), 1-11.
- Mulya, A. P., Sujatmiko, B., Kosassy, S. M. (2023) 'Edukasi Pencegahan bullying pada anak sekolah dasar di kabupaten bandung'. *Jurnal Kreativitas Pengabdian Kepada Masyarakat (PKM)*, 6(7), 2597-2605.
- Murad, M. A., Iftikhar, I., Butt, M. A. R. (2019) 'Enhancement of empathy in children through interventions'. *International Journal for Innovation Education and Research*, 7(12), 36-55.
- Murphy, T. P., Laible, D., Augustine, M. (2017) 'The influences of parent and peer attachment on bullying'. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1388-1397.
- Nakamoto, J., Schwartz, D. (2010) 'Is peer victimization associated with academic achievement? A meta-analytic review'. *Social Development*, 19(2), 221-242.
- Nalbant, A., Babaoğlu, E., Çelik, E. (2018) 'Akran zorbalığına uğrayan kurbana karşı empati ölçeğinin Türk Kültürü'ne uyarlanması'. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 840-851.
- National Center for Educational Statistics, (2019) *Student reports of bullying: Results from the 2017 School Crime Supplement to the National Victimization Survey*. (NCES) US Department of Education. Retrieved from: <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2015056>.
- Ng, E. D., Chua, J. Y. X., Shorey, S. (2022) 'The effectiveness of educational interventions on traditional bullying and cyberbullying among adolescents: A systematic review and meta-analysis'. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(1), 132-151.285(16), 2094-2100.

- Nickerson, A. B., Shisler, S., Eiden, R. D., Ostrov, J. M., Schuetze, P., Godleski, S. A., et al. (2020) 'A longitudinal study of gun violence attitudes: role of childhood aggression and exposure to violence, and early adolescent bullying perpetration and victimization'. *Journal of School Violence*, 19(1), 62-76.
- Nixon, C. L., Jairam, D., Davis, S., Linkie, C. A., Chatters, S., Hodge, J. J. (2020) 'Effects of students' grade level, gender, and form of bullying victimization on coping strategy effectiveness'. *International Journal Of Bullying Prevention*, 2, 190-204.
- Organisation for Economic Co-Operation and Development- (2017), "Bullying", in PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being, OECD, OECD Publishing, Paris. doi: 10.1787/9789264273856-en
- Olweus D (1993) 'Bullying at school: what we know and what we can do'. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1994) 'Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program'. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (2010) 'Bullying in schools: facts and intervention'. *Kriminalistik*, 64(6), 351-61.
- Olweus, D. (2011) 'Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males'. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 151-156.
- Olweus, D. (2013) 'School bullying: Development and some important challenges'. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9(1), 751-780.
- Ostrov, J. M., Kamper, K. E. (2015) 'Future directions for research on the development of relational and physical peer victimization'. *Future Work in Clinical Child and Adolescent Psychology*, 367-377.
- Özbek, Ö. Y., Taneri, P. O. (2022) 'İlkokullar için akran zorbalığı önleme modülünün tanıtımı/Introduction of the prevention of peer bullying module for primary schools'. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87.
- Öztürk Çopur, E. (2019). *Çözüm Odaklı Kısa Süreli Yaklaşımın Akran Zorbalığı İle Baş Etme Becerileri Üzerine Etkisinin Belirlenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, N., Kutlu, M. (2017) 'Arkadaşlık becerisi psiko-eğitiminin 9-12 yaş arası öğrencilerin arkadaşlık niteliğine etkisi'. *Eğitim ve Bilim*, 42(191).
- Pappas, G. (2023) 'School bullying and cultural otherness: vulnerable social groups and education'. *Multidisciplinary Journal of School Education*, 12(1).
- Pişkin, M. (2002) 'Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler'. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pöyhönen, V., Karna, A., Salmivalli, C. (2008). 'Classroom-Level Moderators of The Empathy Defending Link. R. Veenstra (Chair)'. *Bullying and Victimization. International Society for The Study of Behavioral Development*, Würzburg, Germany.
- Putri, M. (2018) 'Hubungan kepercayaan diri dan dukungan teman sebaya dengan jenis perilaku bullying di mtsn lawang mandahiling kecamatan salimpaung tahun 2017'. *Menara Ilmu: Jurnal Penelitian dan Kajian Ilmiah*, 12(8).

- Raminhos, C., Cláudio, A. P., Carmo, M. B., Carvalhosa, S., de Jesus Candeias, M., Gaspar, A. (2015, December). *A Serious Game-based Solution to Prevent Bullying*. In Proceedings of the 13th International Conference on Advances in Mobile Computing and Multimedia. Belçika, 11-15 December 2015, pp. 63-72.
- Reknes, I., Pallesen, S., Magerøy, N., Moen, B. E., Bjorvatn, B., Einarsen, S. (2014) 'Exposure to bullying behaviors as a predictor of mental health problems among Norwegian nurses: results from the prospective SUSSH-survey'. *International Journal of Nursing Studies*, 51(3), 479-487.
- Renda, J., Vassallo, S., Edwards, B. (2011) 'Bullying in early adolescence and its association with anti-social behaviour, criminality and violence 6 and 10 years later'. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 117-127.
- Rodriguez-Hidalgo, A. J., Pantaleon, Y., Calmaestra, J. (2019) 'Psychological predictors of bullying in adolescents from pluricultural schools: A transnational study in Spain and Ecuador'. *Frontiers in Psychology*, 10, 1383.
- Roth, S., Cohen, L. J. (1986) 'Approach, avoidance, and coping with stress'. *American Psychologist*, 41(7), 813.
- Sabramani, V., Idris, I. B., Ismail, H., Nadarajaw, T., Zakaria, E., Kamaluddin, M. R. (2021) 'Bullying and its associated individual, peer, family and school factors: Evidence from Malaysian National Secondary School Students'. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 7208.
- Salavera, C., Usán, P., Teruel, P., Urbón, E., Murillo, V. (2021) 'School bullying: Empathy among perpetrators and victims'. *Sustainability*, 13(3), 1548.
- Salmivalli, C. (2014) 'Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions?'. *Theory into Practice*, 53(4), 286-292.
- Salmivalli, C., Isaacs, J. (2005) 'Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self-and peer-perceptions'. *Child Development*, 76(6), 1161-1171.
- Salmivalli, C., Peets, K. (2009) 'Bullies, Victims, and Bully-victim Relationships in Middle Childhood and Early Adolescence' in K. H. Rubin, W. M. Bukowski, B. Laursen (Eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*. The Guilford Press, pp. 322-340.
- Salmon, G., James, A., Cassidy, E. L., Javaloyes, M. A. (2000) 'Bullying a review: Presentations to an adolescent psychiatric service and within a school for emotionally and behaviourally disturbed children'. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 5(4), 563-579.
- Salmon, S., Turner, S., Taillieu, T., Fortier, J., Afifi, T. O. (2018) 'Bullying victimization experiences among middle and high school adolescents: Traditional bullying, discriminatory harassment, and cybervictimization'. *Journal of Adolescence*, 63, 29-40.
- Sang, J. M., Louth-Marquez, W., Henderson, E. R., Egan, J. E., Chugani, C. D., Hunter, S. C., et al. (2022). "It's not okay for you to call me that": how sexual and gender minority youth cope with bullying victimization'. *Journal of Homosexuality*, 69(3), 408-427.

- Sarı, C., Demirbağ, C. (2019) 'İlk ve ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının sosyodemografik değişkenler açısından değerlendirilmesi: İlçe örneği'. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(3), 119-131.
- Savahl, S., Montserrat, C., Casas, F., Adams, S., Tiliouine, H., Benninger, E., et al. (2019) 'Children's experiences of bullying victimization and the influence on their subjective well-being: A multinational comparison'. *Child Development*, 90(2), 414-431.
- Schneider, S. K., O'donnell, L., Stueve, A., Coulter, R. W. (2012) 'Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students'. *American Journal of Public Health*, 102(1), 171-177.
- Schwartz-Mette, R. A., Shankman, J., Dueweke, A. R., Borowski, S., Rose, A. J. (2020) 'Relations of friendship experiences with depressive symptoms and loneliness in childhood and adolescence: a meta-analytic review'. *Psychological Bulletin*, 146(8), 664.
- Sesar, K., Dodaj, A., Šimić, N., Sesar, D. (2016) 'Coping specificities in children and adolescent dealing with bullying behaviour'. *International Journal of Humanities and Social Science*, 21(11), 43-53.
- Seçer, İ. (2015) 'Zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması'. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 85- 105.
- Shams, H., Garmaroudi, G., Nedjat, S., Yekaninejad, M. S. (2018) 'Effect of education based on socio-ecological theory on bullying in students: an educational study'. *Electronic physician*, 10(7), 7046.
- Shore, K. (2006) 'The ABC's of Bullying Prevention: A Comprehensive Schoolwide Approach, Multimedia Set'. *National Professional Resources Inc./Dude Publishing*.
- Sittichai, R., Smith, P. K. (2018) 'Bullying and cyberbullying in Thailand: Coping strategies and relation to age, gender, religion and victim status'. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 7(1), 24-30.
- Skrzypiec, G., Wyrą, M., Didaskalou, E. (2019) 'Peer Aggression And Bullying' in Skrzypiec, G., Wyrą, M., Didaskalou, E (Eds.). *A Global Perspective of Young Adolescents Peer Aggression and Well-being*. 1 st edition. Routledge: Taylor, Francis Group, pp. 3-22.
- Smith, P. (2003) *Violence in Schools: The response in Europe*. London, Routledge – Falmer.
- Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F., Liefhoghe, A. P. (2002) 'Definitions of bullying: a comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison'. *Child Development*, 73(4), 1119-1133.
- Susanti, I., Sholikhah, S., Ubudiyah, M., Cristianti, I. A., Mafaza, J. I. R., Permatasari, N. I. (2023) 'Penguatan pengetahuan siswa tentang bullying sebagai upaya meningkatkan generasi unggul dan islami'. *JMM (Jurnal Masyarakat Mandiri)*, 7(6), 6094-6101.
- Swearer, S. M., Hymel, S. (2015) 'Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model'. *American Psychologist*, 70(4), 344.
- Takizawa, R., Maughan, B., Arseneault, L. (2014) 'Adult health outcomes of childhood bullying victimization: evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort'. *American Journal of Psychiatry*, 171(7), 777-784.

- Taneri, P. O., Özbek, Ö. Y., Akduman, N. (2021) 'In-service teacher training program development study to prevent peer bullying'. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies (IJOCIS)*, 11(2), 147-166.
- Tarçalır Erol, B. (2020) *Zor Balık*. 1. Baskı. Göktürk, B. İstanbul, Redhouse Kidz.
- Tatar, O. F., Uzun, N. B. (2023) 'Örgütsel aidiyet algısı ölçeği (ÖAAÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması'. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(2), 758-780. <https://doi.org/10.51460/baebd.1286772>
- Tekçe, T., Yurtal, F. (2020) 'Okul çağı çocuklarında akran zorbalığı ile arkadaşlık niteliği arasındaki ilişki'. *Pearson Journal*, 5(9), 353-362.
- Telle, N. T., Pfister, H. R. (2014) 'Empathy and donation behavior toward happy and sad chimpanzees'. *Human-Animal Interaction Bulletin*.
- Tenenbaum, L. S., Varjas, K., Meyers, J., Parris, L. (2011) 'Coping strategies and perceived effectiveness in fourth through eighth grade victims of bullying'. *School Psychology International*, 32(3), 263-287.
- Thornberg, R., Baraldsnes, D., Saeverot, H. (2018) 'In search of a pedagogical perspective on school bullying'. *Nordic Studies in Education*, 38(4), 289-301.
- Thornberg, R., Jungert, T. (2013) 'Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy'. *Journal of Adolescence*, 36(3), 475-483.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., Loeber, R. (2011) 'Do the victims of school bullies tend to become depressed later in life? A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies'. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 3(2), 63-73.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., Crago, R. V., Theodorakis, N. (2016) 'School bullying and drug use later in life: A meta-analytic investigation'. *School Psychology Quarterly*, 31(1), 8.
- Tural Hesapçıoğlu, S., Yeşilova, H. (2015) 'Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları'. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 284-293.
- Turcotte Benedict, F., Vivier, P. M., Gjelsvik, A. (2015) 'Mental health and bullying in the United States among children aged 6 to 17 years'. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(5), 782-795.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). *Türkiye Çocuk Araştırması*. TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=TurkiyeCocuk-Arastirmasi-2022-49744> adresinden ulaşılabilir: Erişim tarihi 6 Ağustos 2023
- Undheim, A. M., Wallander, J., Sund, A. M. (2016) 'Coping strategies and associations with depression among 12-to 15-year-old Norwegian adolescents involved in bullying'. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 204(4), 274-279.
- United Nations Children's Fund. (2018, 6 September) *An everyday lesson #endviolence in schools*. United Nations Children's Fund. UNICEF, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/everyday-lesson-endviolence-schools-2018> Erişim tarihi: 13.12.2023.
- United Nations Children's Fund (2015). *Investigating the prevalence and impact of peer abuse (bullying) on the development of Jamaica's children report*. UNICEF,

<https://www.unicef.org/jamaica/reports/investigating-prevalence-and-impact-peer-abuse-development-jamaicas-children> Erişim tarihi: 18.12.2023

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2019) *Behind the Numbers: Ending School Violence and Bullying*. UNESCO. <https://www.unicef.org/media/66496/file/Behind-the-Numbers.pdf> Erişim Tarihi: 10.10.2023

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2020) *International Conference on School Bullying: Recommendations by the Scientific Committee on Preventing and Addressing School Bullying and Cyberbullying*. UNESCO, ED/PSD/HAE/2020/06 Rev., <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374794>. Erişim tarihi: 20.11.2023

Utomo, K. D. M. (2022) 'Investigations of cyber bullying and traditional bullying in adolescents on the roles of cognitive empathy, affective empathy, and age'. *International Journal of Instruction*, 15(2), 937-950.

Ünalmiş, M. (2010). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları ile Sosyal Beceri ve Şiddete Yönelik Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Vaillancourt, T., Faris, R. and Mishna, F. (2017) 'Cyberbullying in children and youth: implications for health and clinical practice'. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 62(6), 368-373.

Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., Didaskalou, E. (2011) 'Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence'. *Educational Psychology Review*, 23, 329-358.

Wright, M. F., Aoyama, I., Kamble, S. V., Li, Z., Soudi, S., Lei, L., et al. (2015) 'Peer attachment and cyber aggression involvement among Chinese, Indian, and Japanese adolescents'. *Societies*, 5(2), 339-353.

Wu, L., Zhang, D., Su, Z., Hu, T. (2015) 'Peer victimization among children and adolescents: a meta-analytic review of links to emotional maladjustment'. *Clinical Pediatrics*, 54(10), 941-955.

Xie, S., Xu, J., Gao, Y. (2022) 'Bullying victimization, coping strategies, and depression of children of China'. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(1-2), 195-220.

Yalçıntaş Sezgin, E. (2018) 'Okulöncesi öğretmenlerin akran zorbalığı ilişkin algı ve görüşleri: zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler'. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 85-104.

Yelboğa, N., Koçak, O. (2019) 'Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi'. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2286-2320.

Yosep, I., Hikmat, R., Mardhiyah, A. (2022) 'Types of nursing intervention to reduce impact of bullying and aggression on nurses in the workplace'. *Healthcare*, 10, 1463.

Yurdugül H. (2005) *Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 28-30 Eylül.

Yüksel K. (2018). *Bilişsel Davranışçı Temelli Siber Zorbalık Önleme Programının Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Zequinão, M. A., Medeiros, P. D., Pereira, B., Cardoso, F. L. (2016) ‘Bullying escolar: um fenômeno multifacetado’. *Educação e Pesquisa*, 42, 181-198.

Zhao, M., Hong, X., Chen, Y., Jiao, L., Shao, Q., Fan, H., et al. (2024) ‘Parenting style, peer groups, and pro-bullying behavior of junior high school students’. *Youth & Society*, 56(2), 411-424.

EKLER

EK-1.a: Uzman Listesi

Uzman Listesi	Görevi
Uzman 1	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Uzman 2	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Uzman 3	Uzman Hemşire
Uzman 4	Çocuk Gelişim Uzmanı
Uzman 5	Sınıf Öğretmeni
Uzman 6	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğretmenliği

EK-1.b: Uzman Davet Mektubu

Uzman Görüşü Değerlendirme Formu

Sayın Uzman,

“Akran Zorbalığı Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgi, Empati Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkisi” konulu yüksek lisans tez çalışmasını gerçekleştirmekteyim.

Tez çalışmasında ortaokul öğrencilerine yönelik yedi haftayı kapsayan “Akran Zorbalığı Eğitim Programı” hazırlanmıştır (Aşağıda eğitim planı içeriği paylaşılmıştır). Bu program içerisinde eğitim materyalleri olarak kullanılan ders sunumlarının kapsam ve içerik geçerliliği için uzman görüşlerine gereksinim duyulmaktadır. Bu doğrultudaki görüş ve katkılarınız çalışmamız için büyük önem taşımaktadır.

Uzman görüşü formunda belirtilen her bir madde için “1: Uygun değil, 2: Ciddi olarak gözden geçirilmeli, 3: Uygun ancak küçük değişiklik gerekli, 4:Uygun” şeklinde puanlama yapılması gerekmektedir. Her bir maddeyi uygunluk açısından aşağıda verilen formdaki puan tablosuna göre değerlendirmenizi, eğer varsa önerilerinizi ilgili yere yazmanızı rica ederiz.

Çalışmamıza gösterdiğiniz duyarlılık ve katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Yüksek Lisans Öğrencisi: Ebru YAVUZ

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR

AFSÜ Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

EK-2: Eğitim Materyali Değerlendirme Formu

Eğitim Materyali Değerlendirme Kriterleri	Uygun Değil (1)	Biraz Uygun (2)	Oldukça Uygun (3)	Çok Uygun (4)
1.Eğitim materyali içeriği araştırmanın hedefine uygun mu?	1	2	3	4
Öneriniz:				
2.Konu hedefler ile sınırlandırılmış mı?	1	2	3	4
Öneriniz:				
3.Anahtar noktalara yönelik sonuç slaytı var mı?	1	2	3	4
Öneriniz:				
4.Materyalin içeriği, uygulanacak çocukların yaş dönem özelliğine uygun mu?	1	2	3	4
Öneriniz:				
5. Eğitim materyali çocuklar için okunabilir, anlaşılabilir düzeyde mi?	1	2	3	4
Öneriniz:				
6.Eğitim materyalindeki yazılar punto, renk vb. açısından ilgi çekici mi?	1	2	3	4
Öneriniz:				
7. Eğitim materyalindeki yazıların büyük-küçük harf uyumu ve yazı stili uygun mu?	1	2	3	4
Öneriniz:				
8. Eğitim materyalinde kullanılan resimler konunun ana noktalarını görsel olarak anlatıyor mu?	1	2	3	4
Öneriniz:				
9. Eğitim materyalindeki resimler ilgili metnin yanında mı?	1	2	3	4
Öneriniz:				
10.Eğitim materyalindeki slaytlarda kullanılan satır sayısı yeterli mi?	1	2	3	4
Öneriniz:				
11.Her sayfada sayfa içeriği ile uyumlu başlık var mı?	1	2	3	4
Öneriniz:				
12. Eğitim materyalindeki slaytlarda yeterli beyaz boşluk bulunmakta mı?	1	2	3	4
Öneriniz:				
13. Eğitim materyalinde kaynakçaya yer verilmiş mi?	1	2	3	4
Öneriniz:				
14.Eğitim materyalinin dili, konsepti kültürel ve toplumsal yapıya uygunluk gösteriyor mu?	1	2	3	4
Öneriniz:				
Ek önerileriniz varsa lütfen belirtiniz;				

EK-3: Tanıtıcı Bilgi Formu

Rumuz:

1. Cinsiyetiniz

1.Kız

2.Erkek

2. Yaşınız:

3. Sınıfınız:

4. Okulunu seviyor musun?

1) Evet

2) Hayır

5.Geçen yılki okul başarı durumunuz nasıldı?

1) Takdir aldım.

2) Teşekkür aldım.

3) Herhangi bir belge almadan sınıfı geçtim.

4) Sınıf tekrarı yapıyorum.

6. Önemli durumlar ve hastalık dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?

1) Evet

2) Hayır

7. Daha önce akran zorbalığı konusunda bir eğitim aldınız mı?

1) Evet

2) Hayır

8. Okulda herhangi bir arkadaş grubuna dahil misiniz?

1) Evet

2) Hayır

9. Okuldaki arkadaşlarınızla ilişki durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

1) Çok iyi

2) İyi

3) Orta

4) Kötü

5) Çok kötü

10. Aile tipinizi belirtiniz. (Evde kimlerle yaşıyorsunuz?)

1) Çekirdek Aile

2) Geniş Aile

3) Tek Ebeveyn ile

11. Annenizin eğitim durumu nedir?

1) İlkokul

2) Ortaokul

3) Lise

4) Üniversite

5) Okuma yazma bilmiyor

12. Babanızın eğitim durumu nedir?

1) İlkokul

2) Ortaokul

3) Lise

4) Üniversite

5) Okuma yazma bilmiyor

13. Annenizin mesleği nedir?

1) Ev hanımı

2) Memur

3) Serbest meslek

4) İşçi

5) Emekli

6) Diğer (.....)

14. Babanın mesleği nedir?

1) Şu an çalışmıyor

2) Memur

3) Serbest meslek

4) İşçi

5) Emekli

6) Diğer (.....)

15. Aile gelir düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

1) İyi

2) Orta

3) Kötü

16. Aileniz ile olan ilişkinize en uygun seçeneği işaretleyiniz.

1) Çok İyi

2) İyi

3) Orta

4) Kötü

5) Çok Kötü

17. Okulda akran zorbalığına uğradınız mı?

1) Evet

2) Hayır

EK-4: Akran Zorbalığı Bilgi Formu

Maddeler	Doğru	Yanlış	Bilmiyorum
1.Arkadaşımızın istemediği şekilde ona davranmak kötü bir davranıştır.			
2. Arkadaşımızla güzel vakit geçirmek, onu üzmemek iyi bir davranıştır.			
3.Arkadaşımıza istemediği bir şekilde dokunmak, vurmak zorbalıktır.			
4. Arkadaşımızın yanında olmak ve onunla konuşmak iyi bir davranıştır.			
5.Arkadaşımıza kötü sözler söylemek ve onu arkadaş grubu dışında tutmak kötü bir davranıştır.			
6. Arkadaşımızla iyi anlaşmak ve güzelce oyunlar oynamak iyi hissettirir.			
7. Arkadaşımıza onu utandıracak kötü sözler söylemek kötü bir davranıştır.			
8. Arkadaşımızla güzel sözler söyleyerek iletişim kurmak iyi hissettirir.			

EK-5: Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (ÇZBÖ)

Maddeler	Tamamen doğru	Oldukça doğru	Biraz doğru	Hiç doğru değil
1. Zorbalık çocuklar için normal bir durumdur.				
2. Sevmediğim birisine zorbalık yapıldığında benimde zorbalıkta yer almam normaldir.				
3. Bazen, başkalarına zorbalık yapmak normaldir.				
4. Benim arkadaş grubumda, zorbalık yapmak normal karşılanır.				
5. Zorbalığa uğrayan bir çocuğu gördüğümde, zorbalığı durdurmak için benim yapabileceğim bir şey yoktur.				
6. Zorbalık, çocukların içinde bulundukları grubun kurallarına uymalarını sağlar.				
7. Zorbalığa uğramak insanların daha dayanıklı olmasını sağlar.				
8. Bazı çocuklara sadece ders vermek için sataşmak gerekir.				
9. Zorbalık, problemleri çözmek için iyi bir yol olabilir.				
10. Diğerlerinden farklı olan çocuklar zorbalığa uğrarlar.				
11. Bazı çocuklar hak ettikleri için zorbalığa uğrarlar.				
12. Bazı çocuklar, başka çocuklara zarar verdikleri için zorbalığa uğrarlar.				
13. Ezik/zavallı çocuklara sataşmak normaldir.				
14. Eğer bazı çocuklar kolayca ağlamasa ve pes etmese, bu kadar fazla zorbalığa uğramazlar.				
15. Zorbalığa uğrayan çocukların çoğu bu duruma kendileri neden olur.				
16. Arkadaşlarımla benim her istediğimi yapmaması kötü bir şeydir.				
17. Diğer çocukların beni bir oyuna almamalarına dayanamam.				
18. Arkadaş grubunun isteklerini yerine getirmeyen çocuklara zorbalık uygulanması normaldir.				
19. Oyunlarda benim koyduğum kurallara uymayanları oyundan atmak gerekir.				
20. Bir çocuk eğer benim arkadaşım ise her istediğimi yapmalıdır.				
21. Diğer çocuklar beni oyunlarına almadığında onların oyununu bozmam normaldir.				
22. Benim istediklerimi yapmayanlara haddini bildirmek gerekir.				

Ek-6: Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği

Maddeler	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1.Zorbalığa uğrayan bir öğrenci üzülduğünde ben de üzülürüm.					
2. Zorbalığa uğrayan bir öğrenci üzülduğünde onu rahatlatmak isterim.					
3. Zorbalığa uğrayan bir öğrenci ağlamaya başladığında ben de kendimi kötü hissederim.					
4.Bir öğrenci zorbalığa uğradığında onun adına öfkelenmeye başlarım.					
5. Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl hissettiğini anlayabilirim.					
6. Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin nasıl kötü hissettiğinin farkına varabilirim.					
7. Zorbalığa uğrayan öğrenci söylemese bile nasıl hissettiğini tahmin edebilirim.					

EK-7: Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği

Değerli öğrenciler: Okulda bazı öğrencilerin;

- Diğer öğrencilere hoş olmayan kötü sözler söylediği, bazı özellikleri ile alay ettikleri veya onlara kırıcı isimler (lakap) taktıkları,
- Bazı öğrencileri arkadaş gruplarından dışlayarak yalnız bırakmaya çalıştıkları• ve bilerek oyun gibi çeşitli faaliyetlerin dışında bırakmaya çalıştıkları,
- Bazı öğrencileri sınıfta veya koridorlarda bilerek ittikleri, dövdükleri, tehdit ettikleri, onların eşyalarına zarar verdikleri veya onlar hakkında asılsız söylentiler çıkardıkları bilinmektedir.

Yukarıda verilenlere benzer davranışlarla karşılaşmanız durumunda aşağıda verilen her bir tepki için size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

Yukarıda belirtilen davranışlara maruz kalırsam eğer...	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman
1 .Bu davranışları yapanlara ses çıkarmam.	0	1	2	3
2. Bu davranışları yapanlarla tartışmaya girmem.	0	1	2	3
3. Bu davranışları yapanları öfkeliendirmemeye çalışırım.	0	1	2	3
4. Bu davranışları yapanlara karşı ailemden yardım isterim.	0	1	2	3
5. Bu davranışları yapanlara karşı öğretmenlerimden yardım isterim.	0	1	2	3
6. Bu davranışları yapanlara karşı rehber öğretmenimden yardım isterim.	0	1	2	3
7. Bu davranışları yapanlara karşı okul müdüründen yardım isterim.	0	1	2	3
8. Bu davranışları yapanlara karşı müdür yardımcılardan yardım isterim.	0	1	2	3
9. Bu davranışları yapanlara karşı yakın arkadaşlarımla işbirliği yaparım.	0	1	2	3
10. Bu davranışları yapanlara karşı benim durumumda olanlarla işbirliği yaparım.	0	1	2	3
11. Bu davranışları yapanlara karşı bana destek olabilecek birilerini ararım.	0	1	2	3
12. Bu davranışları yapanlara karşı yeni arkadaşlar edinmeye çalışırım.	0	1	2	3
13. Bu davranışları yapanlara karşı arkadaşlarımdan bana destek olmalarını isterim.	0	1	2	3
14. Bu davranışları yapanlara karşı okuldaki arkadaş gruplardan birine girerim.	0	1	2	3
15. Bu davranışları yapanlara karşı okuldaki akrabalarımdan yardım isterdim.	0	1	2	3
16. Bu davranışları yapanlardan kurtulmak için okulumu değiştiririm.	0	1	2	3
17. Bu davranışları yapanlardan kurtulmak için birkaç gün okula gitmem.	0	1	2	3
18. Bu davranışları yapanlardan kurtulmak için dövüş kurslarına giderim	0	1	2	3
19. Bu davranışları yapanlara karşı dik dururum.	0	1	2	3
20. Bu davranışları yapanlara kendimi savunabileceğime inanırım	0	1	2	3
21. Bu davranışları yapanlara karşı arkadaşlarımdan önerilerini alırım.	0	1	2	3
22. Bu davranışları yapanlara karşı yapmam gerekenleri adım adım uygulayırım.	0	1	2	3
23. Bu davranışları yapanlarla başa çıkabileceğime inanırım.	0	1	2	3
24. Bu davranışlara maruz kaldığımda hiç bir şey olmamış gibi davranırım.	0	1	2	3
25. Bu davranışlara maruz kaldığımda olayı şakaya vurarak geçiştirmeye çalışırım.	0	1	2	3
26. Bu davranışlara maruz kaldığımda olayı daha fazla büyütmemeye çalışırım.	0	1	2	3
27. Bu davranışlara maruz kaldığımda arkadaşlar arasında böyle şeyler olur derim.	0	1	2	3

EK-8: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

- Akran zorbalığı eğitiminden neler öğrendiniz?
- Akran zorbalığı yapma konusunda neler öğrendiniz?
- Akran zorbalığına maruz kalma konusunda neler öğrendiniz?
- Empati konusunda neler öğrendiniz?
- Eğitim programının içeriğinde mutlaka olması gereken ya da içerikten çıkarılması gerektiğini düşündüğünüz konular var mı? Varsa hangi konular belirtiniz.
- Sizce bu eğitim programı amacına ulaştı mı? Bu konudaki olumlu ya da olumsuz görüşünüzü açıklayınız?
- Tanıdıklarınıza ya da başkalarına benzer bir eğitim programına katılmalarını tavsiye eder misiniz/önerir misiniz?

EK-9: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı

T.C.
AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Birimi : Tıbbi Etik Kurul Başkanlığı
Kodu : 2011-KAEK-2
Sayı : 2023/437
Konu : Tıbbi Etik Kurul Karar

10.10.2023

Sayın; Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR
Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
AFYONKARAHİSAR

İlgi: Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 10.10.2023 tarih ve 2023/437 sayılı kararı.

Sorumluluğunuzda yürütülecek olan "Akran Zorbalığı Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgi, Empati Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkisi" başlıklı çalışmanıza ilişkin alınan ilgi sayılı Etik Kurul Kararı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Dağıstan Tolga ARIÖZ
Etik Kurul Başkanı

EK:

1-İlgi sayılı karar (1 sayfa)

EK-9: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı (devamı)

**T.C.
AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARARLARI**

Toplantı Tarihi	10.10.2023	Toplantı Numarası	2023/10	Toplantı Saati	09:00	Etik Kurul Kodu
2011-KAEK-2						
437-Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR'in sorumluluğunda yürütülecek olan "Akran Zorbalığı Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgi, Empati Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkisi" konulu Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar için başvuru dosyası incelendi. Araştırma protokolüne uyularak, Sağlık Bakanlığı'nın 13.04.2013 tarih 28617 sayılı Klinik Araştırmalar Hakkındaki Yönetmeliği ve yayımlanan kılavuzlarında belirtilen hususlar dikkate alınarak, sorumluluk araştırmacılara ait olmak üzere Antalya Serik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni alındıktan sonra araştırmacının yapılmasında etik sakınca olmadığına toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verildi. (Antalya Serik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni Etik Kurulumuza sorumlu araştırmacı tarafından tebliğ edilmelidir).						

EK-10: Kurum İzni

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-20-90602318
Konu : Araştırma Uygulama İzni
Ebru YAVUZ

27.11.2023

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi.

Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Enstitümüz Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Ebru YAVUZ'un, Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur Çevik ÖZDEMİR danışmanlığında yürüttüğü "Akran Zorbalığı Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgi, Empati Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkisi" isimli araştırmasını, İlimiz Serik İlçe Müdürlüğüne bağlı, Antalya-Serik Tekeli Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulama isteği ile ilgili Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesinin 208305 sayılı yazısı Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup;

Adı geçenin ilgi Genelge kapsamında 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde olmak üzere, İlimiz Serik İlçe Müdürlüğüne bağlı, Antalya-Serik Tekeli Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilere yönelik araştırmasını, Okul Müdürlüklerinin sorumluluğunda Eğitim Öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yürütülmesi.

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 25/08/2020 tarih ve 24911 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
Salih KAYGUSUZ
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Galip SUSAM

Unvan : Teknisyen

İnternet Adresi: antalyaarge.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 32ba-57b5-3dca-a9b5-fc9c kodu ile teyit edilebilir.

EK-11: Bilgilendirilmiş Onam Formu

T. C.

**AFYONKARAHİSAR SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU (BGOF)**

“Akran Zorbalığı Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgi, Empati Düzeyleri ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkisi” isimli bu araştırma akran zorbalığı eğitim programının öğrencilerin bilgi, empati düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisini belirlemek için planlanmıştır. Çalışmadan elde edilecek veriler, ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin bilgi ve farkındalığını ortaya koymasından literatüre önemli katkılar sunacaktır. Söz konusu çalışmaya 70 gönüllü öğrencinin katılacağı ön görülmektedir.

Çalışmanın verileri Ekim 2023-Aralık 2024 tarihleri arasında toplanacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle yüz yüze görüşme tekniğiyle veriler toplanacaktır. Eğitimlerin oturumları yaklaşık 45 dakika sürecektir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya adresinden ve numaralı telefonlardan ulaşabilirsiniz.

Yukarıdaki metni araştırmadan önce okudum/okundu. Araştırmacı tarafından belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum. **Açıklamaları Yapan Araştırmacının Adı / Soyadı / İmzası:Yüksek Lisans Öğr.Ebru YAVUZ**

Gönüllünün Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

Velisinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

EK-12: Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği Kullanım İzni

FÜSUN GÖKKAYA >

Kime: Ebru Yavuz >

3 Kas 2023, 22:02

Gizle

Ynt: Ölçek İzni

Sayın Yavuz Ölçeği kullanabilirsiniz. Başarılar.

Gönderen: Ebru Yavuz

Gönderildi: 3 Kasım 2023 Cuma 09:15:37

Kime: FÜSUN GÖKKAYA

Konu: Ölçek İzni

Sayın Hocam merhaba,

Öncelikle sağlıklı günler dilerim. Ben Ebru Yavuz. Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tezimde, sizlerin geliştirmiş olduğu "Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği" isimli ölçeği kullanmak istiyorum. Ölçeği kullanabilmem için sizden izninizi talep ediyorum.

İyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla,

Ebru YAVUZ

Afyonkarahisar Sağlık Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

EK-13: Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği Kullanım İzni

AYGÜL NALBANT >

Kime: Ebru Yavuz >

6 Kas 2023, 0:45

Gizle

Re: Ölçek İzni

Sayın Ebru Yavuz

Ölçeği kullanabilirsiniz çalışmanızda başarılar dilerim

----- Orijinal Mesaj -----

Kimden: "Ebru Yavuz"

Kime: "AYGÜL NALBANT"

Gönderilenler: 3 Kasım Cuma 2023 9:16:36

Konu: Ölçek İzni

Sayın Hocam merhaba,

Öncelikle sağlıklı günler dilerim. Ben Ebru Yavuz, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tezimde, uyarlamasını yapmış olduğunuz "Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeği" isimli ölçeği kullanmak istiyorum. Ölçeği kullanabilmem için sizden izninizi talep ediyorum.

İyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla.

Ebru YAVUZ

Afyonkarahisar Sağlık Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

EK-14: Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği Kullanım İzni

Ebru Yavuz >

Kime:

6 Kas 2023, 17:30

Gizle

Ölçek İzni

Sayın Hocam merhaba,
Öncelikle sağlıklı günler dilerim. Ben Ebru Yavuz. Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tezimde, geliştirmiş olduğunuz "Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği" isimli ölçeği kullanmak istiyorum. Ölçeği kullanabilmem için sizden izninizi talep ediyorum.

İyi çalışmalar dilerim.
Saygılarımla.

Ebru YAVUZ
Afyonkarahisar Sağlık Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

ismail seçer

Kime: Ebru Yavuz

6 Kas 2023, 20:21

Ayrıntılar

Ebru hanım merhaba.
Ölçeği ekte bulabilirsiniz. Çalışmanızda kolaylıklar diliyorum.

Saygılarımla

Viele Grüße & Kind Regards

Saygılarımla

EK-15: Zor Balık Hikayesi Kaynak İzin Talebi

B. Tarçalır Eğitim >
Kime: Ebru Yavuz >

12 Şub 2024, 8:09

Gizle

Re: Kaynak İzin Talebi

Merhaba Ebru Hanım,

Elbette kaynak olarak kullanmanız beni mutlu eder, incelik edip haberdar ettiğiniz için teşekkür ederim.

Kolaylıklar diliyorum.

Büşra Tarçalır

On Sun, Feb 11, 2024 at 17:51 Ebru Yavuz

Sayın Hocam merhaba,

Öncelikle sağlıklı günler dilerim. Ben Ebru Yavuz, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim.

Yüksek lisans tezim akran zorbalığı ile ilgili. Tezimin eğitim kitapçığında sizin "Zor Balık" isimli hikayenizi kaynak göstererek kullanmak istiyoruz. Bu konuda sizden görüş ve izniniz talep ediyorum.

İyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla,

Ebru YAVUZ

Afyonkarahisar Sağlık Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

EK-16: Okul Sağlığı Hemşireliği Eğitim Sertifikası

EK-17: Oyun Terapi Eğitimi Katılım Sertifikası

EK-18: Akran Zorbalığı Eğitim İçeriğinden Örnekler

Akran Zorbalığının Tanımı

HAZIRLAYAN: Yüksek Lisans Öğrencisi Ebru YAVUZ
2024-Antalya

1

Akran Zorbalığı Nedir?

Akran zorbalığı, **daha güçlü** konumda olan bir veya birkaç öğrenci tarafından bir başka öğrenciye yönelik olarak **zarar verme amacıyla** yapılan **tekrarlayıcı** davranışlardır.

4

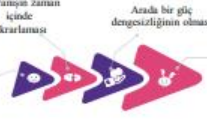
Akran Zorbalığı Nedir?

Davranışın zaman içinde tekrarlanması

Arada bir güç dengesizliğinin olması

Davranışın isteyerek ve bilerek (kasıtlı) zarar verme amacıyla yapılması

Akran Zorbalığı

5

Akran Zorbalığı Nedir?

Bazı durumlar kalp kırıcı, yanlış, ayıp, kaba olsa da her zaman zorbalık olmayabilir.

- Bir kişi, diğerine farkında olmadan, kırıncı, yargılayıcı bir şey söylüyor veya davranıyor; KIRINCI.
- Bir kişi, diğerine farkında olarak **bir acı verici** kırıncı bir şey söylüyor veya davranıyor; KABA.
- Bir kişi, planlayarak ve sürekli kırıncı, dölöy bir şey söylüyor veya davranıyor; ZORBACA davranıyor.

6

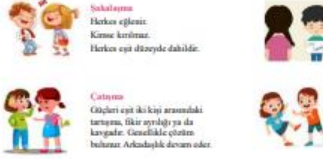
Akran Zorbalığı Nedir?

Sekizlik: Herkes eğlenir. Kimse kırılmaz. Herkes eşit düzeyde dahildir.

Bir Seferlik: Biliriz ya da bilmeden kaba davranır. Yağın bir duyguda çıkan bir tepkidir. Ötre dileme ve tekrarlanmaz.

Çatışma: Öğretici eşit iki kişi arasındaki tartışma. İkisi ayrıldı ya da kayıplar. Gıcıkla çözülür. Arkadaşlık devam eder.

Zorbalık: Tekrarlı, planlı, bilerek ve isteyerek birine fiziksel ya da ruhsal olarak zarar vermedir. Gerçek arkadaşlık yoktur.

7

Akran Zorbalığı Temel Özellikleri

Akran Çatışması	Akran Zorbalığı
Öğrenciler arasında arkadaşlık ilişkisi vardır.	Öğrenciler arasında arkadaşlık ilişkisi yoktur.
Öğrenciler arasında güç dengesizliği yoktur.	Öğrenciler arasında güç dengesizliği vardır.
Davranışlar arada sırada yaşanır, çözümü sürekli değildir.	Davranışlar sıklıkla tekrarlanır.
Sonuçları ciddi değildir.	Fiziksel ve psikolojik sonuçları kalıcı ve ağırdır.
Öğrenciler pişmanlık duyar ve sorumluluk alır.	Pişmanlık ve sorumluluk alma yoktur.
Genelde problem çözülmeye çalışılır.	Problem çözülmeye çalışılmaz.
Öğrenciler arasında eşit duygusal tepki vardır.	Eşit duygusal tepki yoktur. Sadece zorbalığa uğrayan öğrencinin yaşadığı olumsuz duygusal tepkiler vardır.

8

EK-18: devamı

Akran Zorbalığının Türleri

HAZIRLAYAN: Ebru YAVUZ
2024-Antalya

1

Zorbalık Türleri

Akran zorbalığının dört farklı türü bulunmaktadır.

- Fiziksel Zorbalık
- Sözel Zorbalık
- İlişkisel Zorbalık
- Siber Zorbalık

5

Zorbalık Türleri

Fiziksel Zorbalık

- Tekme atmak, tokat atmak, çelme takmak
- Eşyalarına zarar vermek, eşyalarını çalmak
- Haraç almak
- Sınıf/tuvalete kilitlemek, tuvaletin kapağını izinsiz açmak
- Uygunsuz el hareketleri yapmak
- Kızların eteklerini açmak, erkeklerin pantolonlarını indirmek

(Okulu, 2001; Smith, 2016; Yıldırım ve ark., 2017)

7

Zorbalık Türleri

Sözel Zorbalık

Çocuğa yönelik olumsuz sözel ifadelerin kullanılmasıdır.

- İsim/lakap takmak (dombili, dötögöz, inek vb.)
- Hakaret etmek, küfürli konuşmak
- Alay etmek, dalga geçmek

(Pektaş 2018; Arik ve Güneş, 2013; Wang ve ark., 2007)

8

Zorbalık Türleri

İlişkisel Zorbalık

Öğrencinin sosyal ilişkilerine zarar vermeyi hedefleyen davranışlardır;

- Hakkında dedikodu yapmak ve yaymak, asılsız söylentiler yaymak,
- Sırlarını ortaya çıkarmak,
- Görmezden gelmek,

(Oğuz ve Pektaş, 2011)

10

Zorbalık Türleri

Siber Zorbalık

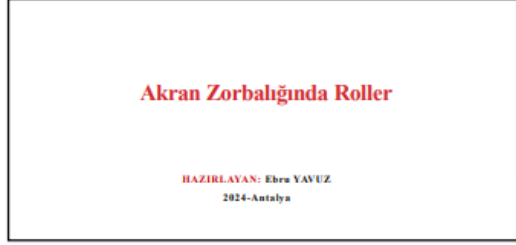
Teknolojinin gelişmesi ile birlikte hayatımıza giren bilgisayar ve cep telefonlarını kullanarak yapılan davranışlardır.

- Kişiden habersiz onun bilgilerini kullanarak hesap açmak,
- Sosyal medya aracılığıyla uygunsuz içerik paylaşmak,
- Sosyal medyada kötü yorumlar yazmak ve hakaret etmek,

(MOR, 2025)

12

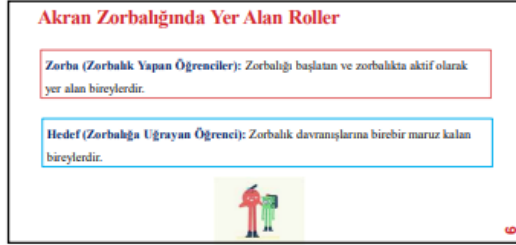
EK-18: devamı

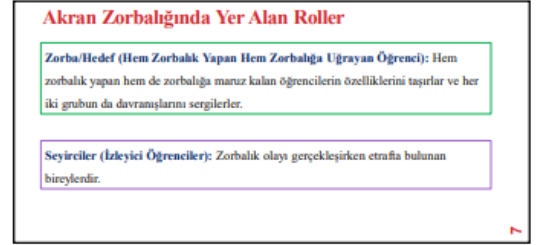
1

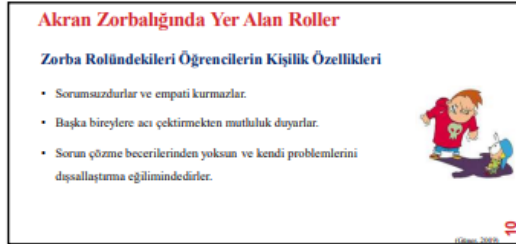
5

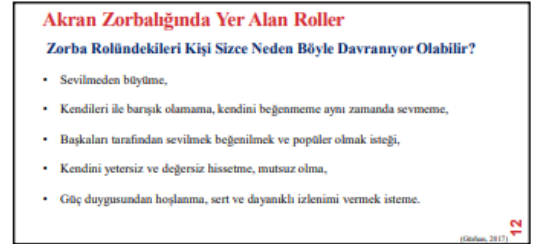
6

7

10

12

EK-18: devamı

Akran Zorbalığında Empati

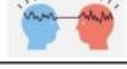
HAZIRLAYAN: Ebru YAVUZ
2024-Antalya

1

Öğrenim Hedefleri

Kahramanlar;

- Empatinin tanımını yapar.
- Empatinin öğelerini bilir.
- Empati kurmanın faydalarını öğrenir.

3

Empati Nedir?

Bir kişinin kendisini karşıdaki kişinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir.

Empatinin en önemli basamakları **sevmek, değer vermek ve paylaşmaktır.**

4

Empatinin Öğeleri

- 1- Empati kuracak kişi kendisini karşıdaki kişinin yerine koymalı, **olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır.**
- 2- Empatinin kurulabilmesi için, **karşıdaki insanın duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamak** gerekmektedir.
- 3- Empati kuran kişi karşıdaki kişinin duygularına ve düşüncelerini tam olarak anlamalı ve **anladıklarını karşıdaki kişiye iletmelidir.**

5

Empati'nin Faydaları

- Karşıdaki kişiyle ilgilendiğimizi ve onu anladığımızı gösterir, böylece bizimle konuşmaktan hoşlanır ve bize daha çok açılır.
- Yanlış anladığımız bir durumda kişiye yanlış edindiğimiz izlenimleri düzeltme hakkını vermiş oluruz.
- Anlayabildiğimiz için öfke de azalmış olur.

6

Empati'nin Faydaları

- Dinlerken konuşan kişinin olduğu gibi kabul edildiğini hissettirecek güvenini kazanır ve kendisini daha rahat hissetmesini sağlamış oluruz.
- Önyargılarımız azalır, herkesin anlaşılabilir olduğunu fark ederiz.
- Anlamlı, daha yardımcı ve samimi arkadaşlıklar kurarız.

7

EK-18: devamı

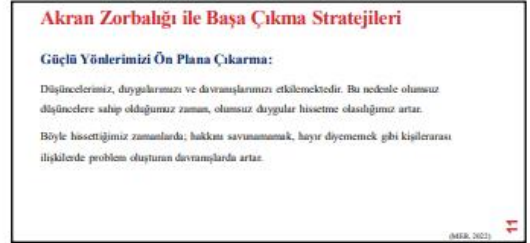
1

5

6

11

13

14

EK-18: devamı

Zorbalık ile İlgili Bazı Yanlış İnanışlar

 Bir zorba ile mücadele etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve intikam almaktır.

 Bir zorba ile mücadele etmenin en iyi yolu **zorbalığı bilerek, ondan ve kindenlerden yedim alınacağını öğrenmek ve tüm arkadaşlarına anlatmaktır.**

(Tunçgörek Akademi, 2017)

34

Özet

Zorbalığa Maruz Kalırsak;

- YÜKSEK SES**
"DUR" diye bağırarak sesli ol.
- GİZLEME**
Gizlenerek zorbaya yarılmayı önle.
- YARDIM İSTE**
Güvendiğiniz bir yetiğkinden yardım iste.
- MÜCADELE ET**
Zorbalık durumunda neler yapılabileceğini arkadaşlarına anlat ve zorbalıkla mücadele et.

38

Özet

Zorbaca Bir Davranış Sergileyeceğiniz Zaman;

Trafik ışıkları kuralınızı hatırlıyoruz;

- **DUR**
Öfkelendiğiniz anda hemen **"DUR"**
- **BEKLE**
Düşün ve **"BEKLE"**
• Sorununu ve ne hissettiğini söyle,
• Oturdu bu hedef belirle,
• Farklı çözüm yolları düşün,
• Seçiminin ilerdeki sonuçlarını düşün.
- **UYGULA**
Eğerde, neler yapacağın bir yol bul **"UYGULA"**

(Akman, 2017)

39

Özet

Zorbaca Bir Davranış Sergileyeceğiniz Zaman;

- Durun ve derin nefes alıp verin,
- İçinizden 10'a kadar sayın
- Bunu yaparken içinizden kendinize **"sakin ol"** deyin.

(Akman, 2017)

40

Özet

Zorbaca Bir Davranış Sergileyeceğiniz Zaman;

- Karşıdaki kişiye şuan sinirli olduğunuzu ve sakinleşene kadar bu konuyu konuşmak istemediğinizi söyleyin.
- Telefonla bir arkadaşınızı ya da akrabanızı arayın ve başka konulardan konuşun.
- Sizi sakinleştirebilecek bir etkinlikle uğraşın; örneğin yürüyüş yapın.

BEKLE

(Akman, 2017)

41

Özet

Zorbaca Bir Davranış Sergileyeceğiniz Zaman;

- Sakinleşince o kişinin yanına dönün ve sorun olan davranışa çözüm bulmaya çalışın.
- Unutmayın tüm bunları yapmakla, bir yandan onu ve kendinizi incitmekten kaçınırken diğer yandan da ona öfkenin nasıl kontrol edilebileceğini öğretmiş olursunuz.

UYGULA

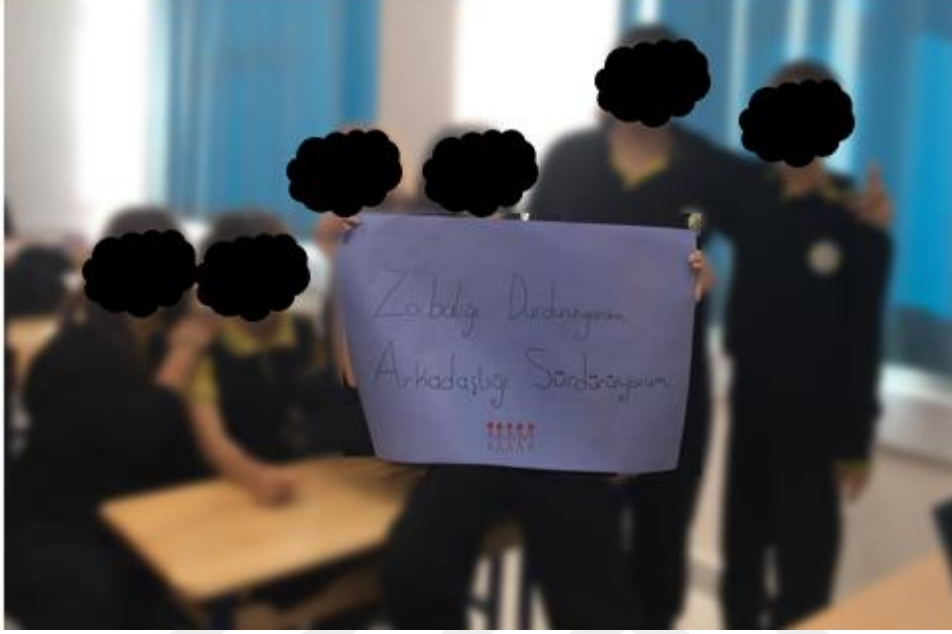
(Akman, 2017)

42

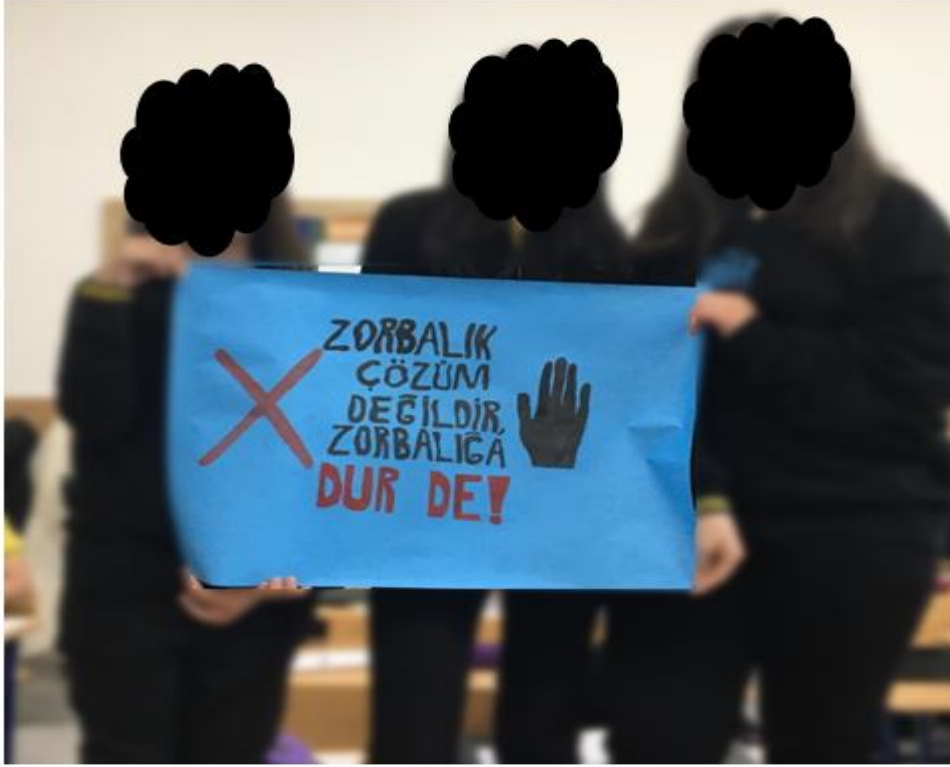
EK-19: Akran Zorbalığı Eğitimi Katılımcı Belgesi

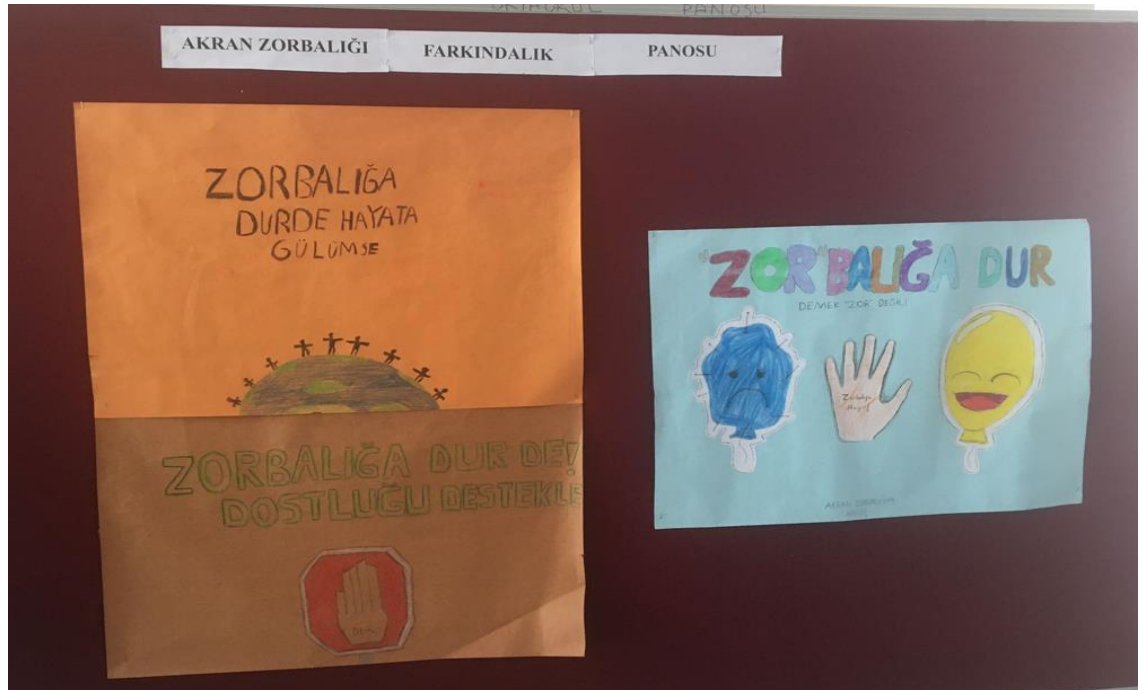
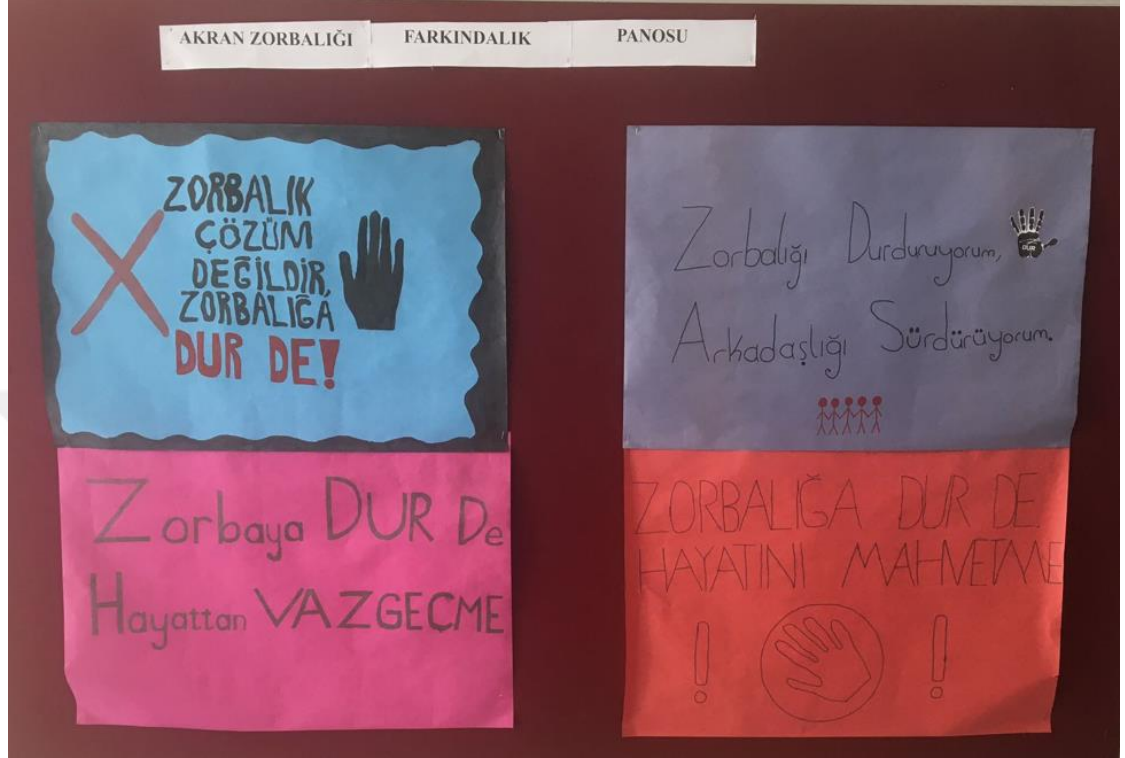
EK-20: Akran Zorbalığı Eğitim Grubundan Fotoğraflar

EK-20: devamı

EK-20: devamı

EK-21: Tez İntihal Raporu

Yüksek Lisans Tezi

ORJİNALLIK RAPORU

% 14	% 11	% 10	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%2
2	abis-files.aybu.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
3	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	%1
4	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	acikerisim.pau.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
7	Dilek, Fatih. "İki farklı yöntem ile gerçekleştirilen simülasyon deneyiminin hemşirelik öğrencilerinin Stoma bakımına yönelik Bilgi Beceri Beklenti Ve görüşlerine Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2023 Yayın	<%1
8	fliphtml5.com İnternet Kaynağı	

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Ebru YAVUZ

Uyruğu: T.C.

EĞİTİM

Lisans: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi (2022)

Yüksek Lisans: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı (2024)

YABANCI DİL

İngilizce : 47.50 (YÖKDİL 2023)

YAYINLAR/BİLİMSEL ETKİNLİK

- 1) Uygulamalı Temel SPSS Kursu, 8-9 Ekim 2022 (Online)
- 2) Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Doktora Tezlerinin Bibliyometrik Profili. III. Lisansüstü Hemşirelik Araştırmaları Sempozyumu, 15-18 Aralık 2022 (Online)
- 3) Bibliographic Analysis of Postgraduate Theses in Nursing on Non-Drug Methods Used to Relieve Pain During Blood Collection in Children in Turkey. Third International Congress On Biological And Health Sciences, 14-16 Nisan 2023 (Online)
- 4) Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Alanında Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili. Uluslararası Katılımlı 12. Ege Pediatri, 8. Ege Pediatri Hemşireliği ve 4. Ege-Kıbrıs Pediatri Kongresi, 14-15 Ekim 2023.
- 5) CMA Uygulamalı Meta Analiz Kursu, 25-26 Kasım 2023 (Online)
- 6) Türkiye’de Hemşirelik Alanında Yapılan Akran Zorbalığını Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili. IV. Lisansüstü Hemşirelik Sempozyumu, 15 Aralık 2023 (Online)

7) Çocuk Sağlığını Koruma ve Geliştirmede Hayvan Destekli Deneyler: Kanıt Temelli Uygulamalar. Uluslararası PUADER 4. Sağlıklı Büyüyen Çocuk Kongresi, 12-15 Eylül 2024.

8) Sığınmacı Çocuk Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. 1.Uluslararası Her Boyutuyla Çocuk Kongresi, 18 Ekim 2024 (Online)

